

การสร้างและทดลองใช้คู่มือท่องเที่ยวโบราณสถาน
ในเขตพระราชวังสนามจันทร์ จังหวัดนครปฐม

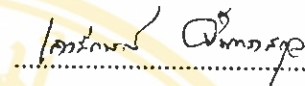

วิทยานิพนธ์นี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตร
ปริญญาศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาสิ่งแวดล้อมศึกษา
บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหิดล
พ.ศ. 2546

ISBN 974-04-3013-9

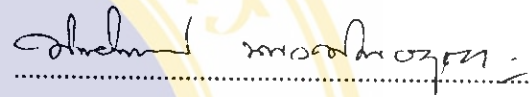
ลิขสิทธิ์ของมหาวิทยาลัยมหิดล

วิทยานิพนธ์
เรื่อง
การสร้างและทดลองใช้คู่มือท่องเที่ยวโบราณสถาน ในเขตพระราชวังสนามจันทร์
จังหวัดนครปฐม

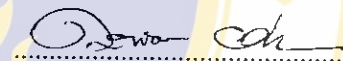

นางสาวเสาวลักษณ์ จันทราสกุล

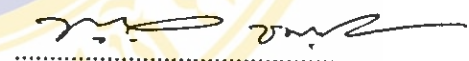
ผู้วิจัย

รองศาสตราจารย์พิชญ์พรณ นพวงค์ม อุษษา C.A.S
ประธานกรรมการควบคุมวิทยานิพนธ์

อาจารย์ชลพัฒน์ ชุทธ ค.ค.
กรรมการควบคุมวิทยานิพนธ์

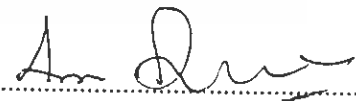
ผู้ช่วยศาสตราจารย์อนุฎ ชมภูนิช M.S.(FINEARTS)
กรรมการควบคุมวิทยานิพนธ์

รองศาสตราจารย์ศรีมิดารา หุ่นสวัสดิ์ Ph.D.

คณบดี

บัณฑิตวิทยาลัย

ผู้ช่วยศาสตราจารย์วศิน ปลื้มเจริญ ศษ.ม.

ประธานคณะกรรมการบริหารหลักสูตร

ศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต

สาขาวิชาสิ่งแวดล้อมศึกษา

คณะสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์

วิทยานิพนธ์

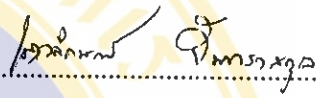
เรื่อง

การสร้างและทดลองใช้คู่มือท่องเที่ยวโบราณสถาน ในเขตพระราชวังสนามจันทร์
จังหวัดนครปฐม

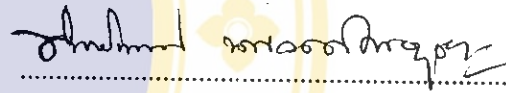
ได้รับการพิจารณาให้นับเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตร

ปริญญาศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาสิ่งแวดล้อมศึกษา

วันที่ 17 เมษายน พ.ศ. 2546

.....

นางสาวเสาวลักษณ์ จันทราสกุล
ผู้วิจัย

.....

รองศาสตราจารย์พงษ์พรรณ นพวงศัณ อยุธยา C.A.S
ประธานกรรมการสอบวิทยานิพนธ์

.....

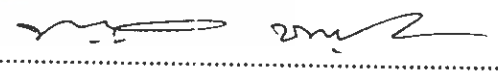
อาจารย์ชลพัฒน์ ยเชธร ค.ค.
กรรมการสอบวิทยานิพนธ์

.....

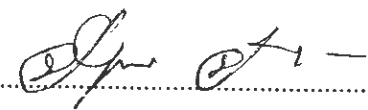
นายวินัย รอดจ่าย วท.ม.
กรรมการสอบวิทยานิพนธ์

.....

รองศาสตราจารย์รัศมีคารา หุ่นสวัสดิ์ Ph.D.
คณบดี
บัณฑิตวิทยาลัย
มหาวิทยาลัยมหิดล

.....

ผู้ช่วยศาสตราจารย์นุกุล ชมภูนิช M.S.(FINE ARTS)
กรรมการสอบวิทยานิพนธ์

.....

รองศาสตราจารย์จิราพร จักรไพวงศ์ สด.ม.
(สิ่งแวดล้อม)

รองคณบดี รักษาการแทนคณบดี
คณะสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์
มหาวิทยาลัยมหิดล

กิตติกรรมประกาศ

วิทยานิพนธ์ฉบับนี้ สำเร็จได้ด้วยความกรุณาอย่างดียิ่งจาก รองศาสตราจารย์ทิพย์พรรณ นพวงศ์ ณ อยุธยา ประธานกรรมการควบคุมวิทยานิพนธ์, อาจารย์ ดร.ชลพัฒน์ ยศธร และ ผู้ช่วยศาสตราจารย์นฤกุล ชมภูนิช คณะกรรมการควบคุมวิทยานิพนธ์ ที่ได้สละเวลาให้คำปรึกษา แนะนำตลอดจนพิจารณาตรวจทานแก้ไขข้อบกพร่องต่าง ๆ ในงานวิจัยให้มีความสมบูรณ์และถูกต้องและขอขอบพระคุณอาจารย์วินัย รอดจ่าย รองอธิบดีกรมวิชาการ กระทรวงศึกษาธิการ ที่ได้สละเวลาอันมีค่าให้คำแนะนำปรึกษาการผลิตคู่มือท่องเที่ยวโบราณสถาน ประเมินผลคุณภาพของคู่มือท่องเที่ยวโบราณสถาน ที่ใช้เป็นเครื่องมือในการวิจัยครั้งนี้ รวมถึงเสียสละเวลามาเป็นกรรมการสอบวิทยานิพนธ์ พร้อมทั้งให้ข้อเสนอแนะที่เป็นประโยชน์ในการปรับปรุงวิทยานิพนธ์ให้มีความสมบูรณ์ยิ่งขึ้น

ขอขอบพระคุณเจ้าหน้าที่ภาควิชาศึกษาศาสตร์ คณะสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหิดล เจ้าหน้าที่ที่ดูแลพระราชวังสนามจันทร์ จังหวัดนครปฐม นักท่องเที่ยวทุกคน ตลอดจนผู้ที่เกี่ยวข้องทุกท่านที่ไม่ได้กล่าวถึงในที่นี้ด้วย ที่ได้มีส่วนในการสนับสนุนเพื่อให้งานวิจัยสำเร็จลุล่วงไปด้วยดี ผู้วิจัยรู้สึกซาบซึ้งในความเมตตากรุณาเป็นอย่างยิ่ง

ขอขอบคุณ คุณปิ่นชัย ไพฑูรย์โยธิน และคุณมณฑาทิพย์ จันทสิทธิ์ รวมถึงเพื่อน ๆ พี่ ๆ และน้อง ๆ ผู้ร่วมเรียนและร่วมงานทุก ๆ ท่าน ที่มีส่วนช่วยเหลือและเป็นกำลังใจในการจัดทำวิทยานิพนธ์ในครั้งนี้

สุดท้ายนี้ คุณค่าและประโยชน์ของวิทยานิพนธ์ฉบับนี้ ผู้วิจัยขอบแต่บิดามารดา น้องชายและน้องสาวของผู้วิจัย ที่ให้ความรัก ความเอาใจใส่ ให้กำลังใจและส่งเสริมทางการศึกษาแก่ผู้วิจัยตลอดมา

เสาวลักษณ์ จันทราสกุล

การสร้างและทดลองใช้คู่มือท่องเที่ยวโบราณสถานในเขตพระราชวังสนามจันทร์ จังหวัดนครปฐม
(THE DEVELOPMENT OF A HANDBOOK ON THE HISTORICAL BUILDINGS IN
THE AREA OF SANAMCHAN PALACE, NAKHON PATHOM PROVINCE)

เสาวลักษณ์ จันทราสกุล 4137429 SHED/M

ศษ.ม. (สิ่งแวดล้อมศึกษา)

คณะกรรมการควบคุมวิทยานิพนธ์ : ทิพย์พรรณ นพวงศ์ ณ ออยุธยา, C.A.S., คลพัฒน์ ยศธร, ก.ด.,
นุฎล ชมภูนิช, M.S.(FINE ARTS).

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้เป็นการศึกษาเพื่อสร้างและทดลองใช้คู่มือท่องเที่ยวโบราณสถานในเขตพระราชวังสนามจันทร์ จังหวัดนครปฐม พร้อมทั้งหาประสิทธิภาพของคู่มือดังกล่าวด้านผลสัมฤทธิ์การเรียนรู้ของนักท่องเที่ยวชาวไทย คุณภาพคู่มือจากการประเมินของผู้เชี่ยวชาญและความพึงพอใจของนักท่องเที่ยวที่ใช้คู่มือท่องเที่ยวฯ กลุ่มตัวอย่างสำหรับการวิจัยเป็นนักท่องเที่ยวชาวไทยที่เข้าเที่ยวชมพระราชวังสนามจันทร์ ซึ่งสุ่มเลือกแบบบังเอิญ จำนวน 30 คน วิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้สถิติพรรณนา แสดงด้วยค่าร้อยละ ค่าเฉลี่ย ค่าสูงสุด ค่าต่ำสุด ฐานนิยม ใช้สถิติวิเคราะห์ $t - test$ เพื่อทดสอบผลก่อนและหลังการทดลองใช้คู่มือท่องเที่ยวฯ

ผลการวิจัยปรากฏว่า นักท่องเที่ยวกลุ่มตัวอย่างมีคะแนนเฉลี่ยผลสัมฤทธิ์การเรียนรู้หลังการอ่านหนังสือคู่มือท่องเที่ยวฯ สูงกว่าคะแนนเฉลี่ยผลสัมฤทธิ์การเรียนรู้ก่อนการอ่านหนังสือคู่มือท่องเที่ยวฯ อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 แสดงว่านักท่องเที่ยวได้เรียนรู้เรื่องโบราณสถานในเขตพระราชวังสนามจันทร์เพิ่มขึ้นจากการอ่านคู่มือท่องเที่ยวฯ ที่ผู้วิจัยได้สร้างและพัฒนาขึ้น นักท่องเที่ยวส่วนใหญ่เห็นว่าเป็นคู่มือที่น่าสนใจ มีความพึงพอใจคู่มือท่องเที่ยวฯ มาก และส่วนใหญ่ระบุว่ามีความต้องการคู่มือท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ในสถานที่อื่นๆ ด้วย และเห็นว่าคู่มือท่องเที่ยวฉบับนี้มีคุณค่าสาระที่เหมาะสมและควรเผยแพร่ต่อไป

คำสำคัญ : คู่มือท่องเที่ยว / แหล่งโบราณสถาน / พระราชวังสนามจันทร์ / จังหวัดนครปฐม

158 หน้า. ISBN 974-04-3013-9

THE DEVELOPMENT OF A HANDBOOK ON THE HISTORICAL BUILDINGS IN THE AREA OF SANAMCHAN PALACE, NAKHON PATHOM PROVINCE**SAOWALUK JANTRASKUL 4137429 SHED/M****M.Ed. (ENVIRONMENTAL EDUCATION)****THESIS ADVISORS : TIPPAN NAWAWONGS, C.A.S., DALAPAT YOSSATORN, Ph.D., NUGOOL CHOMPOONIT, M.S. (FINE ARTS).****ABSTRACT**

The objective of this quasi-experimental research was to develop and evaluate a handbook for Thai tourists on the historical buildings in the area of Sanamchan Palace. The handbook was drafted and developed by the researcher. The handbook was also evaluated by the experts before use as a tool for the experiment. Thirty Thai tourists were the accidental sample for this study. A pre-test – post-test design was employed for determining the knowledge increase derived from reading the handbook. It took them approximately 30-45 minutes to read the handbook while on a walking tour around Sanamchan Palace. The pre-test and post-test scores were compared by t-test statistic to confirm the learning achievement of Thai tourists. Their satisfaction with the handbook was also assessed in terms of the content, the photo sequence, the language used in the handbook, size and wholistic appearance of the handbook.

The result of the study showed that after reading the handbook, the post-test scores were significantly higher than the pre-test scores at the 0.05 level. The experts evaluated the quality of the handbook as good. The sample of Thai tourists expressed their high satisfaction with the handbook in all aspects. It could be assumed that these tourists had learned much about the historical buildings in the area of Sanamchan Palace. It is hoped that these tourists would develop positive attitudes toward the conservation of the historical buildings in the area of Sanamchan Palace. These tourists also identified that there could be uses for similar handbooks for ecotourism or other historical buildings and places.

KEY WORDS : DEVELOPMENT / TOURIST'S HANDBOOK / HISTORICAL BUILDINGS / SANAMCHAN PALACE / NAKHON PATHOM PROVINCE**158 p. ISBN 974-04-3013-9**

สารบัญ

	หน้า
กิตติกรรมประกาศ.....	ค
บทคัดย่อภาษาไทย.....	ง
บทคัดย่อภาษาอังกฤษ.....	จ
สารบัญตาราง.....	ช
สารบัญแผนภูมิ.....	ฉ
บทที่	
1. บทนำ	
1.1 ที่มาและความสำคัญของปัญหา.....	1
1.2 วัตถุประสงค์ของการวิจัย.....	5
1.3 ปัญหาที่ต้องการทราบจากการวิจัย.....	5
1.4 ขอบเขตของการวิจัย.....	5
1.5 คำจำกัดความในการวิจัย.....	5
1.6 ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับจากการวิจัย.....	6
2. ทบทวนวรรณกรรม	
2.1 ความรู้เกี่ยวกับพระราชวังสนามจันทร์ จังหวัดนครปฐม.....	8
2.2 ความรู้เกี่ยวกับโบราณสถานและการอนุรักษ์.....	15
2.3 การจัดทำหนังสือคู่มือ.....	24
2.4 งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง.....	38
3. วิธีการดำเนินการวิจัย	
3.1 การศึกษาข้อมูลเบื้องต้น.....	42
3.2 ขั้นตอนในการผลิตคู่มือท่องเที่ยวโบราณสถาน ในเขตพระราชวังสนามจันทร์....	43
3.3 การสร้างและพัฒนาแบบประเมินความพึงพอใจ แบบประเมินคุณภาพคู่มือฯ แบบทดสอบความรู้.....	45
3.4 การพัฒนาคุณภาพคู่มือท่องเที่ยวโบราณสถานฯ.....	47
3.5 การทดลองใช้คู่มือการท่องเที่ยวโบราณสถานในเขตพระราชวังสนามจันทร์.....	50
3.6 การเก็บรวบรวมข้อมูลและการวิเคราะห์ข้อมูล.....	51

สารบัญ (ต่อ)

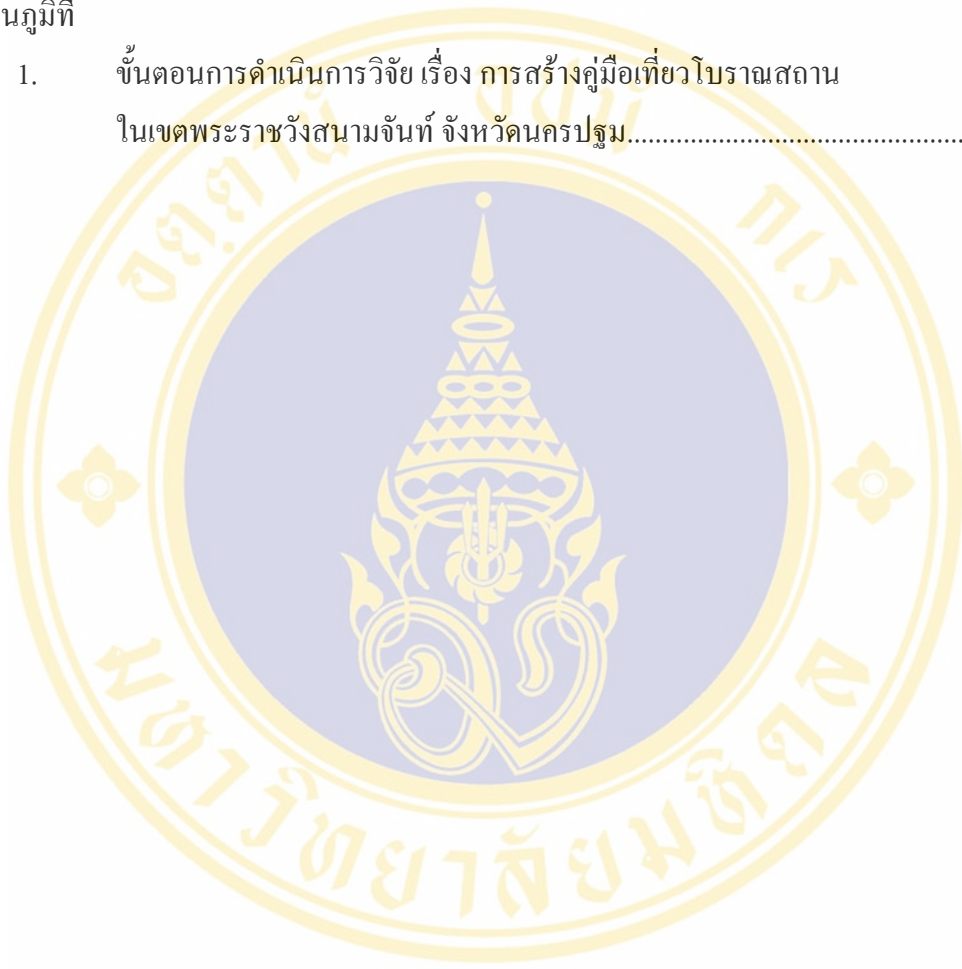
	หน้า
4. ผลการวิจัย	
4.1 ผลการผลิตคู่มือท่องเที่ยวโบราณสถาน ในเขตพระราชวังสนามจันทร์.....	54
4.2 ผลการทดลองใช้คู่มือ.....	55
5. อภิปรายผล	
5.1 การสร้างและพัฒนาคู่มือท่องเที่ยวโบราณสถานฯ.....	72
5.2 การทดลองใช้คู่มือท่องเที่ยวโบราณสถานฯ.....	73
6. สรุปผลการวิจัยและข้อเสนอแนะ	
6.1 สรุปผลการวิจัย.....	77
6.2 ข้อเสนอแนะในการทำวิจัยเกี่ยวกับการสร้างหนังสือคู่มือ.....	78
บรรณานุกรม.....	80
ภาคผนวก	
ภาคผนวก ก รายนามผู้เชี่ยวชาญ.....	85
ภาคผนวก ข การวิเคราะห์ข้อมูล.....	87
ภาคผนวก ค เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย.....	91
- แบบทดสอบความรู้.....	92
- แบบประเมินความพึงพอใจคู่มือฯ สำหรับนักท่องเที่ยว.....	97
- แบบประเมินคุณภาพคู่มือฯ สำหรับผู้เชี่ยวชาญ.....	103
- คู่มือท่องเที่ยวพระราชวังสนามจันทร์.....	107
ภาคผนวก ง คำชี้แจงเรื่องการเรียกชื่อพระราชวังสนามจันทร์.....	148
ประวัติผู้วิจัย.....	151
EXECUTIVE SUMMARY.....	152

สารบัญตาราง

ตาราง		หน้า
1.	สถิตินักท่องเที่ยวที่เข้าชมพระราชวังสนามจันทร์ ตั้งแต่ เมษายน 2544-เมษายน 2545.....	3
2.	การเปรียบเทียบผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนรู้ก่อนและหลังการอ่านคู่มือท่องเที่ยวโบราณสถานฯ ของนักท่องเที่ยว.....	56
3	จำนวนและร้อยละของนักท่องเที่ยวกลุ่มตัวอย่าง จำแนกตามลักษณะของประชากร	57
4	จำนวนและร้อยละของนักท่องเที่ยวกลุ่มตัวอย่าง จำแนกตามประสบการณ์การท่องเที่ยว.....	59
5	จำนวนและร้อยละของนักท่องเที่ยวกลุ่มตัวอย่างที่แสดงระดับความพึงพอใจต่อรูปแบบการจัดรูปเล่มของคู่มือการท่องเที่ยวโบราณสถานฯ.....	60
6	จำนวนและร้อยละของนักท่องเที่ยวกลุ่มตัวอย่างที่แสดงระดับความพึงพอใจต่อรูปแบบการจัดภาพของคู่มือท่องเที่ยวโบราณสถานฯ.....	62
7	จำนวนและร้อยละของนักท่องเที่ยวกลุ่มตัวอย่าง ที่แสดงระดับความพึงพอใจต่อการจัดเนื้อหาสาระของคู่มือท่องเที่ยวโบราณสถานฯ.....	64
8	จำนวนและร้อยละของนักท่องเที่ยวกลุ่มตัวอย่างที่แสดงระดับความพึงพอใจต่อรูปแบบการใช้ภาษาของคู่มือท่องเที่ยวโบราณสถานฯ.....	66
9	จำนวนและร้อยละของนักท่องเที่ยวกลุ่มตัวอย่างที่แสดงความคิดเห็นต่อคู่มือท่องเที่ยวโบราณสถานฯ.....	67
10	ค่าความยากง่าย (P) และค่าอำนาจจำแนก (r) ของแบบทดสอบวัดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนรู้.....	88
11	คะแนนแบบทดสอบวัดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนรู้ก่อนและหลังการใช้คู่มือท่องเที่ยวโบราณสถาน พระราชวังสนามจันทร์ ของนักท่องเที่ยวที่เป็นกลุ่มตัวอย่าง....	89

สารบัญแผนภูมิ

แผนภูมิที่		หน้า
1.	ขั้นตอนการดำเนินการวิจัย เรื่อง การสร้างคู่มือเที่ยวโบราณสถาน ในเขตพระราชวังสนามจันทร์ จังหวัดนครปฐม.....	53

บทที่ 1

บทนำ

1.1 ที่มาและความสำคัญของปัญหา

การเดินทางถือว่าเป็นกิจกรรมอย่างหนึ่งของมนุษย์ ไม่ว่าจะเป็นการเดินทางเพื่อจาริกแสวงบุญ ติดต่อค้าขาย เยี่ยมญาติมิตร หรือแม้แต่เพื่อการท่องเที่ยว ซึ่งการท่องเที่ยวนั้นเป็นเรื่องของการนันทนาการที่ก่อให้เกิดประโยชน์มากมาย เช่น เป็นการพักผ่อนหย่อนใจ ทำให้ได้รับความสนุกสนานเพลิดเพลิน ทำให้ได้รับประสบการณ์ที่แปลกใหม่ และช่วยให้เกิดกระบวนการในการเรียนรู้เรื่องสิ่งแวดล้อมที่ดีด้วย (กรราเดช พัทธวิเชียร, 2539: 11) นอกจากนี้ การท่องเที่ยวยังมีบทบาทสำคัญต่อการพัฒนาเศรษฐกิจในด้านต่างๆ กล่าวคือ เป็นการสร้างรายได้แก่ประเทศชาติ เนื่องจากอุตสาหกรรมการท่องเที่ยวเป็นธุรกิจบริการอย่างหนึ่ง ซึ่งสามารถทำรายได้ให้แก่ประเทศไทยเป็นจำนวนมหาศาล เพราะเมื่อนักท่องเที่ยวต่างชาติเข้ามา ก็จะนำเงินตรามาใช้จ่าย ซึ่งมีผลต่อเศรษฐกิจ ทั้งอาจจะช่วยลดการขาดดุลการค้าระหว่างประเทศได้ทางหนึ่ง ซึ่งกล่าวได้ว่าการท่องเที่ยวช่วยสร้างงาน สร้างอาชีพ และช่วยให้เกิดการกระจายรายได้สู่ประชาชนในทุกส่วนที่มีสถานที่ท่องเที่ยว รวมทั้งยังสร้างชื่อเสียงให้แก่ประเทศ ทำให้ได้เป็นที่รู้จักของนานาชาติได้อีกทางหนึ่งด้วย

อุตสาหกรรมท่องเที่ยว นอกจากจะมีบทบาทช่วยแก้ปัญหาและช่วยเสริมสร้างความเข้มแข็งทางเศรษฐกิจให้แก่ประเทศแล้ว ขณะเดียวกันอาจทำให้ทรัพยากรและแหล่งท่องเที่ยว นั้น ๆ เกิดความเสื่อมโทรมตามมามากด้วย ถ้าหากไม่มีการดูแลรักษาทรัพยากร ณ สถานที่เหล่านั้นอย่างถูกต้อง และอาจก่อให้เกิดปัญหาผลกระทบเป็นพิษ เช่น ปัญหาขยะ อากาศเสีย น้ำเสีย ทรัพยากรแหล่งท่องเที่ยว ถูกทำลายจากการลาดยางถนนและถมดินทำสนามที่สูงกว่าฐานของโบราณสถาน เกิดสภาพที่ไม่น่าดู หรืออยู่ในลักษณะที่เรียกว่า "มลพิษทางทัศนียภาพ" (Eye Sore) ซึ่งถ้าหากปล่อยให้สภาพแวดล้อมของแหล่งท่องเที่ยวเสื่อมโทรม โดยไม่มีการปรับปรุงแก้ไขก็อาจทำให้แหล่งท่องเที่ยว นั้นต้องเสียหายสลายไปและไม่มียักท่องเที่ยวมาเที่ยวชมอีกต่อไป ผลที่ตามมาคือการสูญเสียรายได้

ประเทศไทยเป็นประเทศที่อุดมไปด้วยทรัพยากรท่องเที่ยวอันหลากหลาย มีสถานที่ท่องเที่ยวกว่า 700 แห่งทั่วประเทศ มีเทศกาล วัฒนธรรม ประเพณี ตลอดจนวิถีชีวิตที่น่าสนใจ และสะท้อนให้เห็นวัฒนธรรมที่ทรงคุณค่ามีเอกลักษณ์ของตนเอง ซึ่งสามารถจำแนกประเภทของแหล่งท่องเที่ยวได้เป็น 3 ประเภท คือ แหล่งท่องเที่ยวประเภทธรรมชาติ แหล่งท่องเที่ยวประเภทประวัติศาสตร์ โบราณคดี โบราณสถานและศาสนา และแหล่งท่องเที่ยวประเภทศิลปวัฒนธรรม ประเพณีและกิจกรรม (การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย, เอกสารแผ่นพับ)

แหล่งท่องเที่ยวประเภทประวัติศาสตร์ โบราณสถาน และศาสนา เป็นแหล่งท่องเที่ยวที่สะท้อนให้เห็นถึงความเป็นเอกลักษณ์ของชาติไทย ซึ่งเป็นชาติที่เก่าแก่ มีอารยธรรมแต่โบราณกาลดังปรากฏภูมิศิลปวัฒนธรรมประจำชาติสืบทอดให้เห็นเป็นประจักษ์พยานอยู่เป็นจำนวนมาก โดยเฉพาะโบราณสถาน ซึ่งมักเป็นสิ่งก่อสร้างที่ค่อนข้างแข็งแรงมั่นคง จึงคงสภาพมาจนถึงปัจจุบันนี้ แต่อาจจะมีสภาพชำรุดทรุดโทรมมากบ้างน้อยบ้างตามแต่สภาพ ซึ่งโบราณสถานต่างๆ เหล่านี้สามารถสะท้อนให้เห็นคนรุ่นหลังได้รู้จักสภาวะทางสังคม ชีวิตความเป็นอยู่และวัฒนธรรมของคนในอดีตกาล อันนำมาซึ่งความผูกพันเชื่อมโยงคนไทยทุกคนทั้งในอดีตและในปัจจุบันไว้ด้วยกันได้ โบราณสถานจึงมีคุณค่าสมควรแก่การเอาใจใส่ดูแลรักษาไว้เป็นมรดกสำหรับคนรุ่นหลังต่อไป

จังหวัดนครปฐมเป็นเมืองเก่าแก่เมืองหนึ่ง ที่มีความเจริญรุ่งเรืองในอดีต ประจักษ์พยานที่สำคัญ คือ การพบโบราณสถานและโบราณวัตถุมากมาย เช่น องค์พระปฐมเจดีย์ วัดพระเมรุ วัดพระงาม วัดพระประโทนเจดีย์ วัดธรรมศาลา และวัดดอนยายหอม เป็นต้น ส่วนโบราณวัตถุที่สำคัญ เช่น พระพุทธรูปสมัยทวารวดี พระพิมพ์ ศิลปกรรมจักร จารึกเหรียญเงิน เป็นต้น (อารยะหญิง ศรีณพฤติ, 2534: 1) อีกทั้งยังเป็นเมืองโบราณที่ถูกพบในช่วงเริ่มต้นของการศึกษาด้านโบราณคดีอีกด้วย ศิลปกรรมเหล่านี้ถือเป็นมรดกทางวัฒนธรรม อันแสดงให้เห็นถึงรากฐานของการเป็นสังคมไทย เป็นหลักฐานทางประวัติศาสตร์และโบราณคดีที่ชี้ให้เห็นถึงประวัติความเป็นมาอันยาวนานของชาติ ทั้งยังเป็นประจักษ์พยานสำคัญที่แสดงว่าชาติไทยมีอารยธรรมเจริญรุ่งเรืองมานานนับศตวรรษ เพราะสิ่งเหล่านั้นเกิดขึ้นจากความคิด พลังศรัทธา และการสร้างสรรค์ของบรรพบุรุษไทย สมควรที่จะต้องช่วยกันดูแล ปกป้องคุ้มครอง และรักษาไว้เพื่ออนุชนรุ่นหลังต่อไป

จังหวัดนครปฐมเป็นจังหวัดที่เปรียบเสมือนประตูไปสู่ภาคตะวันตกและภาคใต้ ดังนั้นนักท่องเที่ยวที่จะเดินทางไปภาคตะวันตกและภาคใต้ มักแวะมาท่องเที่ยวยังจังหวัดนครปฐมด้วย

นอกจากนั้น จังหวัดนครปฐมก็เป็นจังหวัดที่อยู่ใกล้กรุงเทพมหานคร การเดินทางไปมาสะดวกมีสาธารณูปโภคที่สมบูรณ์ มีนักท่องเที่ยวทั้งชาวไทยและชาวต่างประเทศให้ความสนใจมาเที่ยวชมแหล่งโบราณสถานที่สำคัญ ๆ ในจังหวัดนครปฐมอยู่เสมอ ซึ่งหนึ่งในสถานที่เหล่านั้น ได้แก่ พระราชวังสนามจันทร์ นั่นเอง

พระราชวังสนามจันทร์เป็นโบราณสถานที่สำคัญในจังหวัดนครปฐม มีประวัติความเป็นมาที่น่าสนใจ ทั้งด้านประวัติศาสตร์ ศิลปวัฒนธรรม สิ่งก่อสร้างบางชิ้นแสดงถึงความเป็นเอกลักษณ์ของชาติ เช่น พระที่นั่งวัชรirma พระที่นั่งสามัคคีมุขมาตย์ และพระตำหนักทับขวัญ เป็นต้น ซึ่งเป็นสมบัติของชาติที่อนุชนรุ่นหลังควรภาคภูมิใจ นอกจากนี้ งานสถาปัตยกรรมบางชิ้นก็มีลักษณะเฉพาะตัว เช่น พระตำหนักชาลิมงคลอาสน์ที่องค์พระตำหนักเป็นแบบสถาปัตยกรรมยุโรป ซึ่งจะหาดูจากที่ไหนอื่นอีกไม่ได้ เป็นต้น

การเดินทางมาเยี่ยมชมพระราชวังสนามจันทร์ของนักท่องเที่ยว นอกจากจะมาชื่นชมความงามด้านสถาปัตยกรรมและความยิ่งใหญ่ของการก่อสร้างแล้ว นักท่องเที่ยวควรได้รับความรู้เกี่ยวกับประวัติความเป็นมา ความสำคัญของพระราชวังสนามจันทร์ด้วย เพื่อจะได้เกิดความซาบซึ้งรู้สึกภาคภูมิใจ จนกระทั่งหวงแหนศิลปะแห่งนี้ และตระหนักที่จะอนุรักษ์ไว้ให้คงอยู่อย่างยั่งยืนต่อไป

ตาราง 1 สถิตินักท่องเที่ยวที่เข้าชมพระราชวังสนามจันทร์ ตั้งแต่ เมษายน 2544 - เมษายน 2545

เดือน / พ.ศ.	เด็ก (คน)	ผู้ใหญ่ (คน)	รวม (คน)
เมษายน 2544	753	650	1,403
พฤษภาคม 2544	412	599	1,011
มิถุนายน 2544	381	522	903
กรกฎาคม 2544	834	723	1,557
สิงหาคม 2544	746	860	1,606
กันยายน 2544	682	584	1,266
ตุลาคม 2544	948	862	1,810
พฤศจิกายน 2544	1,028	192	1,220
ธันวาคม 2544	1,162	328	1,490
มกราคม 2545	3,752	708	4,460

ตาราง 1 สถิตินักท่องเที่ยวที่เข้าชมพระราชวังสนามจันทร์ ตั้งแต่ เมษายน 2544 - เมษายน 2545 (ต่อ)

เดือน / พ.ศ.	เด็ก (คน)	ผู้ใหญ่ (คน)	รวม (คน)
กุมภาพันธ์ 2545	1,249	229	1,478
มีนาคม 2545	1,157	347	1,504
เมษายน 2545	2,096	385	2,481
รวม	15,200	6,989	22,189

ที่มา : ฝ่ายอาคารสถานที่ สำนักอธิการบดี มหาวิทยาลัยศิลปากร วิทยาเขตพระราชวังสนามจันทร์

จากสถิตินักท่องเที่ยวที่เข้าชมพระราชวังสนามจันทร์ จะเห็นได้ว่า แนวโน้มมีจำนวนนักท่องเที่ยวสูงขึ้นในแต่ละเดือน และบางเดือนก็สูงกว่าในเดือนอื่น ซึ่งอาจมีปัจจัยบางอย่าง เช่น เป็นเดือนที่มีวันหยุดมากกว่าเดือนอื่น และเป็นเดือนที่สภาพภูมิอากาศเอื้ออำนวย จึงทำให้นักท่องเที่ยวสะดวกที่จะมาเยี่ยมชมพระราชวังสนามจันทร์ แต่การที่มีนักท่องเที่ยวเพิ่มขึ้นนี้ อาจทำให้เกิดผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมของโบราณสถานได้ โดยอาจเกิดจากนักท่องเที่ยวตั้งใจและไม่ตั้งใจจะกระทำ จากสถิติจะเห็นได้ว่า จำนวนนักท่องเที่ยวที่เป็นเยาวชนจะมากกว่านักท่องเที่ยวที่เป็นผู้ใหญ่อยู่ถึง 2 โดยนักท่องเที่ยวที่เป็นเด็กคิดเป็นร้อยละ 68.50 ส่วนนักท่องเที่ยวที่เป็นผู้ใหญ่ คิดเป็นร้อยละ 31.5 เท่า ซึ่งเด็กอาจจะรู้เท่าไม่ถึงการณ์ มีความคิดคะนองมากกว่าผู้ใหญ่ อีกทั้งยังขาดความรู้เกี่ยวกับโบราณสถานต่าง ๆ อีกด้วย

จากปัญหาและแนวคิดดังกล่าว ผู้วิจัยเห็นว่า หากได้มีการจัดสิ่งแวดล้อมศึกษาให้แก่ นักท่องเที่ยวโดยผ่านสื่อประเภทที่สามารถศึกษาได้ด้วยตนเอง ได้เห็น และสัมผัสกับของจริง พร้อมทั้งมีข้อมูลประกอบในรูปแบบของคู่มือ น่าจะเหมาะสมที่สุดแก่การท่องเที่ยวโบราณสถาน เพราะจะช่วยให้นักท่องเที่ยวได้รับความรู้อย่างรวดเร็วทันที่ นอกเหนือจากการเยี่ยมชมเพียงเพื่อ ดูความเก่าแก่ของตัวโบราณสถานเท่านั้น ดังนั้น ผู้วิจัยจึงจัดทำคู่มือท่องเที่ยวโบราณสถานในเขตพระราชวังสนามจันทร์ เพื่อให้ความรู้ที่ถูกต้องแก่นักท่องเที่ยวจะได้ไม่ทำลายสภาพแวดล้อม ซึ่งเป็นการให้สิ่งแวดล้อมศึกษาด้วยการสื่อความหมายโดยผ่านสื่อสิ่งพิมพ์ในรูปแบบของคู่มือ เพื่อให้นักท่องเที่ยวศึกษาด้วยตนเอง ซึ่งจะทำให้นักท่องเที่ยวมีความรู้ ความเข้าใจ เห็นคุณค่า รวมทั้งเกิดความรู้สึกซาบซึ้งถึงความสำคัญของแหล่งโบราณสถานในพื้นที่เหล่านั้น จะได้ช่วยกัน ป้องกันรักษา บูรณะ สงวนโบราณสถานไว้ ทั้งยังอาจช่วยปลูกฝังความรู้สึกหวงแหนทรัพยากร

แหล่งท่องเที่ยว เพื่อจะได้ท่องเที่ยวด้วยความระมัดระวังรอบคอบ รู้จักใช้ทรัพยากรเพื่อนันทนาการ อย่างถูกต้องเหมาะสม และช่วยลดปัญหาการทำลายทรัพยากรอันทรงคุณค่าเหล่านี้ด้วย

1.2 วัตถุประสงค์ของการวิจัย

เพื่อสร้างคู่มือท่องเที่ยวโบราณสถาน ในเขตพระราชวังสนามจันทร์ จังหวัดนครปฐม

1.3 ปัญหาที่ตรงการทราบจากการวิจัย

1. คู่มือท่องเที่ยวโบราณสถานที่ยังไม่มี ช่วยให้นักท่องเที่ยวมีความรู้ ความเข้าใจเกี่ยวกับโบราณสถาน ในเขตพระราชวังสนามจันทร์ และการอนุรักษ์โบราณสถานเพิ่มขึ้นหรือไม่
2. คุณภาพของคู่มือท่องเที่ยวโบราณสถานที่ยังไม่มี หากได้รับการประเมินโดยผู้ทรงคุณวุฒิในระดับใด
3. นักท่องเที่ยวมีความพึงพอใจคู่มือท่องเที่ยวโบราณสถานที่ยังไม่มีสร้างขึ้นในระดับใด

1.4 ขอบเขตของการวิจัย

1. การวิจัยครั้งนี้ ศึกษาเฉพาะโบราณสถานในเขตพระราชวังสนามจันทร์ จังหวัดนครปฐม
2. กลุ่มตัวอย่างสำหรับการวิจัยครั้งนี้ คือ นักท่องเที่ยวชาวไทยที่สนใจเข้าไปท่องเที่ยวในเขตพื้นที่พระราชวังสนามจันทร์

1.5 คำจำกัดความในการวิจัย

คู่มือท่องเที่ยวโบราณสถาน หมายถึง เอกสารที่จัดทำในลักษณะรูปแบบหนังสือ เพื่อใช้เป็นสื่อในการให้ความรู้แก่นักท่องเที่ยวชาวไทยที่เข้ามาท่องเที่ยวในเขตโบราณสถาน พระราชวังสนามจันทร์

นักท่องเที่ยว หมายถึง คนไทยที่เข้ามาเยี่ยมชมพระราชวังสนามจันทร์ จังหวัดนครปฐม ซึ่งมีความรู้ในระดับอ่านหนังสือออก เขียนหนังสือได้

โบราณสถาน ในงานวิจัยนี้หมายถึง สิ่งปลูกสร้างที่อยู่ในเขตพระราชวังสนามจันทร์ที่ได้รับความเสียหายขึ้นทะเบียนเป็นโบราณสถานของกรมศิลปากร

การอนุรักษ์ หมายถึง การดูแลรักษาให้คงอยู่ในสภาพเดิม การป้องกันไม่ให้เสียหาย รวมไปถึงการบำรุงรักษาและพัฒนาสภาพแวดล้อมโดยรอบให้อยู่ในสภาพที่ดีและคงคุณค่าไว้ ซึ่งในงานวิจัยนี้หมายถึงการอนุรักษ์แหล่งโบราณสถาน

ประสิทธิภาพของคู่มือ หมายถึง คุณลักษณะหรือคุณภาพของหนังสือคู่มือท่องเที่ยวโบราณสถานสำหรับผู้วิจัยสร้างขึ้น

1.6 ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้ทำให้ได้ประโยชน์ดังนี้

1. ได้คู่มือท่องเที่ยวโบราณสถาน ซึ่งเป็นสื่อสำหรับให้ความรู้แก่นักท่องเที่ยว ในเรื่องความเป็นมาและความสำคัญของโบราณสถาน ทำให้ทราบถึงคุณค่าด้านสถาปัตยกรรม ตลอดจนคุณค่าของโบราณสถาน
2. เป็นเครื่องมืออย่างหนึ่งที่อาจช่วยให้นักท่องเที่ยว เกิดการเรียนรู้ด้วยตนเอง ทำให้เกิดการพัฒนาความคิด เกิดความตระหนักและนำไปสู่การปฏิบัติเพื่อช่วยอนุรักษ์โบราณสถานด้วยตนเอง

บทที่ 2

ทบทวนวรรณกรรม

การสร้างคู่มือท่องเที่ยวโบราณสถานในเขตพระราชวังสนามจันทร์ จังหวัดนครปฐม
ผู้วิจัยได้ศึกษาเอกสารและวรรณกรรมที่เกี่ยวข้อง ดังต่อไปนี้

2.1 ความรู้เกี่ยวกับพระราชวังสนามจันทร์ จังหวัดนครปฐม

2.1.1 ประวัติเบื้องต้น

2.1.2 การดำเนินการเพื่อสร้างพระราชวังสนามจันทร์

2.1.3 สภาพปัจจุบัน

2.1.4 ความรู้เกี่ยวกับโบราณสถานที่สำคัญในเขตพระราชวังสนามจันทร์

2.2 ความรู้เกี่ยวกับโบราณสถานและการอนุรักษ์

2.2.1 ความหมายของโบราณสถาน

2.2.2 ปัญหาและสาเหตุที่ทำให้แหล่งโบราณสถานถูกทำลายหรือเสื่อมสภาพ

2.2.3 ปัญหาความเสื่อมโทรมที่เกิดขึ้นในเขตพระราชวังสนามจันทร์

2.2.4 การอนุรักษ์โบราณสถาน

2.2.5 แนวทางการจัดการโบราณสถาน

2.2.6 แนวทางในการแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้นกับแหล่งท่องเที่ยว

2.3 การจัดทำหนังสือคู่มือ

2.3.1 ความหมายของคู่มือและความสำคัญของคู่มือ

2.3.2 กระบวนการผลิตสื่อสิ่งพิมพ์ประเภทหนังสือคู่มือ

2.3.2 แนวทางการสร้างคู่มือ

2.4 งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

2.1 ความรู้เกี่ยวกับพระราชวังสนามจันทร์ จังหวัดนครปฐม

พระราชวังสนามจันทร์ เป็นโบราณสถานที่สำคัญของชาติ มีคุณค่าทางด้านสถาปัตยกรรม แสดงให้เห็นถึงพระปรีชาสามารถ รวมทั้งพระมหากรุณาธิคุณของพระมหากษัตริย์ไทยที่มีต่อพสกนิกร ไพร่ฟ้า ประชาชนด้วย ซึ่งพระราชวังสนามจันทร์นี้ ได้จัดสร้างขึ้นเมื่อปี พ.ศ. 2450 ตามแนวพระราชดำริของพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว โดยมีพระราชประสงค์เพื่อใช้เป็นสถานที่ที่เตรียมพร้อมสำหรับรับวิฤตการณ์ของบ้านเมือง รวมถึงใช้เป็นที่แปรพระราชฐานประทับพักผ่อนพระราชอิริยาบถในยามที่เว้นว่างจากพระราชภารกิจของบ้านเมือง อีกทั้งยังทรงใช้เป็นสถานที่ประกอบพระราชกรณียกิจเกี่ยวกับการต่างประเทศด้วย ดังจะเห็นได้ว่า พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงจัดสร้างพระราชวังสนามจันทร์ขึ้นอย่างมีระบบระเบียบ ซึ่งควรที่จะช่วยกันอนุรักษ์ไว้ให้คงอยู่ เพื่อเป็นมรดกของชาติสืบไป

ประวัติการก่อสร้างพระราชวังสนามจันทร์นั้น นवलผง เสวตเวช (2533:21-22) ได้กล่าวไว้ ดังมีรายละเอียดต่อไปนี้

2.1.1 ประวัติเบื้องต้น

พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว ครั้นยังทรงพระราชอิสริยยศเป็นสมเด็จพระบรมโอรสาธิราช เจ้าฟ้ามหาวชิราวุธ สยามมกุฎราชกุมาร ได้เสด็จแปรพระราชฐานไปนครปฐมอยู่เนื่อง ๆ และโดยปกติจะประทับที่พระตำหนักใกล้ๆ องค์กรปฐมเจดีย์ เรียกว่า พระตำหนักบังกาโล (เวลานี้ได้รื้อลงแล้ว) ทั้งนี้ นอกจากจะพอพระราชหฤทัยในความร่มเย็นตามธรรมชาติของเมืองนครปฐมแล้ว ยังสนพระราชหฤทัยในความเป็นแหล่งศิลปวัฒนธรรมและศาสนาของเมืองนครปฐมที่เคยรุ่งเรืองมาก่อนเมืองอื่นใดในแหลมทอง โดยเฉพาะอย่างยิ่งพระปฐมเจดีย์อันเป็นเจดีย์เก่าแก่สมัยพระเจ้าอโศกมหาราช เครื่องหมายแห่งการประดิษฐานพระพุทธศาสนาในสุวรรณภูมิ ดังปรากฏหลักฐานในพระราชหัตถเลขาเรื่อง การแก้ไขวิหารหลวงที่ว่า “ในรัชกาลที่ 5 ฉันได้ออกไปพักอยู่ที่นครปฐม จึงได้ใฝ่ใจในองค์พระนั้นมากแต่นั้นมา”

พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงพระเจริญขึ้นในระยะเวลาที่ประเทศจักรวรรดินิยมตะวันตกกำลังล่าอาณานิคม ประเทศเพื่อนบ้านใกล้เคียงของไทยตกเป็นเมืองขึ้นของมหาอำนาจตะวันตกตามๆกัน องค์พระประมุขของชาตินับตั้งแต่รัชกาลที่ 3 มาจนถึงรัชกาลที่ 5

ต่างทรงพยายามอย่างสุดความสามารถทุกวิถีทางที่จะรักษาเอกราชของชาติไว้ ดังจะเห็นได้ว่า เราต้องยอมเสียเปรียบมหาอำนาจทั้งด้านการศาล การภาษี และต้องสละดินแดนครั้งแล้วครั้งเล่า เพื่อแลกกับความอยู่รอดของประเทศชาติ ยิ่งไปกว่านั้น เมื่อสิ้นเกล้าฯ รัชกาลที่ 6 มีพระชนมายุได้ 12 พระชันษา ขณะที่กำลังเตรียมพระองค์เสด็จไปศึกษา ณ ประเทศอังกฤษ เมื่อวันที่ 13 กรกฎาคม ร.ศ. 112 (พ.ศ.2436) ประเทศฝรั่งเศสได้นำเรือรบเข้ามาบุกรุกอูชิโตะโดยไทยจนถึงลำน้ำ เจ้าพระยาที่ปากน้ำ ซึ่งประเทศไทยได้ขอร้องให้ประเทศฝรั่งเศสหยุดเรือรบ ประเทศฝรั่งเศสไม่ยอมหยุด จึงต้องใช้อปืนยิง ทำให้ประเทศไทยตกเป็นฝ่ายผิด ต้องเสียดินแดนฝั่งตรงข้ามของแม่น้ำโขง แทนค่าปรับ 2 ล้านฟรังส์ (นวลผจง เสวตเวช, 2533 : 21)

เมื่อเสด็จนิวัติสู่ประเทศไทย หลังจากทรงสำเร็จการศึกษาวิชาการทหารจากโรงเรียนนายร้อย ทหารบกแซนเฮิสท์ ประกอบกับเคยทรงประจำการในกรมทหารราบเบาเดอรั่มของอังกฤษและ ได้ทรงศึกษาวิชาการด้านพลเรือนจากมหาวิทยาลัยออกซ์ฟอร์ด ในสาขาวิชาประวัติศาสตร์และ รัฐศาสตร์เป็นสำคัญอยู่แล้ว ในฐานะที่ทรงดำรงตำแหน่งรัชทายาทก็ทรงพระราชดำริเตรียมแผน ป้องกันประเทศชาติ ดังที่ จมื่นอมรรตุนารักษ์ (แจ่ม สุนทรเวช) เขียนไว้ในเรื่องกำเนิด พระราชวังสนามจันทร์ว่า

“ถ้าหากเกิดมีข้าศึกยกกองทัพเรือแล่นเรือเข้ามาในแม่น้ำเจ้าพระยา อีก ป้อมปืนของเราไม่สามารถจะป้องกันเอาไว้ได้ เราจะทำประการใด เราก็ ต้องต่อสู้ในเมืองหลวง ถ้ากำลังเราไม่พอ เราก็ถอยไปหาที่มั่นที่มีธรรมชาติ ช่วยต้านทานข้าศึก ธรรมชาติที่เป็นคู่น้ำลำคลองเท่านั้นที่ข้าศึกติดตามเรา เข้าไปไม่ถนัด ย่อมเสียเปรียบเจ้าของท้องที่เป็นธรรมดา ถ้าติดตามเข้าไปอาจ ถูกลอบโจมตีจนถึงกับต้องระอานที่สุด” (นวลผจง เสวตเวช, 2533 : 21)

รัชกาลที่ 6 ทรงเห็นว่าบริเวณพระราชวังสนามจันทร์เป็นปราการที่ตั้งอยู่ในที่เหมาะสม ด้วยประการทั้งปวง สมัยนั้นถนนจากธนบุรีไปนครปฐมไม่มี หนทางจากธนบุรีไปนครปฐม เต็มไปด้วย คูคลอง ร่องสวน ทุ่งนาและป่ารก ข้าศึกไม่มีทางเคลื่อนขบวนรถรบ รถถัง ตามไปได้ การเดินทางจากธนบุรีไปนครปฐมไปทางเรือ อาศัยลำคลองกับทางรถไฟ ทางลำคลอง เล็ก ๆ ซึ่งเต็มไปด้วยโคลนตมนั้น ข้าศึกย่อมตามเราไม่สะดวกและเราเองย่อมรู้จักภูมิประเทศดีกว่า สามารถซุ่มโจมตีข้าศึกได้โดยไม่ยากนัก ส่วนทางรถไฟเมื่อเกิดศึกก็อาจจะเปิดรางรถไฟเสียได้ ยิ่งกว่านั้นสมมติว่าข้าศึกติดตามไปถึงนครปฐมได้อีก เรายังมีทางหนีที่ไล่ได้อีกมากมายเพราะแผ่นดิน อันกว้างใหญ่จากนครปฐมไปราชบุรี กาญจนบุรี และสุพรรณบุรี ฯลฯ ล้วนเป็นทุ่งนาป่ารก

มีบ้านเรือนราษฎรอยู่เป็นหย่อม ๆ ฝ่ายเราพอที่จะหาเสบียงอาหารและน้ำได้ การสู้ศึกก็ใช้วิธีซุ่มโจมตีใหม่ นาน ๆ เข้าข้าศึกก็จะระอาไปเอง ซึ่งเห็นได้จากการที่รัชกาลที่ 6 ทรงซ้อมรบเสือป่าบริเวณจังหวัดนครปฐมและจังหวัดใกล้เคียงอยู่เป็นประจำ โดยเฉพาะอย่างยิ่งมักจะทรงซ้อมรบเวลากลางคืน จนกระทั่งเสือป่าทั้งหลายรู้จักพื้นที่ภูมิประเทศและแหล่งข่าวแหล่งน้ำในท้องถิ่นแถบนี้เป็นอย่างดี

2.1.2 การดำเนินการเพื่อสร้างพระราชวังสนามจันทร์

เมื่อพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว เสด็จนครปฐมก็มักเสด็จไปทอดพระเนตรที่ดินบริเวณสระน้ำจันทร์ หลังองค์พระปฐมเจดีย์บ่อย ๆ “พิน กันตะเพิง” กล่าวไว้ที่แห่งนี้เรียกว่าหมู่บ้านเนินปราสาท เป็นพระราชวังเดิม มีกษัตริย์ปกครอง มีโบสถ์พราหมณ์ และมีสระน้ำอยู่ข้างหน้า สันนิษฐานว่าเป็นสระน้ำที่ใช้ในพิธีทางศาสนา (นวลผจง เสวตเวช, 2533 : 22)

จมีนอมรรุณารักษ์ กล่าวว่า ทรงเห็นว่าเป็นชัยภูมิสวยงาม มีหนองน้ำอุดมสมบูรณ์ ชาวบ้านเรียกว่า “หนองน้ำจันทร์” บริเวณดังกล่าวราษฎรปลูกพืชล้มลุก เช่น ถั่วเขียว ถั่วฝักยาว เป็นทุ่งหญ้ารกและดงไม้ไผ่ป่าบ้าง ทรงใช้ข้าราชการติดต่อกับชาวบ้าน เพื่อขอซื้อที่ดินเหล่านั้นด้วยพระราชทรัพย์ส่วนพระองค์ในราคาที่สูงกว่าธรรมดาเพื่อมิให้ราษฎรเดือดร้อน มีเจ้าของที่ดินได้นำมาขายรวบรวมได้ทั้งหมดถึง 888 ไร่ 3 งาน 24 วา ที่ดินดังกล่าวนี้อยู่ทางตะวันตกของสถานที่ที่เชื่อกันว่าเป็นพระราชวังเดิมเล็กน้อย มีรายละเอียดเกี่ยวกับการซื้อที่ดินบางราย ปรากฏเป็นหลักฐาน อาทิ หนังสือศาลาว่าการมณฑลนครไชยศรี 10/12 ลงวันที่ 31 สิงหาคม ร.ศ. 123 (พ.ศ. 2447) จากพระยาสุนทรบุรี ถึง พระศุภกรบรรณสาร เจ้ากรมพระคลังข้างที่มีข้อความดังนี้

“ด้วยพระเจ้าน้องยาเธอกรมหลวงดำรงราชานุภาพเสนาบดีกระทรวงมหาดไทย เสด็จออกไปที่พระปฐมเจดีย์มีรับสั่งให้ว่าซื้อไร่องเงินมีชื่อที่หลังองค์พระปฐมเจดีย์ 2 ราย เพื่อจะได้ที่ไร่นั้นนั้น สร้างพระราชวังที่หลังพระปฐมเจดีย์ ข้าพเจ้าได้ให้อำเภอไปจัดการแล้วซื้อ เป็นอันตกลงราคา คือ ไร่องเงินเจียก กว้าง 1 เส้น 13 วา ยาว 19 วา ราคา 400 บาท ไร่องเงินหลัก กว้าง 2 เส้น 2 วา ยาว 4 เส้น ราคา 650 บาท รวมไร่ 2 ราย เป็น 1050 บาท ข้าพเจ้าได้ให้นายใหญ่เข้ามาขอรับเงิน 1050 บาทต่อท่าน แล้วจะได้เอาไปซื้อ

ที่ไร้ตามคำสั่ง เพื่อท่านจะได้้นำความกราบทูลพระเจ้าอนึ่งยาเชอกรมขุนสมมติ
อมรพันธ์ ราชเลขานุการทรงกราบฝ่าพระบาท” (นวลผจง เศตตเวช, 2533 : 22)

เมื่อได้ที่ดินเพียงพอดตามพระราชประสงค์ก็ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้พระยาวิสุกรรม
ศิลปประสิทธิ์ (น้อย ศิลป์ เมื่อครั้งมีบรรดาศักดิ์เป็นหลวงพิทักษ์มานพ) เป็นผู้ดำเนินการก่อสร้าง
เมื่อราวปี พ.ศ. 2450

2.1.3 สภาพปัจจุบัน

พระราชวังสนามจันทร์ ตั้งอยู่ในตำบลสนามจันทร์ อำเภอเมือง จังหวัดนครปฐม ห่าง
จากองค์พระปฐมเจดีย์ไปทางทิศตะวันตกราว 2 กิโลเมตร มีพื้นที่ 888 ไร่ 3 งาน 24 ตารางวา
ภายในพระราชวังสนามจันทร์ประกอบด้วยสนามใหญ่อยู่ตรงกลาง มีถนนโอบเป็นวงโดยรอบและมี
คูน้ำล้อมรอบอยู่ชั้นนอก ส่วนพระที่นั่งต่าง ๆ นั้นรวมกันอยู่ส่วนกลางของพระราชวัง เท่าที่ปรากฏ
อยู่ในปัจจุบัน ได้แก่

1. พระที่นั่งพิมานปฐม
2. พระที่นั่งอภิรมย์ฤดี
3. พระที่นั่งวัชรรมยา
4. พระที่นั่งสามัคคีมุขมาตย์
5. เทวาลัยคเณศร์
6. พระที่นั่งปาฏิหาริย์ทัศไนย
7. พระตำหนักชาลิมงคลอาสน์
8. พระตำหนักมารีราชรัตบัลลังก์
9. พระตำหนักทับแก้ว
10. พระตำหนักทับขวัญ

2.1.4 ความรู้เกี่ยวกับโบราณสถานที่สำคัญในเขตพระราชวังสนามจันทร์

พระราชวังสนามจันทร์นอกจากจะมีความสำคัญยิ่งในทางประวัติศาสตร์ในด้านการรักษา
ความมั่นคงของชาติไทยแล้ว ยังมีความสำคัญในทางด้านศิลปวัฒนธรรมอีกด้วย บรรดาสิ่งก่อสร้างใน
พระราชวังสนามจันทร์ทั้งหมด พระองค์ได้พระราชทานนามไว้อย่างไพเราะและคล้องจองกัน

ปัจจุบันพระราชวังสนามจันทร์ได้รับการขึ้นทะเบียนเป็นโบราณสถานของกรมศิลปากรแล้ว โดยประกาศในราชกิจจานุเบกษา เล่มที่ 98 ตอนที่ 177 ลงวันที่ 27 ตุลาคม พ.ศ. 2524 (กรมศิลปากร, 2533 : 22) มีอาคารต่าง ๆ ดังจะกล่าวถึงรายละเอียดดังต่อไปนี้

พระที่นั่งพิมานปฐม

พระที่นั่งพิมานปฐมเป็นพระที่นั่งองค์แรกสร้างเป็นอาคารก่ออิฐถือปูน 2 ชั้น แบบตะวันตก แต่ดัดแปลงให้เหมาะสมกับเมืองร้อน ช่องระบายลมและระเบียงลูกกรงโดยรอบกลายเป็นลวดลายตามแบบไทยอย่างประณีตงดงาม พระที่นั่งชั้นบนประกอบด้วยห้องต่างๆ ซึ่งยังมีป้ายชื่อปรากฏอยู่จนกระทั่งทุกวันนี้ คือ ห้องบรรทม ห้องทรง ห้องบรรณาคม ห้องกุษา ห้องเสวย และห้องพระเจ้า (เป็นที่ประดิษฐาน พระเศวตฉัตรด้วย) ห้อง “พระเจ้า” นี้เป็นหอพระมีพระพุทธรูปปางปฐมเทศนาอยู่องค์หนึ่ง ซึ่งทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้หล่อโดยปลุกโรงพิธีขึ้นข้างพระที่นั่งสามัคคีมุขมาตย์ เมื่อวันที่ 19 กุมภาพันธ์ พ.ศ. 2453 มีพระราชพิธีสมโภชเมื่อวันที่ 22 กุมภาพันธ์ พ.ศ. 2453 ที่ผนังห้องพระเจ้านั้น โดยรอบภายในห้องตกแต่งด้วยจิตรกรรมฝาผนังมี นายเวร (จันทร์ จิตรกร) เป็นแม่กอง นอกจากนี้ ยังมีอีกหลายท่านที่ได้จารึกชื่อผู้วาดเอาไว้ ได้แก่ “ขุนเจนจิตรยง บุญยะเสน พ.ศ. 2456” “หลวงเทพลักษณะเลขา (เล็ก จุลจิตรระกะ)” “นายน้อย จุลจิตรระกะ” และ “หลวงอนุสรจิตราคม (พัน วิจิตรระกะ)” ภาพเขียนแห่งนี้เป็นการเขียนประลองมือก่อนที่จะไปเขียนที่พระวิหารหลวงทางด้านทิศตะวันออกขององค์พระปฐมเจดีย์ นอกจากนี้ ภายในห้องยังมีฝาเพ็ชร์ทำด้วยไม้แกะสลักลงรักปิดทองไว้อย่างงดงามเป็นลายพานพุ่ม ดอกบัวและภาพเทพนม ปัจจุบันห้องพระเจ้านี้เป็นห้องที่สงวนไว้ไม่ได้เปิดให้เข้าชมแต่อย่างใด

พระที่นั่งอภิรมย์ฤดี

พระที่นั่งอภิรมย์ฤดี เป็นตึก 2 ชั้น อยู่ด้านใต้ของพระที่นั่งพิมานปฐม ขณะนี้ใช้เป็น ที่ทำการของศาลากลางจังหวัดนครปฐม

พระที่นั่งวัชรirimยา

พระที่นั่งวัชรirimยา เป็นพระที่นั่งแบบสถาปัตยกรรมไทย 2 ชั้น ก่ออิฐฉาบปูน เครื่องบนหลังคาตกแต่งด้วยช่อฟ้า ใบระกา หางหงส์ ทางด้านทิศใต้มีมุขเด็จเชื่อมต่อกับพระที่นั่งพิมานปฐม หน้าบันของอาคารหลังนี้ทิศตะวันออกมีรูปช้างเอราวัณและเครื่องหมายวชิราวุธ ทิศตะวันตกรูปเครื่องหมายวชิราวุธเช่นเดียวกับทางทิศใต้ ปัจจุบันใช้เป็นที่ทำงานของผู้ว่าราชการจังหวัด รองผู้ว่าราชการจังหวัดและสำนักงานจังหวัดนครปฐม

พระที่นั่งสามัคคีมุขมาตย์

พระที่นั่งสามัคคีมุขมาตย์ มีลักษณะเป็นท้องพระโรงทรงไทย โดยสร้างต่อเชื่อมกับพระที่นั่งวัชรนิรมยา หน้าบันเป็นรูปท้าวอมรินทราริธา พระหัตถ์ขวาทรงวชิระ พระหัตถ์ซ้ายทรงประทานพรอยู่ในปราสาทพินามสามยอด แวดลอมด้วยเหล่าเทวดา มนุษย์ หมู่อำมาตย์รวม 5 หมู่ ปัจจุบันใช้เป็นหอประชุมของจังหวัดในการประกอบพิธีต่าง ๆ ที่สำคัญของจังหวัดนครปฐม

เทวาลัยคเณศร์

เป็นที่ประดิษฐานพระคเณศร์ หรือพระพิฆเนศวร เทพเจ้าผู้มีเศียรเป็นช้าง ซึ่งเป็นเจ้าแห่งศิลปวิทยาการ การประพันธ์ และเป็นผู้จัดอุปสรรคทั้งมวล เทวาลัยคเณศร์ตั้งอยู่ทางทิศตะวันออกของพระที่นั่งพินามปฐม เป็นศาลเทพารักษ์สำหรับพระราชวังสนามจันทร์แห่งนี้ สมเด็จพระมหาธีรราชเจ้า ทรงโปรดปรานศิลปวิทยาการและการประพันธ์เป็นพิเศษ จึงทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้สร้างเทวาลัยคเณศร์ไว้ ณ ที่อันเป็นศูนย์กลางของพระราชวังสนามจันทร์ สำหรับบวงสรวงบูชา และเพื่อความเป็นสิริมงคลแห่งพระราชวังสนามจันทร์

พระที่นั่งปาฏิหาริย์ทัศไนย

พระที่นั่งปาฏิหาริย์ทัศไนย เป็นพระที่นั่งทรงไทยขนาดเล็ก พระองค์ทรงให้สร้างขึ้นภายหลังทอดพระเนตรปาฏิหาริย์แห่งองค์พระปฐมเจดีย์ เดิมอยู่บนชานชาลาระหว่างพระที่นั่งพินามปฐมกับพระที่นั่งวัชรนิรมยา ปัจจุบันย้ายไปอยู่ที่พิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ กรุงเทพมหานคร

พระตำหนักชาลิมงคลอาสน์

พระตำหนักชาลิมงคลอาสน์ มีลักษณะคล้ายปราสาท เป็นสถาปัตยกรรมแบบโรแมนติก (Romantic) ในลักษณะผสมผสานระหว่างอิทธิพลของปราสาทแบบเรอเนซองส์ ของฝรั่งเศส กับอาคารแบบฮาล์ฟทิมเบอร์ (Half Timbered) ของอังกฤษตั้งอยู่ทางทิศใต้ของสนามใหญ่ มีอนุสาวรีย์ย่าเหลสุนัขแสนรู้ตัวโปรดของล้นเกล้าฯรัชกาลที่ 6 อยู่ข้างหน้า พระตำหนักชาลิมงคลอาสน์ เป็นพระตำหนักสองชั้นทาสีไข่ไก่ หลังคามุงกระเบื้องสีแดง ชั้นบนมีสองห้อง ชั้นล่างมีสองห้อง ทั้งชั้นบนและชั้นล่างมีระเบียงโดยรอบทั้งสามด้าน (ยกเว้นด้านหลัง) ทางด้านตะวันออกและตะวันตกของพระตำหนักมีเฉลียงเป็นรูปครึ่งวงกลม พระตำหนักชาลิมงคลอาสน์มีลักษณะงามละมุนละไมได้สัดส่วน เสาใหญ่ทรงกลมที่มองเห็นแต่ไกลมีลักษณะคล้ายเสาหอคอยของปราสาท ลักษณะรูปโค้งของทางเข้าและเฉลียงรูปครึ่งวงกลม ช่วยเพิ่มความรู้สึกที่อ่อนละมุนแก่

สถาปัตยกรรมดังกล่าว หมู่ไม้ที่ปลูกไว้ใกล้ ๆ ช่วยเพิ่มเสน่ห์ให้พระตำหนักนี้อย่างประหลาด นอกจากนี้ ยังมีสะพานเชื่อมไปต่อกับพระตำหนักมารีราชรัตบัลลังก์ซึ่งอยู่คนละฝั่งคลอง ปัจจุบันพระตำหนักหลังนี้อยู่ในความดูแลของมหาวิทยาลัยศิลปากร

พระตำหนักมารีราชรัตบัลลังก์

พระตำหนักมารีราชรัตบัลลังก์เป็นพระตำหนักไม้สองชั้นแบบตะวันตก มีเสาไม้กลมแกะสลักไม้ เป็นแบบนีโอ-คลาสสิก ทาสีแดง สร้างขึ้นคู่กับพระตำหนักชาลีมงคลอาสน์ มีสะพานจากชั้นบนทางด้านหลังของพระตำหนักชาลีมงคลอาสน์ ข้ามคูน้ำไปเชื่อมกับชั้นบนด้านหน้าของพระตำหนักมารีราชรัตบัลลังก์ สะพานดังกล่าวหลังคามุงกระเบื้องและติดหน้าต่างกระจกทั้งสองด้านตลอดความยาวของสะพาน

พระตำหนักทับแก้ว

พระตำหนักทับแก้ว เป็นตึกสองชั้นขนาดเล็กกะทัดรัดอยู่เชิงสะพานสุนทรถวาย ภายในทับมีเตาผิง และหลังคามีปล่องไฟตามแบบบ้านตะวันตก ที่ห้องกลางชั้นบนมีหินอ่อนสีขาวอยู่บนผนังเหนือเตาผิง มีภาพพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว มีลักษณะเป็นภาพเขียนคล้ายเขียนด้วยเส้นดินสอดำ สันนิษฐานว่าเป็นภาพฝีพระหัตถ์ของล้นเกล้าฯ รัชกาลที่ 6 ในระหว่างที่มีการซ่อมรบเสื่อป่า ในสมัยรัชกาลที่ 7 กระทรวงมหาดไทยได้ขอใช้พระตำหนักทับแก้วเป็นที่พักปลัดจังหวัด และใช้ต่อมาตราบนานทุกวันนี้ พระตำหนักทับแก้วนี้ได้รับการทะนุบำรุงพอสมควร อนึ่งมหาวิทยาลัยศิลปากร วิทยาเขตพระราชวังสนามจันทร์ได้ตั้งชื่อวิทยาลัยแห่งแรกของวิทยาเขตนี้ว่า วิทยาลัยทับแก้ว เพื่อเป็นการเชิดชูนาม “ทับแก้ว” อันเป็นนามที่พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวพระราชทานแก่พระตำหนักดังกล่าว และเนื่องจากอาคารหลังแรกของวิทยาลัยนี้สร้างขึ้นใกล้ ๆ กับพระตำหนักทับแก้วด้วย

พระตำหนักทับขวัญ

พระตำหนักทับขวัญ เป็นเรือนไทยที่สมบูรณ์แบบ นายช่างผู้ออกแบบและควบคุมการก่อสร้าง คือ พระยาศุภกรรมศิลปประสิทธิ์ (น้อย ศิลป์) ทับขวัญสร้างขึ้นคู่กับทับแก้ว ซึ่งเป็นตึกฝรั่งอยู่ทางด้านตะวันออกคนละฟากถนนกับทับแก้ว ประกอบด้วยกลุ่มเรือน 8 หลัง หลังใหญ่ 4 หลัง หันหน้าเข้าหากันสี่ทิศ คือ หอนอน 2 หอ กับเรือนโถงและเรือนครัวหลังเล็ก 4 หลัง อยู่ที่มุมทั้งสี่มุมละ 1 หลัง ได้แก่ หอนก เรือนคนใช้และเรือนเก็บของ มีนอกชานกลางเชื่อมโยงเรือนเหล่านี้ให้ติดต่อกัน มีต้นจันทน์ใหญ่ขึ้นอยู่กลางนอกชาน บันได อยู่ในส่วนเชื่อมต่อกันของชานระเบียง

เรือนใหญ่กับเรือนเล็ก กลุ่มเรือนทับขวัญมองดูงามได้สัดส่วน ซึ่งไม่สามารถหากุ่มเรือนไทยในลักษณะนี้ที่ไหนดูได้อีก แต่เดิมทับขวัญเป็นเรือนไม้ฝากระดานมุงจากหลบหลังคาด้วยกระเบื้องดินเผา ตัวเรือนทุกหลังรวมทั้งพื้นที่นอกชานทำด้วยไม้สักล้วน ใช้วิธีเข้าไม้ตามแบบฉบับของชาวไทยโบราณ ฝาเรือนทำเป็นฝาปะกนกรอบลูกฟักฝีมือประณีต เเชิงชายและไม้ค้ำยันสลักเสลาสวยงามรอบ ๆ ปัจจุบันหลังคามุงด้วยกระเบื้องดินเผาไม่เคลือบน้ำยา บริเวณโดยรอบปลูกไม้ไทย มีต้นจันทน์ จำปี นางแย้ม นมแมว เป็นต้น

2.2 ความรู้เกี่ยวกับโบราณสถานและการอนุรักษ์

การศึกษาเรื่อง โบราณสถานในเขตพระราชวังสนามจันทร์ จำเป็นต้องมีความรู้ความเข้าใจถึงความหมายและความสำคัญของโบราณสถาน ตลอดจนการอนุรักษ์โบราณสถานด้วย ดังมีรายละเอียดต่อไปนี้

2.2.1 ความหมายของโบราณสถาน

พระราชบัญญัติโบราณสถาน โบราณวัตถุ ศิลปวัตถุ และพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2535 ได้ให้ความหมายโบราณสถานไว้ว่า หมายถึง “อสังหาริมทรัพย์” ซึ่งโดยอายุหรือโดยลักษณะแห่งการก่อสร้างหรือโดยหลักฐานเกี่ยวกับประวัติของอสังหาริมทรัพย์เป็นประโยชน์ในทางศิลปะ ประวัติศาสตร์ หรือโบราณคดี ทั้งนี้ให้รวมถึงสถานที่ที่เป็นแหล่งโบราณคดี แหล่งประวัติศาสตร์ และอุทยานประวัติศาสตร์ด้วย

โบราณสถานนั้นเป็นสิ่งแวดลอมอย่างหนึ่งของมนุษย์ เพราะ สิ่งแวดลอม หมายถึง สิ่งต่าง ๆ ทั้งทางธรรมชาติและทางสังคมที่แวดลอมมนุษย์อยู่ (พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน, 2525) และ สิ่งแวดลอม หมายถึง มนุษย์กับสิ่งต่าง ๆ ทั้งที่มีชีวิต ที่เกิดขึ้นเองตามธรรมชาติและที่มนุษย์สร้างขึ้น ตลอดจนความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับสิ่งต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องในการดำรงชีวิตให้สมดุล (สำนักนโยบายและสิ่งแวดลอม, 2530 : 36)

อนึ่ง โบราณสถานถูกจัดเป็นสิ่งแวดลอมศิลปกรรมอย่างหนึ่ง ซึ่ง ศิลปกรรม หมายถึง มรดกทางวัฒนธรรม ที่ประกอบด้วยคุณลักษณะ 3 ประการดังนี้คือ

1. อนุสรณ์ (MONUMENT) ได้แก่ ผลงานทางด้านสถาปัตยกรรม ผลงานทางประติมากรรม และจิตรกรรมอันทรงความสำคัญ ส่วนประกอบหรือโครงสร้างทางโบราณคดี จารึกถ้ำที่อยู่และส่วนผสมกันของลักษณะเหล่านี้ อันมีคุณค่าดีเด่นทางด้านประวัติศาสตร์ศิลปะหรือเทคโนโลยี

2. กลุ่มอาคาร (GROUPS OF BUILDING) กลุ่มของอาคารที่แยกกันหรืออยู่ต่อเนื่องกัน ซึ่งโดยลักษณะทางสถาปัตยกรรม ความร่วมลักษณะกัน หรือที่ตั้งอันเหมาะสมในภูมิทัศน์ ได้ทำให้เกิดคุณค่าดีเด่นในด้านประวัติศาสตร์ ศิลปะหรือเทคโนโลยี

3. สถานที่ (SITES) ผลงานของมนุษย์หรือผลงานอันผสมกันของธรรมชาติและมนุษย์และพื้นที่อันรวมทั้งโบราณสถานซึ่งมีคุณค่าดีเด่นในด้านประวัติศาสตร์ ศูนย์วิทยาศาสตร์ชาติวงศ์วิทยาหรือมานุษยวิทยา (UNESCO : 1932 อ้างถึงใน ประสงค์ เอี่ยมอนันต์, 2538 : 308)

นอกจากจะมีคุณลักษณะดังกล่าวแล้ว ส่วนประกอบสำคัญของสิ่งแวดล้อมศิลปกรรมยังประกอบด้วยส่วนสำคัญ 2 ส่วน ดังนี้

- 1) ตัวศิลปกรรม คือ โบราณสถาน อนุสรณ์สถาน แหล่งประวัติศาสตร์และโบราณคดี เป็นต้น
- 2) สภาพแวดล้อมที่อยู่โดยรอบและที่เกี่ยวข้อง คือ ปริมาณรอบตัวศิลปกรรมหรืออาณาบริเวณเมืองเก่า หรือชุมชนเมืองที่แหล่งศิลปกรรมนั้นตั้งอยู่ (สำนักนโยบายและแผนสิ่งแวดล้อม, 2530 : 93)

จึงเห็นได้ว่า โบราณสถานเป็นสิ่งแวดล้อมศิลปกรรมอย่างหนึ่งที่ประกอบด้วยผลงานด้านศิลปะของมนุษย์และสิ่งต่างๆที่อยู่โดยรอบ ทั้งที่มนุษย์สร้างขึ้นหรือเกิดขึ้นเองตามธรรมชาติสามารถถ่ายทอดให้เห็นถึงความเกี่ยวข้องสัมพันธ์กับชีวิตความเป็นอยู่ วัฒนธรรม ประเพณีของมนุษย์ทั้งในอดีตและปัจจุบัน และเป็นมรดกทางวัฒนธรรมอันควรค่าแก่การอนุรักษ์ไว้เพื่ออนุชนรุ่นหลังต่อไป

2.2.2 ปัญหาและสาเหตุที่ทำให้แหล่งโบราณสถานถูกทำลาย หรือเสื่อมสภาพ

สำนักนโยบายและแผนสิ่งแวดล้อม ได้สรุปสาเหตุที่แหล่งโบราณสถานเสียหายหรือถูกทำลายไว้ดังนี้ (2530:36)

1. เนื่องจากธรรมชาติ เป็นความเชื่อมโยงที่เกื้อหนุนต่อศิลปกรรมตามกาลเวลา เช่น สภาพดินฟ้าอากาศที่แตกต่างกัน ย่อมมีผลต่อการเชื่อมสภาพของสิ่งแวดล้อมศิลปกรรม การเกิดแผ่นดินไหว น้ำท่วม ย่อมมีผลทำให้สิ่งแวดล้อมศิลปกรรมถูกทำลายทั้งในระยะสั้นและระยะยาว

2. เนื่องจากการกระทำของมนุษย์ ซึ่งก่อให้เกิดผลทั้งทางตรงและทางอ้อมต่อแหล่งสิ่งแวดล้อมศิลปกรรม สรุปได้ดังนี้

- ปัญหาจากการใช้ที่ดิน โดยการครอบครอง บุกรุกหรือดุกกล้าโดยการยึดครองพื้นที่ที่เป็นแหล่งศิลปกรรม มาใช้ประโยชน์ในกิจกรรมใดกิจกรรมหนึ่ง มีการสร้างอาคารพาณิชย์ ตลาด สถานบริการ หาบเร่ แผงลอย รุกกล้าหรือประชิดตัวอาคารศิลปกรรม ทำให้สภาพแวดล้อมเสื่อมโทรม สูญเสียความสง่างาม ขาดความเป็นระเบียบ

- การเปลี่ยนแปลงค่านิยมและรูปแบบ โดยมีการรื้อถอนหรือทำลายโบราณสถาน เนื่องจากค่านิยมใหม่ของสังคมที่รับอิทธิพลของอารยธรรมต่างถิ่นเข้ามา เกิดวัฒนธรรมใหม่แทนที่เก่า เรียกว่า เกิดลักษณะ “การสูญหายทางวัฒนธรรม” (Cultural loss) ทำให้เกิดความขัดแย้งทางภูมิทัศน์ ทำลายแหล่งศิลปกรรมให้เสื่อมคุณค่า

- การขาดความสำนึกต่อส่วนรวม โดยการรื้อ นำหิน อิฐ หรือซากปรักหักพังของโบราณสถานไปต่อเติมที่พักอาศัย ประดับตกแต่ง หรือต่อเติมซากโบราณที่เหลืออยู่อาศัยหรือประกอบกิจการต่าง ๆ ทำให้เกิดมลพิษทางทัศนียภาพหรือตัวศิลปกรรมอาจพังทลายได้

- การพัฒนาทางด้านสาธารณูปโภค เช่น การสร้างเขื่อน ขุดคลอง สร้างฝายกั้นน้ำให้แหล่งชุมชนโบราณ ศิลปกรรมถูกทำลายลงได้ เช่น การสร้างเขื่อนศรีนครินทร์ เขื่อนเขาแหลม จังหวัดกาญจนบุรี การสร้างคลองตัดผ่านคูน้ำ คันดินรอบเมืองโบราณฟ้าแดดสูงยาง อำเภอกมลาไสย จังหวัดกาฬสินธุ์ การตัดถนนผ่านเมืองพิบูลย์โลก สุโขทัย กำแพงเพชร ลพบุรี และโดยเฉพาะเมืองโบราณของนครปฐม ซึ่งที่มีการลาดยางถนนให้สูงขึ้นรอบ ๆ พระที่นั่งหลายองค์ในพระราชวังสนามจันทร์ การพัฒนาด้านการเกษตร โดยส่งเสริมพื้นที่เพาะปลูก เช่น การเข้าไปทำไร่นาในเขตเมืองโบราณศรีเทพ อำเภอสรีเทพ จังหวัดเพชรบูรณ์ เมืองโบราณเสมา อำเภอสว่างเนิน จังหวัดนครราชสีมา เป็นต้น

- ภาวะมลพิษต่าง ๆ เช่น แร่งสั้นสะเทือนจากขบวนพาหนะ การก่อสร้าง การระเบิดหิน เขม่าควัน ฝุ่นบางชนิดที่ทำปฏิกิริยากับเนื้อวัสดุชิ้นส่วนของอาคารศิลปกรรม การกัดตะกั่ว ถ่านหิน และการยึดเป็นทิวอยู่อาศัยของสัตว์ต่าง ๆ ก็ทำลายตัวสิ่งแวดล้อมศิลปกรรมได้ อีกทั้งการคิดป้ายโฆษณา เสาไฟฟ้า เสาอากาศ การทิ้งขยะ จัดบริการไม่เหมาะสม ล้วนก่อให้เกิดความเสื่อมโทรมเสียหายต่อศิลปกรรมได้ทั้งสิ้น

จึงกล่าวได้ว่า การที่แหล่งโบราณสถานถูกทำลายหรืออยู่ในสภาพเสื่อมโทรม เป็นผลให้เกิดการสูญหาย หมดคุณค่าและหมดความงาม ซึ่งเป็นการทำลายมรดกทางวัฒนธรรมของชาติ ดังนั้น จึงจำเป็นต้องเร่งด่วนที่จะต้องสร้างความเข้าใจ และความตระหนักในการอนุรักษ์แหล่งโบราณสถาน ซึ่งเป็นสิ่งแวดล้อมศิลปกรรมให้เกิดขึ้นแก่ประชาชนก่อนที่มรดกทางวัฒนธรรมของชาติจะหมดไป

2.2.3 ปัญหาความเสื่อมโทรมที่เกิดขึ้นในเขตพระราชวังสนามจันทร์

นุกูล ชมภูนิช (2543 :29) กล่าวถึงปัญหาที่เกิดความเสื่อมโทรมเสียหายต่อโบราณสถานในเขตพระราชวังสนามจันทร์ ไว้ดังนี้

ปัญหาจากการพัฒนา ในปัจจุบันมีการจัดสวนเฉพาะบางส่วนของพระราชวังสนามจันทร์จึงมีการถมดินให้สูงขึ้น ซึ่งจะทำให้เกิดปัญหาได้ในเวลาที่มีฝนตกหนักหากน้ำระบายไม่ทันอาจทำให้พื้นที่ที่ต่ำอยู่แล้วถูกน้ำท่วม นอกจากนี้ พื้นที่ที่ถมให้สูงขึ้นทำให้อาคารดูเตี้ยลงไม่มีความสง่างามเหมือนเดิม

ปัญหาจากมนุษย์ เนื่องจากพระราชวังสนามจันทร์ในปัจจุบันหลายอาคารส่วนใหญ่ใช้เป็นที่ทำการของจังหวัดนครปฐม เมื่อมีคนเข้าไปใช้ประโยชน์จึงมีการต่อเติม เช่น ติดแอร์ หรือเดินสายไฟที่ไม่เป็นระเบียบบางส่วน ทำให้เกิดการขัดแย้งและเป็นทัศนอุจาด โบราณสถานที่มีมาแต่เดิมจึงดูเสื่อมค่าลงเพราะผู้ที่ใช้ประโยชน์ไม่ได้คำนึงถึงความสำคัญของโบราณสถาน

ปัญหาด้านการบริการวิชาการและการท่องเที่ยว ปัจจุบันการบริการข้อมูลวิชาการเกี่ยวกับความสำคัญของพระราชวังสนามจันทร์ รวมทั้งการบริการข้อมูลด้านการท่องเที่ยวในเขตพระราชวังสนามจันทร์ยังมีไม่เพียงพอ นักท่องเที่ยวที่มาใช้บริการส่วนใหญ่จะเดินชมสถานที่กันเองไม่มีเจ้าหน้าที่ที่จะอำนวยความสะดวกในการเยี่ยมชม อีกทั้งข้อมูลหรือแผ่นพับที่อธิบายเกี่ยวกับสถานที่ก็มีความละเอียดน้อยเกินไป

2.2.4 การอนุรักษ์โบราณสถาน

กรมศิลปากร (2533:98) ได้อธิบายความหมายการอนุรักษ์ไว้ว่า การอนุรักษ์ หมายถึง การดูแลเพื่อให้คงคุณค่าไว้ โดยหมายรวมถึงการป้องกัน การรักษา การสงวน การปฏิสังขรณ์และการบูรณะด้วย

พระธรรม โขทัย (2535:6) ได้ให้คำนิยามการอนุรักษ์ไว้ว่า หมายถึง การใช้ การป้องกัน และการบำรุงรักษาสิ่งที่มีอยู่รอบ ๆ ตัวเราที่เกิดขึ้นเองตามธรรมชาติ และสิ่งที่มีมนุษย์สร้างขึ้นให้คงสภาพไว้ไม่ให้ถูกทำลาย เสียหาย และให้คงอยู่ในสภาพที่ดี เพื่อการดำรงชีวิตอยู่ของมนุษย์

การที่โบราณสถานเป็นหนึ่งในสิ่งแวดล้อมศิลปกรรม จึงจำเป็นต้องมีการอนุรักษ์ไว้ ซึ่งสำนักงานคณะกรรมการสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ ได้ให้ความหมายการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมศิลปกรรมไว้ดังนี้ คือ การสงวนรักษา (Preservation) และการอนุรักษ์ (Conservation) อันได้แก่

- 1) การรักษาไว้ในสภาพเดิม
- 2) การรักษาความสำคัญและหลักฐานที่เป็นเครื่องชี้ให้เห็นวิวัฒนาการ ความรุ่งโรจน์ของศิลปวัฒนธรรมโดยปรับสภาพให้เข้ากับสภาพสังคมและเศรษฐกิจเพื่อประชาชนในสังคมนั้นๆ การอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมศิลปกรรม จึงหมายถึง การสร้างสรรค์ฟื้นฟูด้านศิลปกรรมในรูปแบบประสมประสาน เพื่อให้เกิดประโยชน์ต่อสังคม สืบทอดความเป็นชาติและเอกลักษณ์ของประชาชนในท้องถิ่น (รายงานสถานการณ์สิ่งแวดล้อม 2523, 2525: 144-145)

Peter Shepherd (อ้างถึงในบุญเสริม เกษมพันธ์กุล 2525 : 9) ได้กล่าวถึงหลักการอนุรักษ์ไว้ดังนี้

1. เพื่อเก็บรักษาส่วนที่ดีของเมืองและสร้างส่วนที่ไม่ดีให้สอดคล้องกับของเดิมที่ดี
2. ควรอนุรักษ์กลุ่มอาคารและบริเวณที่เกี่ยวข้องเนื่อง
3. คิดหาประโยชน์ใช้สอยใหม่ให้กับอาคาร
4. พิสูจน์ให้เห็นว่าบริเวณนั้นมีคุณค่าควรแก่การอนุรักษ์โดยปราศจากข้อสงสัย
5. ต้องพิสูจน์ให้ประชาชนสนใจสิ่งเหล่านี้ด้วย

นอกจากนั้น นิจ หิฐธีระนันท์ (2535: 1) ได้กล่าวว่า การอนุรักษ์อาคาร สถานที่ และบริเวณอันมีคุณค่าในทางศิลปกรรม สถาปัตยกรรม วัฒนธรรมและประวัติศาสตร์นั้น ตามหลักการแผนใหม่ถือว่าจะไม่อนุรักษ์เพียงเพื่อการอนุรักษ์ กล่าวคือ จะไม่อนุรักษ์อย่างเป็นส่วนอยู่ในพิพิธภัณฑ์หรือในลักษณะที่เรียกว่า “รักษาไว้ในตู้กระจก” แต่จะต้องอนุรักษ์ในแนวความคิดใหม่ โดยให้อาคารสถานที่และบริเวณเหล่านั้นผสมผสานกลมกลืนไปกับชีวิต และเป็นส่วนหนึ่งของกิจกรรมมนุษย์ในสังคมปัจจุบัน

แนวคิดการอนุรักษ์แบบผสมผสานกับการพัฒนาในปัจจุบันนี้ นิจ หิฐิระนันท์ (2533: 17) กล่าวว่า จำเป็นต้องเข้าใจเสียก่อนว่าการอนุรักษ์กับการพัฒนา ไม่ใช่สิ่งตรงข้ามอันแยกออกจากกัน แต่จะต้องถือว่าการพัฒนากับการอนุรักษ์เป็นส่วนอันสอดประสานกัน โดยสรุปหลักการได้ดังนี้

1. ขจัดความเชื่ออย่างผิดเพี้ยน ที่ว่าพัฒนากับการอนุรักษ์เป็นสิ่งขัดกัน
2. เข้าใจให้ถูกต้องว่าแท้จริงแล้ว การพัฒนากับการอนุรักษ์เป็นส่วนประกอบซึ่งกันและกัน
3. กำหนดว่า ไม่มีขบวนการพัฒนาอันใดที่ถือได้ว่าสมบูรณ์ หากขาดข้อพิจารณาในด้านการอนุรักษ์ร่วมอยู่ด้วยกันอย่างได้ดุลยภาพ

อนึ่งสภาพแวดล้อมที่อยู่ในเขตศิลปกรรมนับเป็นสิ่งหนึ่งที่ต้องควบคุมอย่างเหมาะสมด้วย ซึ่งระดับความเข้มงวดในการควบคุม แบ่งได้ดังนี้

1. บรรยากาศ (Atmosphere) หมายถึง ตัวศิลปกรรมและสิ่งแวดล้อมที่มีความสอดคล้องส่งเสริมซึ่งกันและกัน
2. แหล่งอันควรอนุรักษ์ (Nucleus) หมายถึง ตัวศิลปกรรมซึ่งเป็นสิ่งสำคัญที่จะต้องอนุรักษ์
3. พื้นที่สงวน (Preservation Area) หมายถึง พื้นที่ที่มีคุณค่ามากทางด้านวิชาการและมีความอ่อนไหวต่อการเปลี่ยนแปลงหรือผลกระทบ ทำให้ถูกทำลายได้ง่าย ในพื้นที่นี้ห้ามกระทำการใด ๆ ที่เป็นการเปลี่ยนแปลงสภาพดั้งเดิมของศิลปกรรมโดยเด็ดขาด
4. พื้นที่อนุรักษ์ (Conservation Area) หมายถึง พื้นที่ใกล้เคียงหรือบริเวณโดยรอบตัวศิลปกรรม ซึ่งเมื่อพื้นที่นี้ถูกทำลายย่อมมีผลกระทบต่อการคงอยู่ของตัวศิลปกรรมด้วย ในบริเวณนี้ยินยอมให้ทำกิจกรรมได้ แต่ต้องไม่มีผลกระทบต่อการเปลี่ยนแปลงสภาพพื้นที่มากนัก
5. พื้นที่บริการและการจัดการหรือพัฒนา (Service and Management Area) หมายถึง พื้นที่ข้างเคียง หรือโดยรอบแหล่งศิลปกรรมที่มีความเกี่ยวข้องกับศิลปกรรมน้อยมาก จึงยินยอมให้มีการพัฒนาได้ แต่ต้องอยู่ในความควบคุมของหน่วยงานที่รับผิดชอบ ว่ากิจกรรมที่จะเกิดขึ้นไม่ส่งผลกระทบให้เกิดการทำลายคุณค่าของศิลปกรรม

นอกจากนั้น สำนักงานนโยบายและแผนสิ่งแวดล้อม (2530:40-42) ได้เสนอแนวทางอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมศิลปกรรมตามแผนเร่งด่วนและแผนระยะยาว สรุปได้ดังนี้

1. เร่งรัดและกระตุ้นให้หน่วยงานของรัฐและประชาชน เอาใจใส่ ควบคุมดูแลและอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมศิลปกรรมอย่างถูกต้องและเหมาะสม
2. แก้ไขปรับปรุงกฎหมายให้เหมาะสม และได้ผลในทางปฏิบัติจริง

3. ป้องกันมิให้การพัฒนาเศรษฐกิจและสังคม เป็นไปในทางที่จะก่อให้เกิดความเสียหายต่อสิ่งแวดล้อมศิลปกรรม

4. เสริมสร้างความรู้ ความเข้าใจให้แก่บุคลากรในท้องถิ่นเพื่อทำหน้าที่รับผิดชอบร่วมกันในการคุ้มครองและรักษาสภาพแวดล้อมที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับแหล่งศิลปกรรม

5. ส่งเสริมให้มีการอบรมและสร้างสามัญสำนึกให้ประชาชนเกิดความรู้สึกรักหวงแหนและเห็นคุณค่าของศิลปกรรมและสิ่งแวดล้อมที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับแหล่งศิลปกรรม

6. พัฒนารูปแบบอนุรักษ์มรดกทางวัฒนธรรมให้เกิดประโยชน์สูงสุดทางด้านเศรษฐกิจและสังคม ตามแผนพัฒนาการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมศิลปกรรม

จากที่กล่าวมาทั้งหมดนี้ สรุปได้ว่า การอนุรักษ์ หมายถึง การดูแลรักษาให้คงอยู่ในสภาพเดิม การป้องกันไม่ให้เสียหาย รวมไปถึงการบำรุงรักษาและพัฒนาสภาพแวดล้อมโดยรอบให้อยู่ในสภาพที่ดีและคงคุณค่าไว้ ซึ่งงานวิจัยนี้ ผู้วิจัยหมายถึงการอนุรักษ์แหล่งโบราณสถานในเขตพระราชวังสนามจันทร์ ซึ่งเป็นมรดกทางวัฒนธรรมที่สำคัญของชาติที่คนไทยทุกคนควรดอมรักษาไว้ ซึ่งกล่าวได้ว่า การอนุรักษ์จะก่อให้เกิดประโยชน์ในด้านต่าง ๆ ดังนี้

1. ด้านการอนุรักษ์ทรัพยากรและทางวัฒนธรรม

1.1) ช่วยเสริมสร้างและความสำคัญของแหล่งศิลปกรรม ซึ่งถือว่าเป็นทรัพยากรทางวัฒนธรรม (Cultural Resource) ให้เด่นชัดขึ้น

1.2) ช่วยให้เกิดความภาคภูมิใจในอารยธรรมอันเก่าแก่ของชาติ

1.3) ช่วยให้เกิดความสามัคคีในการร่วมมือ ร่วมใจ ดูแลปกป้องและรักษาแหล่งศิลปกรรมที่เป็นมรดกทางวัฒนธรรมของชาติ ให้คงอยู่ต่อไป

1.4) ช่วยเสริมสร้างชื่อเสียงที่โด่งดังทางด้านศิลปวัฒนธรรมให้แก่ประเทศชาติ

2. ด้านการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม

2.1) ช่วยเสริมสร้างสภาพแวดล้อมที่ดีให้แก่ชุมชน

2.2) ช่วยให้ประชาชนในบริเวณนั้นมีคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้น

2.3) ช่วยให้ชุมชนมีแหล่งนันทนาการ เพื่อประโยชน์ด้านสุขอนามัยและจิตใจ

3. ด้านการศึกษาและวิจัย

3.1) ช่วยกระตุ้นคุณภาพทรัพยากรบุคคล ให้มีมาตรฐานสูงขึ้นทั้งด้านวิชาการและทัศนคติ

3.2) ช่วยให้เยาวชนของชาติมีแหล่งความรู้ทางวิชาการที่จะนำไปสู่การศึกษาและวิจัย ซึ่งจะนำประโยชน์มาสู่ท้องถิ่นในอนาคต

2.2.5 แนวทางการอนุรักษ์โบราณสถาน

ไบแสง สุชะวัฒนะ (2530:4-6) ได้กล่าวถึงแนวทางการอนุรักษ์โบราณสถานไว้ดังนี้

1. การออกกฎหมายคุ้มครองโบราณสถาน หรือสิ่งก่อสร้างที่มีคุณค่าต่อการอนุรักษ์ ดังเช่น กรมศิลปากรได้มีประกาศขึ้นทะเบียนโบราณสถานต่าง ๆ ทั่วประเทศ เพื่อป้องกันการทำลายและการทำให้เสียหาย
2. กำหนดให้มีมาตรการการลงโทษสถานหนัก แก่ผู้ทำลายโบราณสถานและงานสถาปัตยกรรมที่มีคุณค่าทางวัฒนธรรมของชาติ ทั้งผู้ทำลาย ตลอดจนผู้สมคบ และร่วมมือจะต้องได้รับการลงโทษสถานหนักจากกฎหมาย
3. จะต้องพยายามบำรุงรักษาโบราณสถานอันควรแก่การอนุรักษ์ ด้วยการดูแลเอาใจใส่อย่างถูกวิธี เพื่อให้สิ่งที่มีคุณค่าเหล่านั้นมีอายุยืนนานต่อไปเท่าที่จะกระทำได้
4. ถ้าจะมีการซ่อมแซม ก็จะต้องดำเนินการเป็นขั้นตอนอย่างถูกวิธีตามหลักวิชาการ โดยถือหลักว่าจะต้องให้คงสภาพเดิมไว้ให้มากที่สุด
5. ถ้าจำเป็นจะต้องมีการบูรณะปฏิสังขรณ์ (Restoration) ใหม่ทั้งหมด (เพราะของเดิมพังลงมาหมด หรือถูกอัคคีภัยทำลายจนหมดสิ้น) ก็จะต้องเลือกคณะดำเนินงานอันประกอบด้วย สถาปนิก วิศวกร นักโบราณคดี นักผังเมือง ตลอดจนผู้เชี่ยวชาญด้านอื่น ๆ ที่มีความเข้าใจและมีวิญญานเข้าถึงการอนุรักษ์ และแม้จะต้องใช้งบประมาณมากเพียงใดก็ต้องยอม ทั้งนี้ เพื่อให้งานนั้นมีลักษณะเหมือนของเดิมมากที่สุด
6. ของบางสิ่งซึ่งเป็นส่วนประกอบของโบราณสถาน แต่ยังไม่ไปประกอบเข้าไม่ได้จะต้องมีการรวบรวมจัดเก็บรักษาในที่ที่เหมาะสม อาจจัดตั้งเป็นพิพิธภัณฑ์ใกล้กับโบราณสถานนั้น แล้วนำส่วนประกอบต่าง ๆ นั้นมาตั้งแสดงก็ย่อมทำได้
7. ถ้างานสถาปัตยกรรมที่มีคุณค่าต่อการอนุรักษ์เป็นของเอกชน จะต้องมีการกระตุ้นให้เจ้าของเห็นคุณค่า มีความภาคภูมิใจโดยมีการยกย่องและสนับสนุนต่าง ๆ เช่น การให้รางวัล การมอบใบประกาศเกียรติคุณ การลดหย่อนภาษีซึ่งเก็บจากผลประโยชน์ที่ได้จากอาคารนั้น การให้คำแนะนำในการบำรุงรักษา การช่วยเหลือในการซ่อมแซม ฯลฯ การให้การช่วยเหลือในการซ่อมแซมนั้น มีความสำคัญมาก เพราะในบางกรณี หากปล่อยให้เจ้าของกระทำไปตามลำพังโดยปราศจากหลักการที่ถูกต้องแล้ว นอกจากจะไม่ช่วยให้กลับสู่สภาพเดิมได้ทั้งหมด ยังอาจเป็นการทำลายให้คุณค่าเดิมสูญสิ้นไปได้
8. อาคาร หรือ กลุ่มอาคาร ที่พิจารณาเห็นว่ามีความสำคัญแก่การอนุรักษ์ แต่ไม่สามารถสนองประโยชน์ใช้สอยอย่างเดิมได้ อาคารหรือกลุ่มอาคารนั้นจำเป็นต้องได้รับการ

ปรับปรุงให้สนองประโยชน์ใช้สอยอย่างใหม่ได้ ทั้งนี้เพื่อความอยู่รอดของอาคารหรือกลุ่มอาคารนั้น

9. จัดให้มีการศึกษาไว้ในหลักสูตร เพื่อให้เห็นความสำคัญของการอนุรักษ์โบราณสถาน ตั้งแต่ระดับอุดมศึกษาเรื่อยลงไปจนถึงประถมศึกษา ทั้งนี้เพื่อเป็นการปลูกฝังนิสัยเยาวชน และอนุชนของชาติให้เห็นคุณค่าของสิ่งที่เป็นมรดกทางวัฒนธรรม ซึ่งจะต้องอนุรักษ์ไว้เช่นเดียวกับทรัพยากรธรรมชาติ

10. จัดให้มีการอบรมและเผยแพร่ความรู้แก่ผู้สนใจและประชาชนทั่วไป โดยทั้งภาครัฐบาลและภาคเอกชน กระตุ้นให้มีการจัดตั้งกลุ่มชมรม หรือสมาคมเพื่อการอนุรักษ์ขึ้น ทั้งนี้เพื่อให้ประชาชนชาวซึ่งถึงคุณค่า ช่วยกันเป็นหูเป็นตาป้องกันดูแลไม่ให้ใครมาทำลาย

11. จัดให้มีการประชาสัมพันธ์ขึ้น มีการเผยแพร่โฆษณาทางวิทยุกระจายเสียง ทางโทรทัศน์ หนังสือพิมพ์ นิตยสารต่าง ๆ จัดพิมพ์เป็นหนังสือและจำหน่ายในราคาถูก เพื่อให้ประชาชนทั่วไปทราบว่า การอนุรักษ์คืออะไร ทำไมจึงต้องมีการอนุรักษ์ โบราณสถานและงานสถาปัตยกรรมที่มีคุณค่าทางวัฒนธรรมและควรแก่การอนุรักษ์อยู่ที่ใด มีความสำคัญอย่างไร และติดตั้งแผ่นคำอธิบายอย่างถาวรที่หน้าอาคารแต่ละหลัง ฯลฯ

12. จัดทัศนศึกษา ให้แก่โรงเรียนต่าง ๆ กลุ่ม ชมรม หรือสมาคมเพื่อการอนุรักษ์ จัดให้นักเรียน สมาชิก บุคคลทั่วไปที่สนใจไปทัศนศึกษาเพื่อจะได้มีประสบการณ์ตรง (Direct Experience) เกี่ยวกับโบราณสถานและงานสถาปัตยกรรมที่มีคุณค่าต่อการอนุรักษ์นั้นๆ เมื่อเขาได้ชมได้สัมผัส อีกทั้งได้ฟังเรื่องราวต่างๆ ที่มีคุณค่าบรรยาย ก็จะเกิดความซาบซึ้งในคุณค่า เห็นความสำคัญและเกิดความห่วงหาพันช่วยกันปกป้องรักษาให้เป็นมรดกทางวัฒนธรรมสืบต่อไป

2.2.6 แนวทางการแก้ไขปัญหที่เกิดขึ้นกับแหล่งท่องเที่ยว

การแก้ไขปัญหที่เกิดขึ้นกับแหล่งท่องเที่ยววนั้น ปัจจุบันได้นำหลักการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ (Ecotourism) มาใช้ ดังต่อไปนี้

1. การแก้ไขปัญหที่เกิดขึ้นจากแรงดันสะเทือน กำหนดบริเวณลานจอดรถและถนนให้ห่างจากโบราณสถาน โดยอาจจะมียุทที่ทางโบราณสถานจัดไว้หรือจัดทำทางเดินไปยังโบราณสถานให้ร่มเงา เพื่อที่จะลดแรงดันสะเทือนและโบราณสถานจะได้คงสภาพเดิมไว้ได้นานที่สุด

2. ปลูกฝังจิตสำนึกของเยาวชนให้มีจิตสำนึกที่ดีในการท่องเที่ยว โดยจะให้เยาวชนได้เรียนรู้ถึงความสัมพันธ์และคุณค่าของสถานที่ท่องเที่ยว โดยใช้วิธีบรรจุไว้ในหลักสูตรการศึกษา

ของสำนักงานการประถมศึกษาแห่งชาติ และให้ครูผู้สอนชี้แนวทางปฏิบัติให้ถูกวิธี ซึ่งจะช่วยให้เยาวชนมีจิตสำนึกที่ดีในการท่องเที่ยวและการอนุรักษ์สถานที่ท่องเที่ยว

3. ใช้มาตรการขั้นเด็ดขาดสำหรับผู้ฝ่าฝืนกฎที่กำหนดไว้ในสถานที่ท่องเที่ยวต่างๆ เช่น ออกกฎว่าห้ามป็นป่าโบราณสถาน ห้ามทิ้งขยะ ถ้าฝ่าฝืนก็จะมียบทลงโทษ

4. องค์กรของรัฐและเอกชนต้องไม่เห็นแก่การโฆษณาประชาสัมพันธ์โบราณสถานมากเกินไป โดยไม่คำนึงถึงผลกระทบที่เกิดกับโบราณสถาน เพราะการที่จะเผยแพร่โบราณสถานให้เป็นที่รู้จักกว้างขวางนั้น ควรคำนึงถึงคุณค่าและเอกลักษณ์ของโบราณสถานด้วย

5. สถาบันครอบครัวมีอิทธิพลต่อการท่องเที่ยวที่จะช่วยให้ไม่กระทบต่อสิ่งแวดล้อมด้วย เพราะเป็นสถาบันแรกในการอบรม พัฒนาคนเข้าสู่สังคม ผู้ปกครองต้องทำตัวให้เป็นแบบอย่าง เพราะเด็กจะถือ ผู้ใหญ่เป็นแนวปฏิบัติตาม

6. เตรียมข้อมูลที่เป็นประโยชน์แก่นักท่องเที่ยวในเรื่องการอนุรักษ์และการปฏิบัติตน เพื่อเพิ่มคุณค่าด้านประสบการณ์ที่พึงได้จากการท่องเที่ยว

7. ป้ายที่ติดตั้งตามโบราณสถานนั้นอาจทำลายทัศนียภาพได้ ควรจะใช้แผ่นพับซึ่งอธิบายรายละเอียดของแหล่งท่องเที่ยวให้ทราบอย่างละเอียด โดยอาจจะขายหรือทำแจกพร้อมบัตรผ่านประตู

2.3 การจัดทำหนังสือคู่มือ

ในการจัดทำหนังสือคู่มือครั้งนี้ผู้วิจัยได้ ศึกษาถึงความหมาย ความสำคัญ กระบวนการผลิตสื่อ และแนวทางการสร้างคู่มือ ดังรายละเอียดต่อไปนี้

2.3.1 ความหมายของคู่มือและความสำคัญของคู่มือ

คู่มือ หมายถึง สมุดหรือหนังสือที่แต่งขึ้นเพื่อใช้ประกอบวิชา หรืออำนวยความสะดวกเกี่ยวกับการศึกษาเรื่องใดเรื่องหนึ่ง (พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน , 2525: 126)

หนังสือคู่มือ เป็นหนังสือเล่มที่เป็นสิ่งพิมพ์เฉพาะกิจ คือ เป็นสิ่งพิมพ์ที่ใช้เพื่องานเฉพาะด้านใดด้านหนึ่ง เช่น หนังสือรายงานประจำปี หนังสือคู่มือพนักงาน คู่มือการใช้สินค้า ซึ่งมักจะ เป็นหนังสือขนาดเล็ก มีขนาดประมาณ 5x7 นิ้ว ซึ่งอาจจะเล็กหรือใหญ่กว่านี้แล้วแต่การออกแบบ

เพื่อความประหยัด สวยงาม หรือเพื่อความสะดวกในการจับถือ (สุโขทัยธรรมมาธิราช, 2528: 219-229)

หนังสือคู่มือ เป็นสิ่งพิมพ์ทางการศึกษาอย่างหนึ่ง ใช้เป็นกุญแจสำหรับไข เมื่อเกิดความข้องใจ ต้องการคำอธิบาย ต้องการให้เฉลยปัญหา หรือต้องการให้ได้ความรู้บางอย่างให้ได้คำตอบอย่างรวดเร็ว เป็นสิ่งพิมพ์ที่จัดทำขึ้นเพื่อให้ง่ายแก่การเข้าใจ (โกชัย สาริกบุตร และ สมพร สาริกบุตร, 2521: 1)

2.3.2 กระบวนการผลิตสื่อสิ่งพิมพ์ประเภทหนังสือคู่มือ

การผลิตสื่อสิ่งพิมพ์ประเภทหนังสือคู่มือมีกระบวนการผลิตดังต่อไปนี้ (สุโขทัยธรรมมาธิราช, 2528:436-493)

1. การเขียนต้นฉบับ การเขียนต้นฉบับที่ดีผู้เขียนจะต้องมีความรู้เกี่ยวกับเรื่องที่จะเขียนเป็นอย่างดี กำหนดแนวทางการเขียนอย่างมีหลักเกณฑ์โดยการวางโครงเรื่องอย่างเป็นระบบ เลือกใช้วิธีการเขียนหรือภาษาให้เหมาะสมกับเนื้อหาสาระที่ต้องการนำเสนอ ซึ่งจะต้องมีการวิเคราะห์เรื่องราวที่จะนำมาเขียนให้ครบถ้วนสมบูรณ์ตามวัตถุประสงค์หรือจุดมุ่งหมายที่กำหนด สิ่งที่จะต้องพิจารณาในการวิเคราะห์เรื่อง ได้แก่

1.1 พิจารณาขอบเขตของเนื้อหาสาระ เพื่อกำหนดขอบเขตและประเด็นต่าง ๆ และพยายามกำหนดเนื้อหาให้อยู่ในขอบเขตกำหนด

1.2 พิจารณาวัตถุประสงค์ เพื่อจะได้กำหนดรูปแบบภาษา วิธีการ เขียนและเนื้อหาสาระให้สอดคล้องกับวัตถุประสงค์ที่ต้องการ

1.3 ศึกษาค้นคว้าข้อมูลเบื้องต้น ก่อนที่จะเขียนโครงเรื่องได้ผู้เขียนมีความจำเป็นต้องมีความรู้ ความคิดเห็นเกี่ยวกับเรื่องที่จะเขียนเสียก่อน ดังนั้นผู้เขียนจึงจำเป็นต้องหาข้อมูลให้ได้มากที่สุด

1.4 การจัดระเบียบความรู้และความคิด ในขั้นนี้ผู้เขียนจะต้องนำความรู้และความคิดที่ได้รวบรวมไว้มาจำแนกแยกแยะเป็นหมวดหมู่ โดยกำหนดประเด็นเป็นหัวข้อใหญ่ การนำเอาประเด็นมาเขียนเป็นประโยคที่มีใจความสมบูรณ์

1.5 เขียนโครงเรื่อง การเขียนโครงเรื่องอาจเขียนได้ 2 แบบคือ เขียนในรูปหัวข้อ ซึ่งการนำเอาประเด็นมาเขียนเป็นคำหรือวลีสั้น ๆ และการเขียนในรูปประโยคซึ่งเป็นการนำเอาประเด็นมาเขียนเป็นประโยคที่มีใจความสมบูรณ์

2. การตรวจแก้ไขต้นฉบับ จะต้องยึดถือรูปแบบของสื่อเป็นหลักในการพิจารณา ต้องการตรวจสอบเนื้อหาให้ถูกต้องตามข้อเท็จจริง เหมาะสมกับผู้อ่านสอดคล้องกับวัตถุประสงค์ของการผลิต ลักษณะของภาษาจะต้องคงเส้นคงวาและเหมาะสมกับประเภทของสื่อ
3. การเตรียมต้นฉบับเพื่อการจัดพิมพ์ จะต้องตรวจสอบจัดเตรียมต้นฉบับทั้งที่เป็นเนื้อความและเป็นภาพ รวมทั้งต้องกำหนดรายละเอียดในการพิมพ์ให้เรียบร้อย
4. การจัดพิมพ์ เป็นขั้นตอนสุดท้ายของกระบวนการผลิตสื่อสิ่งพิมพ์ ซึ่งมีหลายขั้นตอน แต่ละขั้นตอนจะต้องมีความต่อเนื่องสัมพันธ์กัน และทุกขั้นตอนมีความสำคัญเท่ากันหมด สิ่งพิมพ์จะมีราคาแพงหรือถูกขึ้นอยู่กับทางเลือกใช้วัสดุและเทคโนโลยีที่เหมาะสม

วารินทร์ บินโฮเซน (2533:44) ได้กล่าวถึงหลักในการสร้างหนังสือคู่มือว่า ควรออกแบบปกและรูปเล่มให้สวยสะดุดตา และดึงดูดใจผู้อ่าน มีเนื้อหาสาระดี ควรใช้ประโยคบอกเล่าตรงไปตรงมา เขียนให้อ่านง่าย เข้าใจง่าย ส่วนประกอบอื่น ๆ ที่จำเป็นและมีส่วนทำให้หนังสืออ่านและน่าสนใจ ได้แก่ ขนาดของตัวอักษรจะต้องมีขนาดใหญ่เหมาะสมกับวัยของผู้เรียน ควรมีภาพประกอบตามความจำเป็นเพราะจะช่วยให้ผู้อ่านเข้าใจและจดจำได้ดีกว่าการมีแต่ตัวหนังสือ และมีความจำเป็นที่จะต้องมีส่วนที่ว่างไว้เพื่อให้ผู้อ่านได้หยุดพักสายตาบ้างเป็นระยะ ในการสร้างและผลิตหนังสือคู่มือมีขั้นตอนดังต่อไปนี้

1. เลือกหัวเรื่อง ศึกษาเนื้อหาที่จะให้ความรู้
2. ประเมินผู้เรียน เพื่อให้ทราบความต้องการของผู้เรียน
3. กำหนดวัตถุประสงค์ของหนังสือคู่มือ
4. รวบรวมและจัดเนื้อหา โดยรวบรวมเนื้อหาตามวัตถุประสงค์ที่กำหนดไว้
5. ทดสอบหนังสือคู่มือ โดยให้ผู้เชี่ยวชาญตรวจสอบความเที่ยงตรงของเนื้อหา นำมาปรับปรุงแก้ไข และนำไปทดลองใช้กับผู้เรียนที่มีลักษณะเช่นเดียวกับกลุ่มเป้าหมายที่ต้องการสอนแล้วนำมาปรับปรุงแก้ไขก่อนนำไปจัดพิมพ์
6. จัดพิมพ์ โดยออกแบบรูปเล่มให้สวยงาม และนำไปใช้กับผู้เรียนที่เป็นกลุ่มเป้าหมายต่อไป

จากการศึกษาเอกสารเกี่ยวกับการผลิตสื่อประเภทสิ่งพิมพ์ และการสร้างหนังสือคู่มือ พบว่าหนังสือคู่มือสามารถใช้เป็นสื่อหลักและสื่อประกอบในการสอนช่วยให้ผู้เรียนสามารถเรียนรู้ได้ด้วยตนเอง ไม่จำกัดเวลาตายตัว สามารถใช้เมื่อใดก็ได้เมื่อมีความพร้อม นอกจากนี้ ยังเป็นสื่อที่ประหยัด ลงทุนน้อย ได้ผลคุ้มค่าเพราะสามารถนำมาใช้ได้หลายครั้ง หากอ่านบ่อยจะช่วยเพิ่มพูน

ความสามารถในการอ่าน ช่วยให้เข้าใจเนื้อหาได้ละเอียดขึ้น ซึ่งจากการศึกษาเอกสารเกี่ยวกับกระบวนการผลิตสื่อสิ่งพิมพ์และหนังสือคู่มือสามารถนำมาประยุกต์เป็นแนวทางในการผลิตหนังสือคู่มือได้ดังต่อไปนี้

1. ศึกษาข้อมูลเบื้องต้นเพื่อวิเคราะห์เนื้อหา และรูปแบบของคู่มือ
2. วิเคราะห์ผู้เรียน เพื่อทราบว่ากลุ่มเป้าหมายที่จะเป็นผู้ใช้คู่มือมีลักษณะอย่างไร
3. กำหนดวัตถุประสงค์ ขอบข่ายเนื้อหาและความคิดรวบยอดในการให้ความรู้
4. เขียนเนื้อหาของคู่มือและให้ผู้ทรงคุณวุฒิตรวจสอบความเหมาะสมของเนื้อหา
5. ออกแบบลักษณะรูปลักษณ์ ภาพประกอบ และจัดพิมพ์ตามกระบวนการผลิต
6. นำไปใช้กับกลุ่มเป้าหมายเพื่อพัฒนาคุณภาพเครื่องมือ

2.3.3 วิธีการสร้างคู่มือ

คู่มือเป็นแหล่งของความรู้สำหรับครู นักเรียนและนักท่องเที่ยง และที่สำคัญคู่มือจะเป็นตัวช่วยให้มีความเข้าใจมากขึ้น และสามารถที่จะนำไปปฏิบัติได้ถูกต้องมากขึ้น ในการเขียนคู่มือนั้นไม่จำเป็นที่จะต้องอาศัยเฉพาะผู้เชี่ยวชาญเท่านั้นที่จะเป็นผู้สร้างขึ้นมา และผู้ใช้คู่มือก็ไม่จำเป็นต้องมีความเชี่ยวชาญเช่นกัน เพราะหากเป็นผู้เชี่ยวชาญแล้วคู่มือก็จะเป็นการไม่จำเป็นอีกต่อไป ทั้งนี้ผู้เชี่ยวชาญจะมีส่วนช่วยอย่างมากในการให้คำแนะนำต่าง ๆ

สำหรับขั้นตอนในการสร้างคู่มือ มี 3 ขั้นตอนใหญ่ๆ ดังนี้ (อ้างถึงใน อาทิตยา โสฬ์พัฒนานนท์, 2539: 31-32)

1. การวางแผนร่างคู่มือ คำถามต่อไปนี้จะป็นข้อมูลในการตัดสินใจการวางแผนร่างคู่มือ
 - 1.1 จุดมุ่งหมายของคู่มือคืออะไร นั่นคือต้องการให้ผู้ใช้เป็นอย่างไร เช่น ใช้คู่มือในการแก้ปัญหา ใช้คู่มือกำกับการปฏิบัติ หรือใช้อ่านก่อนการปฏิบัติงาน เป็นต้น
 - 1.2 ใครเป็นผู้ใช้คู่มือเหล่านี้ ถ้ากำหนดผู้ใช้คู่มือ เราจะทราบถึงความต้องการเฉพาะบางประการของผู้ใช้ทันที พยายามสร้างคู่มือที่มีผู้ใช้ประเภทเดียวเท่านั้น เป็นการยากที่จะทำคู่มือสำหรับผู้ใช้หลายประเภท เพราะผู้ใช้อาจมีระดับการศึกษาต่างกัน ดังนั้น ความต้องการในแต่ละระดับอาจแตกต่างกัน เป็นการยากที่จะทำคู่มือให้สามารถครอบคลุมความต้องการทั้งหมดในแต่ละระดับได้ การสร้างคู่มือที่มีผู้ใช้ประเภทเดียว จะทำให้คู่มือนั้นมีประสิทธิภาพมากขึ้น
 - 1.3 การสอบถามผู้ใช้ว่า พวกเขาต้องการคู่มือแบบไหน เช่น ไม่ต้องการเนื้อหา มาก หรือต้องการรูปภาพประกอบ การสร้างพยายามสร้างให้ตรงกับความต้องการผู้ใช่มากที่สุด

1.4 คู่มือนี้จะใช้ที่ไหน

1.5 คู่มือนี้จะใช้อย่างไร เช่น ถ้าผู้ใช้ต้องการใช้เพื่อประกอบขั้นตอนในการปฏิบัติผู้สร้างคู่มือจึงควรมีร่างขั้นตอนการทำงานประกอบ

1.6 การนำข้อมูลมาใช้ในคู่มือ ก่อนอื่นผู้สร้างต้องสามารถชี้ชัดถึงสิ่งที่ต้องการให้ผู้ใช้ปฏิบัติ จากนั้นมาพิจารณาความถนัด ทักษะ และความรู้ที่ผู้ใช้ต้องการในการปฏิบัติ

1.7 กำหนดขอบเขตการปฏิบัติงาน จะได้ทราบว่าผู้ใช้ต้องทำอะไร การกำหนดข้อมูลในแต่ละขั้นตอน

1.8 การกำหนดลำดับเนื้อหาในการเขียน

2. การเตรียมข้อมูล ในการสร้างคู่มือ

2.1 การเขียนหัวข้อใหญ่ และหัวข้อย่อย

2.2 จัดลำดับหัวข้อเหล่านั้น

2.3 วางแผนการนำข้อมูลใส่ในแต่ละหัวข้อ

2.4 เริ่มต้นเขียนเนื้อหา โดยการใช้คำง่าย ๆ และสั้น ๆ อธิบายความหมายศัพท์ เฉพาะ มีการยกตัวอย่าง มีความต่อเนื่องของลำดับเนื้อหา เป็นต้น

2.5 การวางแผนการสาธิตตัวอย่าง

3. การทดสอบคู่มือ เราจะทดสอบคู่มือในเรื่องต่อไปนี้

3.1 เนื้อหาคู่มือ

3.2 รูปแบบ

สุชาติ นวกวษ์ (2530:135) ได้เสนอขั้นตอนในการสร้างคู่มือไว้ดังนี้

1. ศึกษาข้อมูลทุติยภูมิจากเอกสาร สิ่งพิมพ์ ตำรา รายงานการศึกษาวิทยานิพนธ์และงานวิจัย

2. สร้างคู่มือรายละเอียดเพื่อทดลองใช้กับกลุ่มที่มีลักษณะคล้ายกลุ่มตัวอย่าง

3. แก้ไขปรับปรุงคู่มือ

4. นำคู่มือที่แก้ไขปรับปรุงแล้วไปใช้กับกลุ่มตัวอย่างที่เป็นกลุ่มทดลอง

ยุเรศ วัชยาณิม (2540:33) ได้เสนอแนวทางในการผลิตหนังสือคู่มือศึกษาธรรมชาติไว้ดังนี้

1. ศึกษาข้อมูลเบื้องต้นเพื่อวิเคราะห์เนื้อหา และรูปแบบของคู่มือ และเลือกเส้นทางที่จะให้ความรู้

2. วิเคราะห์ผู้เรียน เพื่อทราบว่ากลุ่มเป้าหมายที่จะเป็นผู้ใช้คู่มือมีลักษณะอย่างไร
3. กำหนดวัตถุประสงค์ ขอบข่ายเนื้อหาและความคิดรวบยอดในการให้ความรู้
4. สํารวจรายละเอียดและกำหนดจุดในการให้ความรู้ภายในเส้นทางเดินป่า
5. เขียนเนื้อหาของคู่มือ ให้ผู้ทรงคุณวุฒิตรวจสอบความเหมาะสมของเนื้อหา
6. ออกแบบลักษณะรูปเล่ม ภาพประกอบ และจัดพิมพ์ตามกระบวนการผลิต
7. นำไปทดลองใช้กับกลุ่มเป้าหมายเพื่อพัฒนาคุณภาพของเครื่องมือ

นอกจากขั้นตอนการผลิตที่เหมาะสมแล้ว ยังควรคำนึงถึงการออกแบบรูปเล่มของคู่มือที่จะผลิตขึ้นด้วย เพื่อเหตุผลในการสร้างความสนใจของผู้ที่ใช้คู่มือให้ได้อย่างมีประสิทธิภาพ

อนันต์ธนา อังกินันท์ (2531:132) กล่าวว่า การออกแบบหนังสือคู่มือ ปกควรสะดุดตา เพื่อดึงดูดความสนใจ และสามารถให้รายละเอียดเกี่ยวกับคู่มือได้บ้าง

ณรงค์ สมพงษ์ (2535: 133-144) ได้กล่าวถึงการเตรียมต้นฉบับสำหรับงานพิมพ์ไว้ดังนี้

1. การเตรียมต้นฉบับสำหรับงานพิมพ์

หลังจากที่ได้วางแผนว่าจะผลิตสิ่งพิมพ์ประเภทใด เพื่อใคร มีเนื้อหาอย่างไร และเลือกวิธีการนำเสนอเนื้อหาแล้ว ต้องเขียนต้นฉบับก่อนจัดพิมพ์ การเขียนต้นฉบับเพื่อผลิตเอกสารสิ่งพิมพ์ที่ใช้ในงานส่งเสริมเผยแพร่ มีข้อควรพิจารณาดังนี้

- 1) นึกถึงกลุ่มเป้าหมายอยู่ในใจเสมอ ถ้าหากผลิตเอกสารเผยแพร่สำหรับกลุ่มเกษตรกร ควรคำนึงถึงความสามารถในการอ่าน การเข้าใจ สัญลักษณ์ เช่น ถ้าหากเป็นกลุ่มยูวเกษตรกรควรศึกษาลักษณะของเด็กที่มีต่อการอ่าน เป็นต้น
- 2) เขียนด้วยถ้อยคำที่แน่ใจว่าผู้อ่านสามารถเข้าใจได้ดี คือใช้คำง่ายๆสามารถเข้าใจได้โดยทั่วไป ไม่ใช่คำศัพท์ที่ต้องตีความหลายครั้ง เขียนจากความเข้าใจของตนเองจะทำให้หนังสืออ่านง่าย
- 3) เขียนเกี่ยวกับสิ่งที่ประชาชนให้ความสนใจ เช่น ปัญหาที่เขากำลังประสบอยู่ อาชีพการงานที่เขาทำ ยกตัวอย่างสิ่งที่มีอยู่ใกล้ตัวผู้อ่านมากที่สุดและต้องพบอยู่บ่อยๆ
- 4) เปลี่ยนวิธีการเสนอเนื้อหาไปตามกลุ่มผู้อ่าน เช่น กลุ่มเกษตรกร กลุ่มแม่บ้าน กลุ่มเยาวชน ควรใช้วิธีการนำเสนอเนื้อหาคนละอย่างกัน
- 5) พยายามไม่ใช่คำศัพท์ที่เป็นศัพท์วิทยาศาสตร์ หรือศัพท์ทางเทคนิคที่ยูงยาก ควรใช้ภาษาที่ง่ายต่อการเข้าใจ

2. เทคนิคการเตรียมต้นฉบับสำหรับนำไปจัดพิมพ์

การนำต้นฉบับที่เขียนเสร็จแล้วมาดำเนินการเรียงพิมพ์ ออกแบบและจัดหน้า รวมไปถึงการเตรียมภาพประกอบในหนังสือ เพื่อให้เกิดความสวยงามน่าอ่าน และช่วยให้อ่านเข้าใจง่าย ซึ่งการเตรียมต้นฉบับก่อนที่จะนำไปพิมพ์มีขั้นตอนดังนี้ (ณรงค์ สมพงษ์, 2535: 134)

ก. การเรียงพิมพ์ หมายถึง การสร้างแบบหรือแม่พิมพ์เพื่อใช้พิมพ์ตัวหนังสือ ซึ่งอาจทำได้หลายวิธี คือ

1) การเรียงพิมพ์ด้วยตัวอักษรที่เป็นโลหะ ใช้ช่างเรียงเป็นผู้จับตัวพิมพ์เป็นตัวๆ จากในกล่องมาใส่เรียงต่อกันในสติค (Stick) ซึ่งสมัยก่อนทำด้วยไม้จึงเรียกว่า สติค ปัจจุบันเรียงบนแผ่นโลหะยาวที่มีขอบด้านล่าง นำตัวอักษรมาเรียงต่อผสมกันเป็นคำ เป็นประโยคและเป็นบรรทัด อีกแบบหนึ่งเป็นการเรียงด้วยเครื่อง ซึ่งมีผู้คิดขึ้นเพื่อให้สามารถเรียงได้อย่างรวดเร็ว

2) การเรียงด้วยแสง เป็นการเรียงพิมพ์โดยถ่ายภาพตัวอักษรเป็นตัวยาวลงบนแผ่นฟิล์ม หรือแผ่นกระดาษโบรไมด์ เหมาะสำหรับการพิมพ์ในระบบออฟเซต เพราะถ่ายจากหน้าหนังสือเป็นฟิล์มไปทำแม่พิมพ์หรือเพลตได้เลย

3) การเรียงพิมพ์ด้วยพิมพ์ดีด เป็นการ ใช้พิมพ์ดีดลงโดยตรง เช่น พิมพ์บนกระดาษไขแล้วนำไปโรเนียว หรือพิมพ์ลงในกระดาษต้นแบบสำหรับถ่ายต่อไป การพิมพ์ด้วยพิมพ์ดีดช่วยลดต้นทุนให้ถูกลง แต่ก็ได้ตัวอักษรไม่สวยงามเหมือนวิธีอื่น

4) การเรียงพิมพ์ด้วยเครื่องคอมพิวเตอร์ โดยใช้วิธีเก็บข้อมูลไว้ในเทปหรือจานแม่เหล็ก สามารถเลือกตัวพิมพ์ได้หลายแบบและจัดคอลัมน์เป็นแบบใดก็ได้ การลดหรือเพิ่มตัวอักษรสามารถทำได้ง่าย โดยดูจากจอภาพและแก้ไขได้ทันที ตัวอักษรจะถูกพิมพ์ลงบนกระดาษโบรไมด์เป็นม้วนแล้วนำไปล้างในน้ำยานำมาจัดหน้าต่อไป นับว่าเป็นเครื่องเรียงพิมพ์ที่ทันสมัยแต่ราคาก็แพงมาก ปัจจุบันมีเครื่องพิมพ์ต้นฉบับด้วยแสงเลเซอร์ (Laser printer) โดยป้อนข้อมูลที่พิมพ์ไว้แล้วเข้าเครื่องพิมพ์ก็จะได้ต้นฉบับออกมาทันทีโดยไม่ต้องนำไปล้างน้ำยา นับว่าเป็นเครื่องเรียงพิมพ์ที่ทันสมัยที่สุด

ข. ตรวจสอบรูป เมื่อเรียงพิมพ์เสร็จแล้วก็นำมาตรวจสอบกับต้นฉบับว่าที่เรียงไปแล้วถูกต้องหรือไม่ ผู้ตรวจสอบควรตรวจสอบหลายๆครั้งเพื่อความถูกต้องแน่นอนแล้วส่งไปทำการแก้ไขต่อไป การตรวจสอบรูปนอกจากดูตัวสะกดและการันต์แล้ว ต้องตรวจดูอีกว่าการวางหน้า เว้นวรรค ช่องไฟแบบตัวพิมพ์ถูกต้องหรือไม่ การตรวจสอบรูปและแก้ไขสามารถสื่อความหมายกันระหว่างผู้ตรวจสอบรูปและผู้พิมพ์ต้นฉบับ โดยเขียนเครื่องหมายแสดงลงบนต้นฉบับบริเวณที่พิมพ์ผิด

ค. การจัดหน้าหนังสือ หมายถึงการนำปัจจัยต่างๆ คือ ภาพ สี เส้นและตัวหนังสือมาวางลงในตำแหน่งต่างๆของหน้าหนังสือ เพื่อให้มีความต่อเนื่องสัมพันธ์กัน มีความสวยงามและ

ชวนอ่าน โดยเฉพาะอย่างยิ่งการจัดหน้าหนังสือจะมีส่วนช่วยทำให้เนื้อหาของหนังสือสามารถอ่านเข้าใจได้ง่าย มีความชัดเจน ช่วยในการสื่อความหมาย ช่วยดึงดูดความสนใจผู้อ่าน และเป็นเครื่องมือในการขายอีกด้วย (สำหรับหนังสือที่พิมพ์ขึ้นเพื่อจำหน่าย)

3. หลักในการออกแบบและจัดหน้าหนังสือ

พิจารณาส่วนประกอบในการออกแบบและจัดหน้าได้ดังนี้

1) ขนาดและรูปร่าง (Size and shape) เนื้อหาของหนังสือหรือเอกสารนั้นจะช่วยบอกถึงรูปร่าง และสัดส่วนของวัสดุสิ่งพิมพ์ ซึ่งออกแบบได้ทั้งแนวตั้งและแนวนอน ถ้าเป็นในแนวนอนอาจมีข้อเสียตรงที่ราคาแพง เนื่องจากตัดกระดาษไม่พอดีทั้งแผ่น การเก็บรักษาเข้าชั้นลำบาก การเปิดออกอ่านไม่ค่อยสะดวก แต่มีข้อดีที่รูปเล่มน่าสนใจ และเหมาะสำหรับหนังสือที่มีภาพประกอบมากๆ หนังสือที่เป็นแนวตั้งสะดวกในการเก็บรักษาและการอ่าน ส่วนเรื่องขนาดของหนังสือนั้น ควรพิจารณาถึงวัสดุที่ใช้และวิธีการกระจาย เช่น จะนำไปใช้กับใคร นำไปใช้กับผู้อ่านรายบุคคลหรือใช้เป็นกลุ่ม กระดาษที่จะพิมพ์มีขนาดเท่าใด ขนาดของกระดาษมาตรฐานมีหลายขนาดคือ ขนาด เอโอ (AO) บีโอ (BO) และ ซีโอ (CO)

2) การใช้สี (Color) ปกติการพิมพ์หนังสือด้วยหมึกดำเพียงสีเดียวจะช่วยประหยัดเงินมากกว่า การพิมพ์สีอื่นๆหลายสีราคาข้อมแพงกว่าการพิมพ์ด้วยหมึกดำธรรมดา แต่ก็มีประโยชน์เพิ่มขึ้น จุดประสงค์ที่นำสีมาใช้ในงานพิมพ์ก็คือ วัสดุสิ่งพิมพ์จะชวนดูและน่าหยิบขึ้นมาอ่านทั้งนี้เนื่องจาก

- สีเรียกความสนใจจากผู้อ่านได้มากกว่าและนานกว่า
- สีให้ภาพที่เหมือนจริงมากกว่าภาพขาวดำ
- สีก่อให้เกิดอารมณ์ การใช้สีจึงอาจใช้สร้างอารมณ์ต่างๆให้ผู้ดูได้ตามที่

ผู้ใช้ตั้งใจ

- สีก่อให้เกิดความเข้าใจและความจำได้มากกว่าขาวดำ คือ จำเรื่องราวได้

มากกว่า

- การใช้สีก่อให้เกิดความประทับใจแก่ผู้อ่าน

3) การใช้ภาพประกอบสิ่งพิมพ์มีความสำคัญมาก ถึงแม้ว่าจะไม่มีปัญหาการรู้หนังสือของประชาชน แต่การตีความหมายของคำอาจแตกต่างกันไป ตามประสบการณ์ในอดีต การใช้ภาพประกอบจะช่วยลดความเข้าใจที่สับสน ช่วยทำให้ข่าวสารมีความชัดเจนน่าสนใจ และช่วยให้เกิดการเรียนรู้มากยิ่งขึ้น นอกจากนี้ การนำภาพมาใช้ในการจัดทำหนังสือช่วยเรียกความสนใจจากผู้อ่านได้มาก เพราะผู้อ่านย่อมให้ความสนใจมองดูภาพมากกว่ามองตัวหนังสือโดยทั่วไป

ข้อพิจารณาเลือกภาพที่จะใช้ในวัสดุสิ่งพิมพ์

- ลักษณะของภาพควรเกี่ยวข้องกับลักษณะของผู้ดู เช่น กลุ่มคนต่างวัย ต่างเพศและต่างคุณวุฒิ ย่อมสนใจภาพต่างกัน เช่น ผู้หญิงสนใจรายละเอียดของภาพมากกว่าผู้ชาย เด็กต้องการภาพที่เป็นเค้าโครงใหญ่ๆ ไม่มีรายละเอียดมากนัก และอาจปรุงแต่งให้มีลักษณะบางอย่างเด่นขึ้นเป็นพิเศษได้

- สิ่งแวดล้อมที่ปรากฏในภาพ หากตรงกับชีวิตประจำวันของเขาและใกล้เคียงกับที่เขาเป็นอยู่ ประชาชนก็มีแนวโน้มที่จะยอมรับมากกว่าภาพที่มีสิ่งแวดล้อมต่างไปจากที่เขาพบเห็นอยู่ การออกแบบภาพประกอบในวัสดุสิ่งพิมพ์จึงควรให้มีส่วนเกี่ยวข้องกับสภาพจริงๆ ในท้องถิ่นที่เขาอยู่ด้วย

- ภาพบุคคลกำลังทำกิจกรรมอยู่ ประชาชนจะให้ความสนใจมากกว่าที่ไม่มีกิจกรรม

- รายละเอียดของภาพมีผลต่อการรับรู้และความสนใจของคน ควรระมัดระวังรายละเอียดที่มีมากจนเกินไปในภาพ ถึงแม้ว่ารายละเอียดของภาพสามารถช่วยทำให้ดูเหมือนจริงและน่าสนใจก็ตาม แต่ถ้าหากมีรายละเอียดที่ไม่จำเป็นมากๆ อาจดึงความสนใจไปจากจุดที่ต้องการ หรือสร้างความสับสนให้ผู้ชมได้ ดังนั้นจึงควรบรรจุส่วนสำคัญในภาพที่ต้องการสื่อไว้เพียงอย่างเดียว

4) ตัวหนังสือ ลักษณะตัวหนังสือที่นำมาใช้ในการออกแบบหนังสือ มีอิทธิพลต่อการถ่ายทอดเนื้อหาไปยังผู้ดูเป็นอย่างยิ่ง จึงควรระมัดระวังในการใช้ตัวอักษรดังนี้

- แบบของตัวอักษร (Type face) มีหลายแบบให้เลือกใช้ ตามแต่กลุ่มผู้อ่าน และวัตถุประสงค์ในการพิมพ์หนังสือ เมื่อเลือกใช้แบบใดก็ควรใช้แบบนั้นตลอดทั้งเล่ม ยกเว้นเฉพาะเมื่อต้องการจะเน้นคำ เช่น ใช้ตัวเอนสำหรับข้อความที่ขกมาจากหนังสืออื่นมาอ้างอิง หรือเป็นเชิงอรรถและคำอธิบายภาพ ใช้ตัวหนาสำหรับข้อความที่ต้องการเน้นให้เห็นความสำคัญ

- ขนาดของตัวอักษร (Size of Type) พิจารณาตามลำดับความสำคัญและการเน้น คือ

- ส่วนหัวข้อ (Heading) ควรใช้ตัวใหญ่กว่าปกติ เช่น ชื่อบท ชื่อตอน หรือหัวข้อใหญ่ หัวข้อย่อย

- ส่วนของเนื้อหา (Reading text) ควรใช้ตัวเล็กตามความเหมาะสมของผู้อ่านและกลุ่ม ถ้าใช้กับกลุ่มที่มีความสามารถในการอ่านน้อยควรใช้ตัวใหญ่ขึ้น เช่น หนังสือที่ใช้กับกลุ่มเกษตรกรควรเป็นแบบตัวใหญ่กว่ากลุ่มนิสิตนักศึกษา

ขนาดของตัวอักษรที่ยึดถือเป็นสากลนั้น วัดตามความสูงของตัวอักษรซึ่งอาจเป็นนิ้วหรือมิลลิเมตรก็ได้ โดยทั่วไปขนาดตัวอักษรจะมีตั้งแต่ 4 พอยท์ จนถึง 144 พอยท์ ยิ่งตัวเลขสูงตัวหนังสือจะมีขนาดใหญ่ ตามปกติอักษรภาษาไทยนิยมใช้ขนาด 12 พอยท์ ซึ่งเป็นขนาดที่อ่านได้สะดวกไม่ต้องใช้สายตามาก ขนาดใหญ่กว่านี้เหมาะสำหรับการเรียน เขียน อ่าน หรือสำหรับบุคคลที่มีปัญหาเรื่องสายตา

- การจัดคอลัมน์ (Type area appearance) ในการจัดพิมพ์หนังสือต้องคำนึงถึงการจัดคอลัมน์ ซึ่งสิ่งที่จะช่วยให้อ่านหนังสือได้ง่ายหรือยากต่างกัน คือ

- ความยาวของบรรทัด ไม่ควรบรรจุกฎอักษรเกินกว่า 65 ตัวอักษรต่อบรรทัด ถ้าเป็นคอลัมน์สั้นๆ ใช้ 36 ตัวอักษร

- ช่องว่างระหว่างบรรทัด ควรห่างกันพอสมควร คือประมาณ 1.5 เท่าของความสูงของตัวอักษร

5) การจัดกรอบและคอลัมน์ เป็นการจัดวางส่วนประกอบต่างๆ ในแต่ละหน้าให้เหมาะสม โดยให้มีช่องว่างสวยงามจัด หน้าของหนังสือและเอกสารออกเป็นคอลัมน์ (ความกว้างของคอลัมน์ต้องกำหนดไว้ก่อนในขั้นเรียงพิมพ์เพื่อให้สอดคล้องกับการจัดหน้า) การจัดคอลัมน์นี้อาจแบ่งเป็น 1-2-3 หรือ 4 คอลัมน์ ตามแต่ผู้ออกแบบหนังสือจะเห็นสมควร แต่ต้องคำนึงถึงการยอมรับของผู้อ่านและความสวยงามต่อเนื่อง ซึ่งหนังสือทั่วไปจะมีกรอบหน้าของหนังสือ (Margins) อยู่ 2 หน้า คือ หน้าซ้ายและขวา ขนาดความกว้างของกรอบในแต่ละส่วนนั้นจะพิจารณาตามความเหมาะสม ไม่มีหลักเกณฑ์ที่แน่นอนตายตัว

6) การออกแบบปก ซึ่งเป็นส่วนแรกของหนังสือที่ผู้อ่านจะเห็นก่อนส่วนอื่นใด จึงนับว่าเป็นส่วนที่สำคัญมาก นอกจากปกจะทำหน้าที่ป้องกันรักษาตัวหนังสือหรือเอกสารทั้งหมดแล้ว ปกยังช่วยบอกรายละเอียดเกี่ยวกับเรื่องราวในหนังสือเล่มนั้นอีกด้วย นอกจากนี้ ปกยังมีส่วนชักจูงใจให้ผู้อ่านหยิบหนังสือขึ้นมาดู ปกติปกของหนังสือหรือเอกสารจะประกอบไปด้วย

- ชื่อเรื่อง
- ชื่อผู้แต่ง
- ชื่อสำนักพิมพ์หรือหน่วยงานที่จัดพิมพ์
- ชื่อบทความหรือเรื่องเด่นในเล่ม (โดยมากนิยมใช้กับหนังสือวารสาร)

4. หลักในการออกแบบปกหนังสือ

1) มีความคิดเดียว (One idea) ปกควรบอกลักษณะของเนื้อหาในเล่มซึ่งเป็นแกนของเรื่อง โดยกำหนดเป็นความคิดเพียงความคิดเดียวเท่านั้น

2) มีการตัดกัน (Contrast) หมายถึงส่วนที่ปรากฏบนปก ไม่ว่าจะเป็นตัวหนังสือ ภาพ สี หรือลายเส้นก็ตาม ควรจะมีการตัดกันกับสีของพื้นหลังเพื่อให้ปกสะดุดตา และดึงดูดความสนใจโดยเฉพาะเรื่อง ควรเห็นเด่นชัด

3) การออกแบบตัวหนังสือ ควรใช้ตัวหนังสือเป็นแบบเดียวกันทั้งปก แต่อาจมีขนาดต่างกันได้ และตัวหนังสือไม่ขัดกับความสวยงามของภาพ

จากหัวข้อกระบวนการผลิตสิ่งพิมพ์ ขั้นตอนการผลิตวัสดุสิ่งพิมพ์ จะเห็นได้ว่า ในการเขียนหนังสือคู่มือจะต้องคำนึงถึงกลุ่มเป้าหมาย ขอบเขตของเนื้อหาสาระ ภาษาที่ใช้ ขนาดตัวอักษร รวมทั้งข้อความ ภาพประกอบ และการออกแบบปกจะต้องมีความเหมาะสมกับกลุ่มเป้าหมาย ใช้ภาษาที่ง่ายต่อการเข้าใจ ตัวอักษรต้องชัดเจนอ่านง่าย ส่วนภาพประกอบแต่ละภาพสามารถใช้อธิบายและประกอบการอ่านให้เกิดความเข้าใจได้ดีขึ้น พร้อมทั้งต้องออกแบบปกให้ดึงดูดความสนใจของผู้อ่านได้ด้วย

การออกแบบคู่มือ

Zehr, et al., (อ้างถึงใน วิจิตร อาวะกุล, 2534: 13-24) โดยทั่วไปแล้วใช้หลักการออกแบบเดียวกันกับสื่อสิ่งพิมพ์ต่างๆ สิ่งสำคัญต้องรู้ว่าผู้อ่านคือใคร ใช้อ่านที่ไหน และเพื่อวัตถุประสงค์อะไร ซึ่งสิ่งเหล่านี้ทำให้สามารถตัดสินใจออกแบบรูปลักษณะและขนาดของคู่มือได้ สำหรับหลักการพื้นฐานอย่างง่ายที่จะช่วยให้การออกแบบประสบความสำเร็จ มีดังต่อไปนี้

1. ความสมดุล (Balance) ควรให้น้ำหนักในการจัดวางรูปแบบขอบเขตของเนื้อหาและภาพประกอบในแต่ละหน้าให้ได้ส่วนที่เหมาะสม

2. การลำดับ (Sequence) เป็นหนทางที่จะนำผู้อ่านไปสู่ความสนใจ โดยอาศัยหลักว่า ผู้อ่านส่วนมากจะเริ่มอ่านจากมุมซ้ายบนและไล่สายตาจากหนังสือออกทางมุมล่างขวา จากภาพใหญ่ไปสู่ภาพเล็ก จากภาพสีสู่ภาพขาวดำ จากหัวข้อไปสู่เนื้อเรื่อง

3. ความต่าง (Contrast) ทำให้สะดุดตาซึ่งช่วยให้ผู้อ่านมีใจจดจ่อและสนใจยิ่งขึ้น ความต่างที่ใช้กันโดยทั่วไปนั้น มักจะใช้ในเรื่องของความไม่เหมือนกันของขนาดรูปภาพ สี และรูปทรง

4. ความเรียบง่าย (Simplicity) เป็นสิ่งที่สำคัญในการออกแบบหนังสือคู่มือ ดังนั้น ในแต่ละหน้าจึงไม่ควรให้มีเนื้อหา และภาพประกอบจนแน่นขนัดหรือเติมแต่งสิ่งอื่นลงไปจนดูยุ่งเหยิง

5. สัดส่วน (Proportion) เป็นการพิจารณาเพื่อใช้เนื้อที่หน้ากระดาษ ซึ่งโดยทั่วไปแล้วเห็นว่าอัตราส่วนที่ใช้ควรจะเป็น 3 ต่อ 5 หรือ 3 ต่อ 4 จะทำให้น่าดู และเหมาะสมที่สุด

6. ความเป็นเอกภาพ (Unity) ความเป็นเอกภาพที่ดีนั้น คือ แต่ละส่วนจะต้องสมบูรณ์ และไปด้วยกันได้กับภาพรวมทั้งหมด เช่น การใช้ตัวพิมพ์ กระดาษ และสีของหมึกพิมพ์ เป็นต้น

วิรุณ ตั้งเจริญ (2539: 110) กล่าวว่า การออกแบบสิ่งพิมพ์ปัจจุบัน ควรจะได้คำนึงถึงสิ่งเหล่านี้

1. การออกแบบที่สัมพันธ์กับระบบการพิมพ์
2. การออกแบบที่ตัวหนังสือสัมพันธ์กับภาพ
3. การออกแบบที่มีคุณค่าทางศิลปะ
4. การออกแบบที่มีลักษณะทันสมัย
5. การออกแบบที่มีความประณีตเรียบร้อย

อนันต์ อนันตโชติ (2531) กล่าวว่า การออกแบบหนังสือคู่มือต้องคำนึงถึงความสวยงาม (Beautiful) คือรูปหรือภาพต่างๆ ที่ใช้จะต้องใช้ศิลปะในการจัดทำสามารถดึงดูดใจนักท่องเที่ยวได้ กระดาษที่ใช้ควรมีคุณภาพ นอกจากนี้แล้วการออกแบบควรให้คุณค่าแก่การรักษา (Worth Keeping) ด้วย

การพัฒนาคู่มือ

การที่จะให้คู่มือซึ่งเป็นสื่อการเรียนประเภทหนึ่งที่จะผลิตขึ้นใช้นั้นจะต้องมีประสิทธิภาพในการให้ความรู้ ความเข้าใจ ดังนั้นก่อนที่จะนำคู่มือไปใช้จริง ควรที่จะมีการพัฒนาคู่มือให้ได้มาตรฐานเสียก่อน ขั้นตอนหนึ่งที่สำคัญในการพัฒนาสื่อการเรียนต่างๆคือ ขั้นตอนการใช้และปรับปรุงแก้ไข โดยในขั้นแรกจะเป็นการทดลองใช้เป็นรายบุคคลหรือการทดลองแบบ 1 ต่อ 1 แล้วปรับปรุงแก้ไข จากนั้นจะเป็นการทดลองใช้กับกลุ่มเล็กประมาณ 5-10 คน แล้วปรับปรุงแก้ไขอีกครั้ง ขั้นสุดท้ายนำคู่มือที่ผ่านการปรับปรุงแล้วไปทดลองใช้กับกลุ่มเป้าหมายซึ่งเป็นกลุ่มใหญ่ในสภาพจริง และทดสอบผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน พร้อมทั้งวิเคราะห์หาประสิทธิภาพของคู่มือว่าสามารถนำไปใช้ได้หรือไม่ เพื่อพิจารณาผลิตใช้ต่อไป (ฉลอง นุ้ยนิม, 2542: 30-31)

จะเห็นได้ว่า การที่จะให้หนังสือคู่มือมีประสิทธิภาพในการให้ความรู้แก่กลุ่มเป้าหมายนั้น จะต้องนำคู่มือไปพัฒนาโดยการทดลองใช้เป็นรายบุคคลหรือแบบรายกลุ่มแล้วนำมาปรับปรุงแก้ไข และนำไปทดลองใช้กับกลุ่มเป้าหมายจริง

ข้อดีของสื่อสิ่งพิมพ์ประเภทหนังสือคู่มือ

ณรงค์ สมพงษ์ (2530:155-159) กล่าวว่า สื่อสิ่งพิมพ์เป็นสื่อที่มีมานานกว่าสื่อมวลชนอื่นๆ ตั้งแต่ยุคแรกและยังใช้อยู่ในยุคปัจจุบัน ทั้งนี้เพราะมีข้อดีอยู่หลายประการ สรุปได้ดังนี้

1. กระบวนการผลิตสื่อสิ่งพิมพ์สามารถทำได้หลายแบบ โดยเลือกวิธีผลิตให้เหมาะสมกับเหตุการณ์ได้
2. การจัดพิมพ์ สามารถทำได้หลายรูปแบบ ตามวัตถุประสงค์ที่นำไปใช้
3. สามารถนำไปใช้ได้หลายโอกาส เพื่อเหมาะสมกับการใช้งานบุคคลที่จะใช้งาน
4. สามารถผลิตให้เหมาะสมกับกลุ่มเป้าหมายได้
5. ในการผลิตสื่อสามารถปรับใช้ให้เหมาะสมกับกระบวนการใช้และผลลัพธ์ที่ต้องการตามสภาพของเครื่องอำนวยความสะดวกที่มีอยู่
6. การใช้สื่อสิ่งพิมพ์เป็นไปอย่างอิสระ ไม่จำกัดสถานที่และเวลา
7. ผู้ใช้สื่อสามารถใช้ซ้ำได้

ข้อจำกัดของสื่อสิ่งพิมพ์

1. สื่อสิ่งพิมพ์มีความบอบบาง ฉีกขาดง่าย
2. การเก็บรักษาระยะยาวยากต่อการป้องกันความชื้น ความร้อนและฝุ่นละออง
3. ในการผลิตที่ต้องการคุณภาพสูง ต้องใช้การลงทุนสูง
4. อาจมีปัญหาและอุปสรรคในการแจกจ่าย
5. การใช้สื่อสิ่งพิมพ์กับผู้ใช้ไม่รู้หนังสือ ต้องใช้การออกแบบที่ดี มีความหมายน่าสนใจ และอาศัยเวลามากกว่าปกติ

จากการศึกษาเอกสารที่เกี่ยวข้องกับการสร้างคู่มือ สามารถสรุปเป็นแนวทางในการสร้างคู่มือท่องเที่ยวโบราณสถาน ในเขตพระราชวังสนามจันทร์ จังหวัดนครปฐม สำหรับนักท่องเที่ยวได้ดังนี้

1. ศึกษาข้อมูลเบื้องต้นเกี่ยวกับโบราณสถานในเขตพระราชวังสนามจันทร์ จังหวัดนครปฐม จากเอกสาร ตำรา ข้อมูลจากกรมศิลปากร และข้อมูลจากเจ้าหน้าที่ดูแลพระราชวังสนามจันทร์

1.1 เนื้อหาความรู้เกี่ยวกับพระราชวังสนามจันทร์ เช่น ประวัติ ลักษณะของโบราณสถาน ความสำคัญของโบราณสถาน

1.2 ข้อมูลจากการสอบถามเจ้าหน้าที่เกี่ยวกับความเสื่อมสภาพของโบราณสถาน และข้อมูลด้านการอนุรักษ์

2. วิเคราะห์เนื้อหาเกี่ยวกับความสำคัญของแหล่งโบราณสถานแต่ละจุด ว่ามีความสำคัญแตกต่างกันอย่างไร โดยศึกษาแหล่งใดมีหน้าที่สำคัญอย่างไร แล้วนำเสนอในจุดที่แตกต่างกัน

3. รวบรวมเนื้อหา เขียนเนื้อหา รูปแบบการเขียนจะเป็นการนำเสนอเชิงสารคดี และจัดหาภาพประกอบ นำเสนอโดยสอดแทรกเนื้อหาในเชิงอนุรักษ์ด้วย จากนั้นให้ผู้ทรงคุณวุฒิ ตรวจสอบและแก้ไขปรับปรุงเพิ่มเติมเนื้อหา

4. ออกแบบรูปเล่ม ภาพประกอบ จัดพิมพ์

5. นำไปทดลองใช้ตามกระบวนการพัฒนาคุณภาพของเครื่องมือ แก้ไขปรับปรุง

6. นำไปใช้กับกลุ่มทดลองเพื่อการเก็บรวบรวมข้อมูล

จากการศึกษาถึงเอกสารคู่มือท่องเที่ยวโบราณสถานจากแหล่งอื่น ๆ ทำให้เห็นว่าเนื้อหาในคู่มือจะบอกแต่ในส่วนของประวัติ ลักษณะ ความสำคัญ และการแนะนำแหล่งท่องเที่ยวแบบต่างๆ เท่านั้น แต่ไม่มีเนื้อหาที่จะสอดแทรกในเรื่องของการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมเข้าไปด้วย จึงทำให้นักท่องเที่ยวได้รับความรู้ในพื้นที่แต่เพียงอย่างเดียว ไม่ได้ได้รับความรู้ในเรื่องของการหลีกเลี่ยงการทำลายสิ่งแวดล้อมประเภทโบราณสถาน หรืออนุรักษ์โบราณสถาน จึงเป็นสาเหตุหนึ่งที่ทำให้แหล่งท่องเที่ยวโบราณสถานเสื่อมสลายลงไปทุกวัน (ศิริพร สร้อยนาคพงษ์, 2543: 67) ดังนั้นหากต้องการให้แหล่งโบราณสถานถูกทำลายน้อยลง หรือคงสภาพไว้ให้ชนรุ่นหลังได้ศึกษาถึงคุณค่าของมรดกทางวัฒนธรรม ก็ควรจะต้องมีการพัฒนาคู่มือท่องเที่ยวโบราณสถานขึ้นโดยสอดแทรกเนื้อหาเรื่องการอนุรักษ์ไว้ให้นักท่องเที่ยวได้มีความรู้เพิ่มขึ้นด้วย

2.4 งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ในส่วนนี้จะนำเสนองานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการสร้างหนังสือและทำคู่มือดังนี้

ฉลอง นุ้ยฉิม (2542 : บทคัดย่อ) ได้ทำการวิจัยเรื่อง การพัฒนาคู่มือสื่อความหมายธรรมชาติและประวัติศาสตร์เพื่อการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ในอุทยานแห่งชาติภูหินร่องกล้า ผลการวิจัยพบว่าคู่มือที่สร้างขึ้นมีประสิทธิภาพ สามารถเพิ่มความรู้ ความเข้าใจเกี่ยวกับสภาพธรรมชาติและประวัติศาสตร์ในอุทยานแห่งชาติภูหินร่องกล้าให้แก่นักท่องเที่ยวได้ อย่างมีนัยสำคัญที่ระดับ 0.001 สำหรับความพึงพอใจของนักท่องเที่ยวที่มีต่อคู่มืออยู่ในเกณฑ์ความพึงพอใจระดับมาก และความคิดเห็นของนักท่องเที่ยวส่วนใหญ่ เห็นว่าคู่มือมีความน่าสนใจ ควรที่จะพัฒนาและจัดทำคู่มือขึ้นเพื่อจำหน่ายแก่นักท่องเที่ยวต่อไป

อรทัย ศิลป์ประกอบ (2543: บทคัดย่อ) ได้ทำวิจัยเรื่องการสร้างหนังสืออ่านประกอบภาพการ์ตูนเรื่องแม่น้ำกับคารออยู่รอด เพื่อใช้ประกอบการเรียนเกี่ยวกับสิ่งแวดล้อม สำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 และทำการเปรียบเทียบคะแนนผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนหลังการอ่านหนังสืออ่านประกอบ พบว่า คะแนนผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของนักเรียนกลุ่มทดลองหลังการอ่านหนังสืออ่านประกอบภาพการ์ตูนสูงกว่าคะแนนก่อนการอ่านหนังสืออ่านประกอบภาพการ์ตูน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.01

ชัยวัฒน์ อินทแสน (2537:77) ได้ศึกษาผลการสร้างและทดลองใช้หนังสืออ่านเพิ่มเติมสิ่งแวดล้อมศึกษาเรื่อง “ป่าที่สวยงาม” สำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 จากผลการวิจัยสรุปได้ว่าคะแนนผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของนักเรียนกลุ่มทดลองหลังจากที่อ่านหนังสืออ่านเพิ่มเติมสิ่งแวดล้อมศึกษาสูงกว่าคะแนนก่อนการอ่านหนังสือเพิ่มเติมสิ่งแวดล้อมศึกษาอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05

ไพลินพันธุ์ สร้อยจาดูรนต์ (2538: 78) ได้ศึกษาและวิจัยเรื่อง กลยุทธ์การส่งเสริมการท่องเที่ยวทางธรรมชาติแนวอนุรักษ์ในอุทยานแห่งชาติคอกยอินทนนท์ โดยใช้คู่มือแนะนำเชิงระบบนิเวศ กรณีศึกษานักศึกษาชมรมอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม สถาบันราชภัฏเชียงใหม่ โดยเลือกกลุ่มตัวอย่างที่เป็นนักศึกษาชมรมอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมสถาบันราชภัฏเชียงใหม่จำนวน 50 คน แบ่งเป็น 2 กลุ่มคือ กลุ่มทดลองและกลุ่มควบคุม ผลการวิเคราะห์ข้อมูลพบว่า กลุ่มทดลองมีความรู้

เกี่ยวกับความสัมพันธ์ระหว่างสิ่งมีชีวิตและสิ่งแวดล้อมในบริเวณอุทยานแห่งชาติคอยอินทนนท์เพิ่มขึ้น และรู้วิธีการท่องเที่ยวที่ไม่ทำลายสิ่งแวดล้อมแตกต่างจากกลุ่มควบคุมอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05

กรกนก ลัธธนันท์ (2539: 61) ทำการวิจัยเรื่อง "การพัฒนาและทดลองใช้หนังสืออ่านเพิ่มเติมสิ่งแวดล้อมเรื่อง "เรื่องของป่า" สำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6" ผลการวิจัยปรากฏว่าหนังสือที่สร้างขึ้นมีประสิทธิภาพในการเพิ่มความรู้แก่ผู้อ่าน จากการเปรียบเทียบคะแนนเฉลี่ยผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนก่อนและหลังอ่านหนังสือเพิ่มเติมที่สร้างขึ้นของกลุ่มทดลองโดยใช้สถิติ t-test พบว่ามีความแตกต่างอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 แสดงว่าหลังจากอ่านหนังสือเพิ่มเติมที่สร้างขึ้นแล้วนักเรียนมีความรู้เพิ่มขึ้น

ยุพเรศ วัชยาฉิม (2540: 116) ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง "การพัฒนาคู่มือศึกษาธรรมชาติประจำเส้นทางเดินป่าในอุทยานแห่งชาติเขาใหญ่" เส้นทางที่ทำการ "อุทยาน-มอสิงโต" และศึกษาพฤติกรรมของนักท่องเที่ยวในการใช้คู่มือศึกษาธรรมชาติ สัมฤทธิ์ผลในการเรียนรู้ ความพึงพอใจและความคิดเห็นของนักท่องเที่ยวต่อคู่มือที่สร้างขึ้น โดยทดลองใช้กับนักท่องเที่ยวเดินป่าในอุทยานแห่งชาติเขาใหญ่ที่มีความรู้ตั้งแต่ชั้นมัธยมศึกษาตอนต้นขึ้นไป จำนวน 40 คน ทดลองแบบกลุ่มเดียวไม่มีกลุ่มควบคุม (Pretest-posttest design) ผลการวิจัยปรากฏว่า คุณภาพของคู่มืออยู่ในเกณฑ์ดี กลุ่มตัวอย่างที่ใช้คู่มือมีความรู้เพิ่มขึ้นอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่มีพฤติกรรมการใช้คู่มือโดยการอ่านบางส่วนและแลกเปลี่ยนความรู้ในกลุ่ม มีความคิดเห็นต่อคู่มือที่สร้างขึ้นว่ามีความน่าสนใจมากและพึงพอใจอยู่ในระดับมาก

วลีรัตน์ สุภานันท์ (2541: 85-86) ได้ศึกษาวิจัยเรื่องการสร้างและทดลองใช้คู่มือประกอบการสอน การศึกษานอกสถานที่ เรื่อง การอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม สำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนต้น โดยใช้กลุ่มตัวอย่างเป็นนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 จำนวน 45 คน ผลการวิจัยพบว่า ค่าเฉลี่ยของคะแนนความรู้ก่อนและหลังการเรียนแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 เป็นการแสดงให้เห็นว่าคู่มือประกอบการสอนการศึกษานอกสถานที่ช่วยให้นักเรียนมีความรู้เพิ่มขึ้นได้

ศิริพร สร้อยนาคพงษ์ (2543: 109) ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง การพัฒนาและทดลองใช้คู่มือท่องเที่ยวโบราณสถานเชิงอนุรักษ์ ในเขตอุทยานประวัติศาสตร์ จังหวัดพระนครศรีอยุธยา

ผลการวิจัยสรุปได้ว่า คะแนนสัมฤทธิ์ผลทางการเรียนหลังการใช้คู่มือท่องเที่ยวโบราณสถานมากกว่าก่อนการใช้คู่มืออย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 แสดงว่านักท่องเที่ยวมีความรู้เพิ่มขึ้นหลังจากอ่านคู่มือท่องเที่ยว

มณฑาทิพย์ จันทสิทธิ์ (2545: Abstract) ได้ศึกษาวิจัยเรื่องการสร้างและทดลองใช้คู่มือท่องเที่ยวแหล่งศิลปกรรม ในเขตอุทยานประวัติศาสตร์สุโขทัย จังหวัดสุโขทัย โดยใช้กลุ่มตัวอย่างเป็นนักท่องเที่ยวชาวไทยที่เข้าชมอุทยานประวัติศาสตร์สุโขทัย จำนวน 30 คน ผลการวิจัยพบว่า คะแนนความรู้ก่อนและหลังการเรียนแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 แสดงให้เห็นว่าคู่มือท่องเที่ยวแหล่งศิลปกรรมฯสามารถเพิ่มความรู้ให้แก่นักท่องเที่ยวได้

สรุปผลจากการศึกษางานวิจัยที่เกี่ยวข้อง พบว่า งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาและทดลองใช้คู่มือสำหรับนักท่องเที่ยวในเชิงอนุรักษ์ของแหล่งโบราณสถาน ซึ่งเป็นมรดกทางวัฒนธรรมของชาตินั้นมีความสำคัญมาก และในปัจจุบันยังมีอยู่น้อย ดังนั้น ผู้วิจัยจึงเห็นว่าการจัดทำงานวิจัยในลักษณะเช่นนี้เพิ่มขึ้นเพราะมีแหล่งโบราณสถานอื่น ๆ อีก ที่มีความสำคัญเช่นกัน ผู้วิจัยจึงสนใจและเลือกทำการวิจัยในเขตพระราชวังสนามจันทร์ ดังเหตุผลที่กล่าวไว้ในหัวข้อความเป็นมาและความสำคัญของปัญหาแล้วข้างต้น

อนึ่งการศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องครั้งนี้ทำให้ได้แนวคิดในการกำหนดรูปแบบและลักษณะของคู่มือท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์โบราณสถาน ในเขตพระราชวังสนามจันทร์ ดังนี้

1. คู่มือที่ผู้วิจัยจัดสร้างขึ้นเป็นคู่มือรายละเอียด (Guide book) ที่ให้รายละเอียดเกี่ยวกับโบราณสถานในเขตพระราชวังสนามจันทร์ โดยมีเนื้อหาเกี่ยวกับประวัติ ความเป็นมาและความสำคัญของโบราณสถาน จุดเด่น สาเหตุความเสื่อมโทรมของตัวโบราณสถาน และเนื้อหาในเรื่องของการอนุรักษ์แหล่งโบราณสถาน

2. การกำหนดจุดศึกษา เนื่องจากมีข้อจำกัดในการศึกษาที่แม้ต้องการให้ครบถ้วนทุกจุด แต่สถานที่ของพระราชวังสนามจันทร์มีบางส่วนได้จัดเป็นที่ทำการของหน่วยราชการ ทำให้ไม่สามารถเข้าเยี่ยมชมได้โดยสะดวก ดังนั้น จึงจำเป็นต้องกำหนดและเลือกจุดที่นักท่องเที่ยวสามารถเข้าชมได้สะดวก

3. การผลิตคู่มือ ผู้วิจัยจะยึดวัตถุประสงค์ในการสร้างคู่มือ โดยนำเอาเนื้อหาที่กำหนดเป็นเกณฑ์ในการนำเสนอ ผู้วิจัยจะเลือกขนาดรูปเล่มที่มีขนาดกะทัดรัด พกพาสะดวก มีภาพประกอบเป็นภาพจากสถานที่จริง

4. กระบวนการผลิต มีขั้นตอนดังนี้คือ ศึกษาข้อมูลเบื้องต้นเพื่อวิเคราะห์เนื้อหา และรูปแบบของกลุ่ม เลือกจุดที่จะให้ความรู้ วิเคราะห์ผู้เรียน กำหนดจุดประสงค์ ขอบข่ายเนื้อหา สำนักรายละเอียดของเนื้อหาความรู้ เขียนเนื้อหาของกลุ่ม ตรวจสอบความเหมาะสมของเนื้อหา และการกำหนดจุด จัดพิมพ์ตามกระบวนการผลิต และนำไปทดลองใช้

บทที่ 3

วิธีการดำเนินการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้ เป็นการวิจัยเสมือนทดลอง (Quasi- Experimental Research) เพื่อสร้างคู่มือท่องเที่ยวโบราณสถานในเขตพระราชวังสนามจันทร์ จังหวัดนครปฐม สำหรับนักท่องเที่ยวชาวไทยทั่วไปที่เข้าเยี่ยมชมพระราชวังสนามจันทร์ โดยเลือกรูปแบบของการวิจัยแบบกลุ่มเดียว วัดผล 2 ครั้ง (One-Group Pretest Posttest Design) ซึ่งมีวิธีการดำเนินงานตามขั้นตอน ดังนี้

- 3.1 การศึกษาข้อมูลเบื้องต้น
- 3.2 ขั้นตอนในการผลิตคู่มือท่องเที่ยวโบราณสถานในเขตพระราชวังสนามจันทร์
- 3.3 การสร้างและพัฒนาแบบประเมินความพึงพอใจ แบบประเมินคุณภาพคู่มือฯ แบบทดสอบความรู้
- 3.4 การพัฒนาคุณภาพของคู่มือท่องเที่ยวโบราณสถานในเขตพระราชวังสนามจันทร์
- 3.5 การทดลองใช้คู่มือท่องเที่ยวโบราณสถานในเขตพระราชวังสนามจันทร์
- 3.6 การเก็บรวบรวมข้อมูลและวิเคราะห์ข้อมูล

3.1 การศึกษาข้อมูลเบื้องต้น

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อต้องการสร้างคู่มือท่องเที่ยวโบราณสถานในเขตพระราชวังสนามจันทร์ จังหวัดนครปฐม ซึ่งขั้นตอนในการศึกษาข้อมูลเบื้องต้นดังนี้

3.1.1 ศึกษาข้อมูลเกี่ยวกับแหล่งโบราณสถานภายในเขตพระราชวังสนามจันทร์ สิ่งแวดล้อมภายในแหล่งโบราณสถานพระราชวังสนามจันทร์ และความสำคัญด้านต่าง ๆ จากตำรา เอกสารงานวิจัยต่างๆ และหนังสือที่เกี่ยวข้องกับแหล่งโบราณสถานพระราชวังสนามจันทร์

3.1.2 สอบถามข้อมูลด้านความเสื่อมโทรมของแหล่งโบราณสถาน จากเจ้าหน้าที่ และประชาชนในท้องถิ่น รวมทั้งศึกษาผลที่เกิดขึ้นจากการท่องเที่ยวในแหล่งดังกล่าว

3.1.3 ศึกษาข้อมูลเกี่ยวกับรูปแบบและการสร้างคู่มือท่องเที่ยว จากตำรา เอกสารท่องเที่ยว หรืองานวิจัยที่เกี่ยวข้อง และปรึกษาผู้เชี่ยวชาญ จากนั้นจึงวางแผนเพื่อการสร้างคู่มือท่องเที่ยวโบราณสถานฯ

3.1.4 ปรึกษาคณะกรรมการควบคุมวิทยานิพนธ์ และผู้เชี่ยวชาญด้านต่าง ๆ ได้แก่ ด้านการสร้างคู่มือ และด้านสิ่งแวดล้อม เพื่อขอคำแนะนำในการจัดสร้างคู่มือท่องเที่ยวโบราณสถานฯ

3.2 ขั้นตอนในการผลิตคู่มือท่องเที่ยวโบราณสถานในเขตพระราชวังสนามจันทร์ ฯ

ในการผลิตคู่มือท่องเที่ยวโบราณสถาน ในเขตพระราชวังสนามจันทร์ ครั้งนี้ผู้วิจัยได้มีการดำเนินการตามลำดับขั้นตอน ดังนี้

3.2.1 กำหนดเนื้อหาการสร้างคู่มือท่องเที่ยวโบราณสถาน

ในการกำหนดเนื้อหาการสร้างคู่มือท่องเที่ยวโบราณสถานนี้ ผู้วิจัยได้กำหนด เนื้อหาเกี่ยวกับโบราณสถาน ในเขตพระราชวังสนามจันทร์ จังหวัดนครปฐม ดังนี้

- ความหมายของโบราณสถาน
- ประวัติความเป็นมาของโบราณสถาน
- ลักษณะเด่นของโบราณสถาน
- สาเหตุของการเสื่อมโทรมของโบราณสถาน
- เนื้อหาเกี่ยวกับการอนุรักษ์โบราณสถาน
- การปฏิบัติตนในการท่องเที่ยวโบราณสถาน แนะนำนักท่องเที่ยวที่สามารถมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์โบราณสถานได้อย่างไรในขณะท่องเที่ยว
- ข้อมูลสังเขปเพื่อการท่องเที่ยว

3.2.2. กำหนดส่วนประกอบของคู่มือท่องเที่ยวโบราณสถาน

เมื่อผู้วิจัยศึกษาข้อมูลเบื้องต้น และดำเนินการตามขั้นตอนต่างๆ ดังกล่าวแล้ว ผู้วิจัยจึงกำหนดส่วนประกอบของคู่มือฯ ดังต่อไปนี้

- ปกนอก
- ปกใน
- คำชี้แจง
- แผนที่ท่องเที่ยว
- คำนำ
- สารบัญ
- เนื้อหา
- ภาพประกอบ

- เอกสารอ้างอิงและคำขอบคุณ
- บันทึกความประทับใจในการท่องเที่ยว
- เอกสารอ้างอิง

3.2.3 กำหนดรูปแบบของหนังสือคู่มือท่องเที่ยวโบราณสถาน ผู้วิจัยกำหนด รูปแบบของคู่มือท่องเที่ยวโบราณสถาน ดังมีรายละเอียดดังนี้

1) **ลักษณะรูปเล่ม** ผู้วิจัยกำหนดขนาดรูปเล่ม คือ ขนาดกว้าง 4.8 นิ้ว และขนาดยาว 8 นิ้ว ส่วนของเนื้อหา 26 หน้า (ไม่รวมปกนอก ปกใน คำชี้แจง คำนำ สารบัญ เอกสารอ้างอิงและคำขอบคุณ รวมทั้งบันทึกความประทับใจในการท่องเที่ยว) โดยมุ่งให้หนังสือมีขนาดที่พอเหมาะ สามารถจับถือได้สะดวก

2) **ภาพประกอบ** เป็นภาพประกอบสี ที่สอดคล้องกับเนื้อหาที่นำเสนอ โดยรูปภาพส่วนใหญ่เป็นภาพถ่ายจากแหล่งโบราณสถานในเขตพระราชวังสนามจันทร์

3) **ลักษณะเนื้อหา** เป็นเนื้อหาที่กำหนดไว้แล้วตามข้อ 3.2.1 โดยมุ่งเน้นให้นักท่องเที่ยวมีความรู้ ความเข้าใจ เรื่องประวัติความเป็นมาของแหล่งโบราณสถาน ตลอดจนแหล่งโบราณสถานที่น่าสนใจ ในเขตพระราชวังสนามจันทร์ รวมทั้งข้อปฏิบัติในการท่องเที่ยวแหล่งโบราณสถาน

4) **แนวการเขียนและภาษาที่ใช้** ผู้วิจัยกำหนดแนวการเขียนเป็นแบบร้อยแก้ว ประเภทสารคดี โดยใช้ภาษาที่อ่านง่ายและเหมาะสมกับเนื้อหาเชิงประวัติศาสตร์ แต่บางครั้งไม่สามารถหลีกเลี่ยงการใช้ศัพท์เชิงวิชาการด้านประวัติศาสตร์ได้

3.2.4 การปรึกษาผู้เชี่ยวชาญ ผู้วิจัยปรึกษาคณะกรรมการควบคุมวิทยานิพนธ์ ด้านประวัติศาสตร์ ด้านภาษา และปรึกษาผู้เชี่ยวชาญด้านสิ่งแวดลอม และด้านการผลิตสื่อประเภทหนังสือคู่มือ ตลอดระยะเวลาในการจัดทำคู่มือท่องเที่ยวโบราณสถาน เพื่อขอคำแนะนำและรับฟังข้อคิดเห็นในการจัดสร้างคู่มือท่องเที่ยวโบราณสถาน และปรับปรุงแก้ไขต่อไป

3.3 การสร้างและพัฒนาแบบประเมินความพึงพอใจ แบบประเมินคุณภาพคู่มือฯ แบบทดสอบความรู้

3.3.1 แบบประเมินคุณภาพโดยผู้เชี่ยวชาญ

เมื่อจัดทำคู่มือเป็นรูปเล่มแล้ว ผู้วิจัยจึงดำเนินการตามกระบวนการพัฒนาคู่มือท่องเที่ยวโบราณสถานฯ โดยการสร้างแบบประเมินคุณภาพคู่มือสำหรับผู้เชี่ยวชาญ แบ่งเป็น 3 ตอน ดังนี้

ตอนที่ 1 ข้อมูลทั่วไปเกี่ยวกับผู้เชี่ยวชาญ

ตอนที่ 2 การประเมินคุณภาพคู่มือท่องเที่ยวโบราณสถานฯ เพื่อให้พิจารณาด้านเนื้อหาและการนำเสนอเนื้อหา ด้านการใช้ภาษา ด้านการจัดภาพประกอบ ด้านการจัดรูปเล่ม

ตอนที่ 3 ความคิดเห็นอื่นๆ ที่ผู้เชี่ยวชาญมีต่อคู่มือท่องเที่ยวโบราณสถานฯ

เกณฑ์ที่ใช้ในการประเมินคุณภาพของคู่มือ ได้แบ่งการพัฒนาคุณภาพออกเป็น 4 ระดับ คือ ดีมาก ดี พอใช้ ควรปรับปรุง วิธีสร้างการแบบประเมินดังนี้

1. ศึกษาวิธีการสร้างแบบประเมินหนังสือคู่มือ ขอบเขตเนื้อหา และรูปแบบ ในการประเมิน
2. สร้างแบบประเมินคู่มือท่องเที่ยวโบราณสถานฯ สำหรับผู้เชี่ยวชาญ เพื่อให้พิจารณาด้านเนื้อหาและการนำเสนอเนื้อหา ด้านการใช้ภาษา ด้านการจัดภาพประกอบ ด้านการจัดรูปเล่ม และความคิดเห็นอื่นๆ เกี่ยวกับคู่มือท่องเที่ยวโบราณสถานฯ
3. ปรีกษาคณะกรรมการควบคุมวิทยานิพนธ์ เพื่อตรวจสอบและพิจารณาแบบประเมินตลอดการสร้างแบบประเมิน เพื่อนำไปปรับปรุงแก้ไข

3.3.2 แบบสอบถามความพึงพอใจสำหรับนักท่องเที่ยว

การศึกษาครั้งนี้ ผู้วิจัยได้สร้างเครื่องมือเพื่อประเมินความพึงพอใจของนักท่องเที่ยวที่มีต่อคู่มือท่องเที่ยวโบราณสถานฯ โดยแบ่งออกเป็น 3 ตอน ดังนี้

- ตอนที่ 1 ข้อมูลทั่วไปเกี่ยวกับนักท่องเที่ยว
- ตอนที่ 2 ความพึงพอใจที่มีต่อคู่มือท่องเที่ยวโบราณสถานฯ
- ตอนที่ 3 ความคิดเห็นอื่นๆ ที่นักท่องเที่ยวมีต่อคู่มือท่องเที่ยวโบราณสถานฯ

การประเมินระดับความพึงพอใจของนักท่องเที่ยวนั้น แบ่งออกเป็น 5 ระดับ คือ มากที่สุด มาก ปานกลาง น้อย น้อยที่สุด โดยมีวิธีสร้างแบบประเมินลักษณะเดียวกับการสร้างแบบประเมินคุณภาพโดยผู้เชี่ยวชาญ

3.3.3 แบบทดสอบความรู้

เพื่อหาประสิทธิภาพของกลุ่มมือท่องเที่ยวยุโรปโบราณสถานฯ ว่าหลังจากนักท่องเที่ยวใช้คู่มือท่องเที่ยวยุโรปโบราณสถานฯ ประกอบการท่องเที่ยวภายในพระราชวังสนามจันทร์แล้ว นักท่องเที่ยวนั้นมีความรู้เกี่ยวกับคุณค่าและวิธีอนุรักษ์โบราณสถานเพิ่มขึ้นหรือไม่ ผู้วิจัยจึงสร้างแบบทดสอบความรู้ขึ้นจำนวน 20 ข้อ เป็นแบบเลือกตอบชนิด 4 ตัวเลือก โดยเลือกตอบข้อที่ถูกต้องที่สุดเพียงคำตอบเดียวถ้าตอบถูกให้ 1 คะแนน ถ้าตอบผิดให้ 0 คะแนน โดยมีเนื้อหาครอบคลุมในกลุ่มมือท่องเที่ยวยุโรปโบราณสถานฯ หลังจากนั้นนำแบบทดสอบความรู้มาวิเคราะห์รายข้อ เพื่อหาค่าความยากง่าย (Difficulty Power) และค่าความเชื่อมั่น (Reliability) เพื่อปรับปรุงแก้ไขแบบทดสอบก่อนนำไปจริง

ก. การหาค่าความยากง่าย (Difficulty Power) (อ้างถึงใน พวงรัตน์ ทวีรัตน์, 2540:

130)

$$P = \frac{R}{N}$$

เมื่อ P = ค่าความยากง่าย
R = จำนวนผู้ในแต่ละข้อ
N = จำนวนผู้ตอบถูกต้องทั้งหมดในกลุ่มสูงหรือกลุ่มต่ำ

การเลือกแบบทดสอบความรู้ จะเลือกข้อสอบที่มีค่าระดับความยากง่ายอยู่ในช่วง 0.2 – 0.8 นำมาใช้ในการทดสอบ

ข. การหาอำนาจจำแนก (Discrimination Power) (อ้างถึงในพวงรัตน์ ทวีรัตน์, 2540:

130)

$$r = \frac{R_u - R_e}{N/2}$$

เมื่อ	r	=	ค่าความยากง่าย
	R_u	=	จำนวนผู้ตอบถูกในกลุ่มสูง
	R_e	=	จำนวนผู้ตอบถูกในกลุ่มต่ำ
	N	=	จำนวนผู้ตอบทั้งหมด

ค. การหาค่าความเชื่อมั่น (Reliability) โดยใช้สูตร คูเดอร์-ริชาร์ดสัน 21 (Kuder - Richardson 21) (อ้างถึงใน บุญธรรม กิจธรรมปริคาปริสุทธิ, 2531:135) ดังนี้

$$r_{tt} = 1 - \left[\frac{k}{k-1} - \frac{\bar{x} [k - \bar{x}]}{k s^2 t} \right]$$

เมื่อกำหนดให้

r_{tt}	=	ความเชื่อมั่นของแบบทดสอบ
k	=	จำนวนข้อของแบบทดสอบ
\bar{x}	=	ค่าเฉลี่ยของคะแนนรวม
$s^2 t$	=	ค่าความแปรปรวนของคะแนนรวม

3.4 การพัฒนาคุณภาพคู่มือท่องเที่ยวโบราณสถานฯ

เพื่อให้คู่มือท่องเที่ยวโบราณสถานในเขตพระราชวังสนามจันทร์ มีคุณภาพอย่างแท้จริง ผู้วิจัยได้นำคู่มือท่องเที่ยวโบราณสถานฯ ไปให้ผู้เชี่ยวชาญตรวจสอบความถูกต้อง และประเมินคุณภาพคู่มือท่องเที่ยวโบราณสถาน หลังจากนั้นผู้วิจัยจึงนำคู่มือท่องเที่ยวโบราณสถานฯ ไปพัฒนาคุณภาพ โดยการนำไปทดลองใช้เบื้องต้นพร้อมทั้งให้นักท่องเที่ยวทำแบบทดสอบความรู้ และแบบสอบถามความพึงพอใจ ดังนี้

1) การทดลองเบื้องต้นครั้งที่ 1 (Individual Tryout)

นำคู่มือท่องเที่ยวโบราณสถานฯ ที่ผู้วิจัยสร้างขึ้นให้นักท่องเที่ยวจำนวน 1 คนใช้ประกอบการท่องเที่ยวในสถานที่จริง ในวันที่ 1 มีนาคม 2546 หลังจากนั้นให้นักท่องเที่ยวทำแบบทดสอบความรู้ และแบบสอบถามความพึงพอใจ นำข้อมูลที่ได้มาใช้ในการปรับปรุงแก้ไขคู่มือท่องเที่ยวโบราณสถานฯ เพื่อนำไปทดลองใช้เบื้องต้นครั้งที่ 2

2) การทดลองใช้เบื้องต้นครั้งที่ 2 (Group Tryout)

นำคู่มือท่องเที่ยวโบราณสถานฯ ที่ได้รับการปรับปรุงแก้ไขแล้วให้นักท่องเที่ยวใช้ประกอบการท่องเที่ยวในสถานที่จริง 5 คน ในวันอาทิตย์ที่ 2 มีนาคม 2546 หลังจากนั้นให้นักท่องเที่ยวทำแบบทดสอบความรู้และแบบประเมินความพึงพอใจ นำข้อมูลที่ได้มาใช้ในการปรับปรุงแก้ไข คู่มือท่องเที่ยวโบราณสถานก่อนนำไปใช้กับนักท่องเที่ยวในการรวบรวมข้อมูลเพื่อการวิจัยครั้งนี้

3.4.1 ผลการตรวจสอบและประเมินคุณภาพคู่มือท่องเที่ยวโบราณสถานในเขตพระราชวังสนามจันทร์

หลังจากสร้างคู่มือท่องเที่ยวโบราณสถานเรียบร้อยแล้ว ผู้วิจัยนำคู่มือไปให้ผู้เชี่ยวชาญด้านการสร้างสื่อประเภทหนังสือ และสิ่งแวดล้อม พิจารณาให้ความคิดเห็น จากนั้นจึงนำข้อคิดเห็นและข้อเสนอแนะมาปรับปรุงเพื่อพัฒนาคู่มือท่องเที่ยวโบราณสถานฯ ให้มีคุณภาพดี ก่อนนำไปให้นักท่องเที่ยวใช้ในการเก็บข้อมูลเพื่อการวิจัย ได้มีการปรับปรุงแก้ไขหลายครั้งตามข้อเสนอแนะของผู้เชี่ยวชาญ ซึ่งปรากฏว่าคะแนนเฉลี่ยการประเมินคุณภาพคู่มือท่องเที่ยวโบราณสถาน ด้านคุณภาพการจัดรูปเล่ม อยู่ในเกณฑ์ ดี ด้านคุณภาพการจัดภาพประกอบ อยู่ในเกณฑ์ ดีมาก คุณภาพด้านเนื้อหา อยู่ในเกณฑ์ ดี และคุณภาพด้านการใช้ภาษา อยู่ในเกณฑ์ ดี โดยมีคะแนนฐานนิยมอยู่ในเกณฑ์ ดี รองลงมาคือ ดีมาก

ผู้เชี่ยวชาญแสดงความคิดเห็นทั่วไปเกี่ยวกับคู่มือท่องเที่ยวโบราณสถาน ดังนี้ คือ เห็นว่าคู่มือท่องเที่ยวโบราณสถาน ที่ผู้วิจัยสร้างขึ้น ให้ข้อมูลที่ครอบคลุมแหล่งท่องเที่ยวที่น่าสนใจภายในพระราชวังสนามจันทร์พอสมควร มีรายละเอียดเกี่ยวกับสิ่งที่ควรปฏิบัติและสิ่งที่ไม่ควรปฏิบัติในขณะท่องเที่ยวที่นักท่องเที่ยวควรทราบ มีการสอดแทรกเนื้อหาเกี่ยวกับการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ แหล่งศิลปกรรมอย่างกลมกลืน ทำให้เนื้อหาไม่น่าเบื่อ มีเนื้อหาไม่ยาวเกินไป และมีการจัดภาพประกอบที่สะดุดตา น่าสนใจเหมาะสมที่จะใช้ในขณะท่องเที่ยวได้ดี สรุปโดยรวมเห็นว่า หนังสือคู่มือท่องเที่ยวโบราณสถานฯ เล่มนี้ สามารถกระตุ้นแรงจูงใจในขณะท่องเที่ยวแหล่งโบราณสถานฯ และอาจจะช่วยเตือนให้นักท่องเที่ยวปฏิบัติตนอย่างถูกต้องขณะท่องเที่ยวแหล่งโบราณสถานฯ ได้

ในการประเมินผลคุณภาพคู่มือท่องเที่ยวโบราณสถานฯ ที่ผู้วิจัยสร้างขึ้น ผู้เชี่ยวชาญ ได้เสนอแนะให้ผู้วิจัยปรับปรุงเล่มคู่มือท่องเที่ยวโบราณสถานฯ ดังนี้

1. ควรเพิ่มคำบรรยายใต้ภาพ เพื่อให้ภาพดูน่าสนใจยิ่งขึ้น
2. ผู้วิจัยควรใช้ภาษาทางประวัติศาสตร์ที่ถูกต้องและเข้าใจง่าย

ผู้วิจัยได้ปรับปรุงคู่มือท่องเที่ยวโบราณสถาน ตามข้อเสนอแนะของผู้เชี่ยวชาญดังนี้

1. เพิ่มคำบรรยายใต้ภาพ โดยใช้ตัวอักษร PSL-Bundit ขนาด 12 พอยท์ สีดำ
2. ปรับปรุงการใช้ภาษาให้ถูกต้อง โดยผู้วิจัยได้ขอคำแนะนำจากผู้เชี่ยวชาญ และ

กรรมการควบคุมวิทยานิพนธ์เกี่ยวกับการใช้ภาษาทางประวัติศาสตร์ที่ถูกต้อง และเหมาะสมกับนักท่องเที่ยว

เมื่อผู้วิจัยปรับปรุงแก้ไขคู่มือท่องเที่ยวโบราณสถาน ตามข้อเสนอแนะของผู้เชี่ยวชาญและกรรมการควบคุมวิทยานิพนธ์แล้ว จึงนำคู่มือท่องเที่ยวโบราณสถานฯ ไปใช้ทดลองเบื้องต้นกับนักท่องเที่ยวที่เข้าเยี่ยมชมพระราชวังสนามจันทร์

3.4.2 ผลการทดลองใช้เบื้องต้น

การทดลองเบื้องต้นครั้งที่ 1 คือ วันเสาร์ที่ 1 มีนาคม 2546 ผู้วิจัยพบว่า นักท่องเที่ยวให้ความสนใจคู่มือท่องเที่ยวโบราณสถานมาก ให้ข้อคิดเห็นว่า ภาพประกอบและการจัดวางภาพประกอบสวยงาม เนื้อหาด้านประวัติศาสตร์อ่านเข้าใจง่าย ให้ความรู้ในด้านการอนุรักษ์ที่นักท่องเที่ยวไม่เคยทราบมาก่อน ลักษณะรูปเล่มคู่มือกะทัดรัด พกพาสะดวก ไม่หนาหรือบางเกินไป แต่การเข้าเล่มคู่มือท่องเที่ยวโบราณสถานฯ ยังไม่แข็งแรง และไม่เหมาะสมกับขนาดของเล่มและภาพปกควรปรับปรุงแก้ไข ผู้วิจัยนำข้อเสนอแนะที่ได้ไปปรับปรุงแก้ไข แล้วนำไปทดลองเบื้องต้นครั้งที่ 2

การทดลองครั้งที่ 2 คือ วันอาทิตย์ที่ 2 มีนาคม 2546 ผู้วิจัยนำคู่มือที่ปรับปรุงแก้ไขแล้วไปทดลองใช้กับนักท่องเที่ยว 5 คนในการเยี่ยมชมพระราชวังสนามจันทร์อีกครั้ง โดยมีวิธีการทดลองเหมือนการทดลองเบื้องต้นครั้งที่ 1 พบว่า นักท่องเที่ยวส่วนใหญ่แสดงความรู้สึกชื่นชอบการนำเสนอเนื้อหาทางประวัติศาสตร์ การจัดวางภาพประกอบ ขนาดของรูปเล่ม และการสอดแทรกเนื้อหาการอนุรักษ์ภายในเล่มคู่มือท่องเที่ยวโบราณสถานฯ ที่ผู้วิจัยสร้างขึ้น โดยให้ความคิดเห็นทั่วไปว่า มีเนื้อหาที่ครอบคลุมแหล่งโบราณสถานที่น่าสนใจภายในพระราชวังสนามจันทร์ อ่านแล้วเข้าใจง่าย เป็นการนำเสนอสื่อทางการท่องเที่ยวประเภทหนังสือที่แตกต่างออกไปจาก

หนังสือท่องเที่ยวอื่นๆ และมีความทันสมัย แต่ยังมีสิ่งที่ผู้วิจัยควรปรับปรุง คือ ขนาดของช่องไฟ และขนาดของตัวอักษรของเนื้อหาบางช่วงไม่สม่ำเสมอ ผู้วิจัยได้ปรับปรุงแก้ไขโดยการจัดขนาดของตัวอักษรและช่องไฟของเนื้อหาให้สม่ำเสมอ

3.5 การทดลองใช้คู่มือการท่องเที่ยวโบราณสถานในเขตพระราชวังสนามจันทร์

3.5.1 กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการทดลอง

กลุ่มตัวอย่างที่ใช้เพื่อการประเมินความพึงพอใจของนักท่องเที่ยวที่มีต่อคู่มือท่องเที่ยวโบราณสถานฯ ที่ผู้วิจัยสร้างขึ้น คือ นักท่องเที่ยวชาวไทยที่สามารถอ่านหนังสือออก และมีความสนใจในการท่องเที่ยวในเขตพระราชวังสนามจันทร์ จำนวน 36 คน ซึ่งแบ่งเป็นกลุ่มที่ใช้ในการพัฒนาคู่มือ 6 คน และกลุ่มทดลอง 30 คน โดยใช้วิธีการสุ่มตัวอย่างแบบบังเอิญ (Accidental Sampling) จากนักท่องเที่ยวที่เข้ามาท่องเที่ยวในเขตพระราชวังสนามจันทร์ ในวันที่ผู้วิจัยเก็บข้อมูล คือ วันเสาร์ที่ 8 มีนาคม และวันอาทิตย์ที่ 9 มีนาคม 2546 ผู้วิจัยทำการทดลองโดยการตั้งจุดเก็บข้อมูล ณ บริเวณหน้าพระตำหนักชาลีมงคลอาสน์ ซึ่งเป็นบริเวณที่เป็นจุดจำหน่ายบัตรในการเข้าชม

3.5.2 เครื่องมือที่ใช้ในการทดลอง

- 1) แบบทดสอบความรู้
- 2) แบบสอบถามความพึงพอใจของนักท่องเที่ยว

3.5.5 วิธีการดำเนินการทดลอง

รูปแบบของการทดลองเป็นแบบกลุ่มเดียว ทดสอบก่อนและหลังการอ่านคู่มือท่องเที่ยวโบราณสถาน (One group pretest – posttest design) โดยมีแบบแผนในการทดลอง ดังนี้ (พวงรัตน์ ทวีรัตน์, 2540 : 6)

- เมื่อ R หมายถึง กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการทดลอง
- T_1 หมายถึง การทดสอบก่อนการทดลองของกลุ่มทดลอง
- T_2 หมายถึง การทดสอบหลังการทดลองของกลุ่มทดลอง
- X หมายถึง การใช้คู่มือท่องเที่ยวประกอบการเที่ยวชม

โดยมีวิธีการดำเนินการทดลองดังนี้

- 1) ให้นักท่องเที่ยวทำแบบทดสอบความรู้ก่อนเข้ามาท่องเที่ยวในพระราชวังสนามจันทร์
- 2) แจกคู่มือท่องเที่ยวโบราณสถานฯ ให้นักท่องเที่ยวที่เข้ามาท่องเที่ยวในพระราชวังสนามจันทร์ใช้ประกอบการเยี่ยมชมแหล่งโบราณสถานในเขตพระราชวังสนามจันทร์
- 3) หลังการท่องเที่ยวแหล่งโบราณสถานโดยใช้คู่มือท่องเที่ยวโบราณสถานประกอบ ให้นักท่องเที่ยวทำแบบทดสอบความรู้ พร้อมกันนั้นให้นักท่องเที่ยวตอบแบบสอบถามความพึงพอใจ และแบบสอบถามความคิดเห็นที่นักท่องเที่ยวมีต่อการใช้คู่มือท่องเที่ยวโบราณสถานฯ ที่ผู้วิจัยสร้างขึ้น
- 4) นำผลที่ได้ไปวิเคราะห์ผลการทดลอง
- 5) สรุปผลการทดลอง และข้อเสนอแนะในการสร้างและทดลองใช้คู่มือท่องเที่ยวโบราณสถานในเขตพระราชวังสนามจันทร์ จังหวัดนครปฐม

3.6 การเก็บรวบรวมข้อมูลและวิเคราะห์ข้อมูล

เมื่อเก็บรวบรวมข้อมูลเสร็จเรียบร้อยแล้ว ผู้วิจัยนำข้อมูลที่ได้มาทำการวิเคราะห์ โดยโปรแกรม SPSS PC⁺ (Statistical Package for Social Science) วิเคราะห์ดังนี้

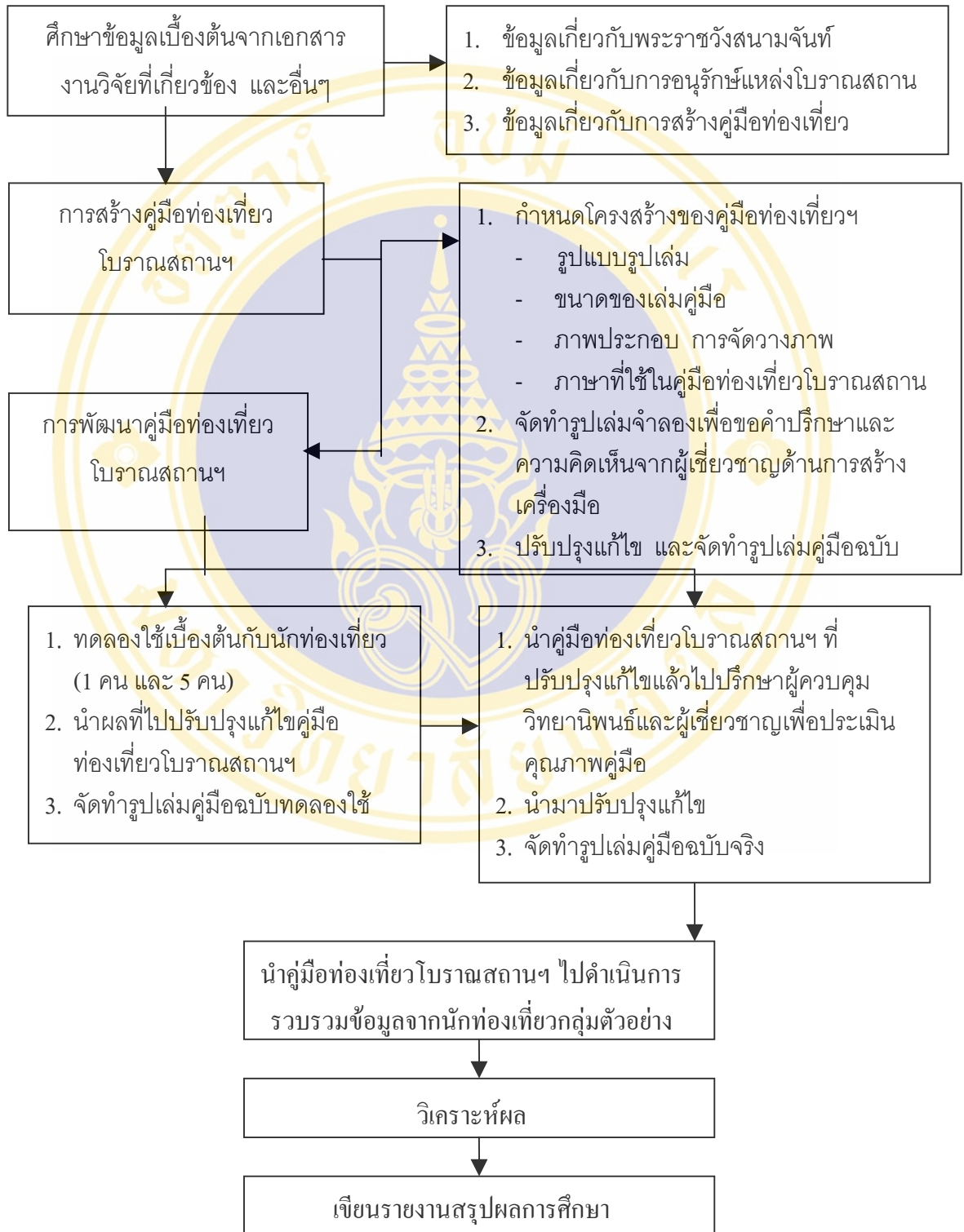
1. วิเคราะห์ข้อมูลการประเมินคุณภาพคู่มือท่องเที่ยวโบราณสถาน โดยใช้แบบสอบถามผู้เชี่ยวชาญ โดยใช้สถิติฐานนิยม
2. วิเคราะห์ผลการเปรียบเทียบความแตกต่างของคะแนนเฉลี่ยผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนรู้ ก่อนและหลังการใช้คู่มือ ด้วยค่าสถิติ t-test
3. วิเคราะห์ลักษณะของกลุ่มตัวอย่างโดยใช้สถิติ ร้อยละ ค่าสูงสุด ค่าต่ำสุด ฐานนิยม และค่าเฉลี่ยเลขคณิต

4. วิเคราะห์ผลการประเมินคุณภาพคู่มือท่องเที่ยวโบราณสถาน โดยใช้แบบสอบถาม ความพึงพอใจของนักท่องเที่ยว โดยใช้สถิติ ร้อยละ และฐานนิยม

สรุป วิธีการดำเนินการวิจัย เพื่อสร้างและทดลองใช้คู่มือท่องเที่ยวโบราณสถาน ในเขต พระราชวังสนามจันทร์ จังหวัดนครปฐม สามารถเขียนเป็นแผนภูมิได้ดังนี้

แผนภูมิ 1 ขั้นตอนการดำเนินการวิจัย เรื่อง การสร้างคู่มือเที่ยวโบราณสถาน ในเขตพระราชวังสนามจันทร์ จังหวัดนครปฐม

บทที่ 4

ผลการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้ เป็นการวิจัยเสมือนทดลอง โดยผู้วิจัยดำเนินการสร้างคู่มือท่องเที่ยวโบราณสถาน ในเขตพระราชวังสนามจันทร์ จังหวัดนครปฐม เพื่อใช้ทดลองกับนักท่องเที่ยวที่เข้าเยี่ยมชมพระราชวังสนามจันทร์ ในวันเสาร์ที่ 8 และวันอาทิตย์ที่ 9 มีนาคม พ.ศ. 2546 ด้วยวิธีการสุ่มแบบบังเอิญ (Accidental Sampling) จำนวน 30 คน ซึ่งสรุปผลการวิจัยได้ดังนี้

4.1 ผลการผลิตคู่มือท่องเที่ยวโบราณสถาน ในเขตพระราชวังสนามจันทร์

การสร้างคู่มือท่องเที่ยวโบราณสถานฯ ทำให้ได้คู่มือฯที่มีลักษณะดังต่อไปนี้

1) ลักษณะคู่มือ

เป็นคู่มือท่องเที่ยวโบราณสถานในเขตพระราชวังสนามจันทร์ ที่มีรูปแบบการนำเสนอเนื้อหาแบบหนังสือสารคดี ในลักษณะของความเรียงธรรมดา โดยมุ่งเน้นให้ความรู้เรื่องความสำคัญของโบราณสถาน ลักษณะเด่นของโบราณสถาน ประวัติความเป็นมาของโบราณสถาน และเนื้อหาด้านการอนุรักษ์โบราณสถาน

2) ลักษณะรูปเล่ม

ขนาดรูปเล่มของคู่มือท่องเที่ยวโบราณสถานฯ ที่ผู้วิจัยผลิตขึ้น มีขนาดกว้าง 8 นิ้ว และยาว 4.8 นิ้ว มีเนื้อหาจำนวน 26 หน้า พิมพ์บนกระดาษสีขาหนา 80 แกรม ปกด้านหน้าและด้านหลังพิมพ์บนกระดาษสีขาหนา 120 แกรม เคลือบด้วยพลาสติกใส รูปเล่มประกอบด้วย ปกหน้า ปกใน คำชี้แจง คำนำ สารบัญ การเตรียมตัวท่องเที่ยวแหล่งท่องเที่ยวประเภทแหล่งประวัติศาสตร์ เนื้อหาสาระหลัก ข้อมูลการเดินทาง และบันทึกความประทับใจในการท่องเที่ยว

3) การจัดภาพประกอบ

ภาพประกอบเป็นภาพที่ได้จากถ่ายภาพสถานที่จริง ที่อยู่ในเขตพระราชวังสนามจันทร์ ภาพจากหนังสือ และเอกสารที่เกี่ยวข้อง เพื่อความเข้าใจที่ถูกต้องในการนำเสนอและเชิญชวนให้

นักท่องเที่ยวยะเยียมชมสถานที่ ซึ่งนำเสนอในคู่มือท่องเที่ยวโบราณสถาน ที่ผู้วิจัยผลิตขึ้น ภาพประกอบมีตัวอักษรบรรยายภาพ โดยทั้งหมดเป็นภาพสีจำนวน ทั้งสิ้นรวม 81 ภาพ

4) ลักษณะของเนื้อหา

เนื้อหาอธิบายประวัติความเป็นมาของพระราชวังสนามจันทร์ ความหมายและความสำคัญของโบราณสถาน ลักษณะเด่นของโบราณสถานซึ่งกล่าวเฉพาะประเด็นที่สำคัญ เนื้อหาเรื่องการอนุรักษ์แหล่งท่องเที่ยวประเภทโบราณสถาน และข้อควรปฏิบัติขณะท่องเที่ยวโบราณสถาน

5) ภาษาที่ใช้

ภาษาที่ใช้ในการนำเสนอเรื่องราวเป็นร้อยแก้ว โดยผู้วิจัยใช้ภาษาที่อ่านเข้าใจง่าย เพื่อให้ผู้อ่านคู่มือรู้สึกว่เนื้อหาไม่เป็นวิชาการมากเกินไป

6) ตัวอักษรที่ใช้

ใช้ตัวอักษรที่อ่านง่าย ชัดเจน ส่วนข้อความที่สำคัญและต้องการเน้นจะใช้ตัวอักษรตัวใหญ่และตัวอักษรที่มีสีดึงดูดความสนใจ โดยผู้วิจัยเลือกใช้ตัวอักษร Dillinai DSE ขนาด 14 พอยท์ สีดำ ในส่วนของเนื้อหา เลือกใช้ตัวอักษร PSL- Bundit ขนาด 12 พอยท์ สีดำ ในส่วนของคำบรรยายใต้ภาพ และเลือกใช้ตัวอักษร Eucrosia DSE ขนาด 24 พอยท์ สีขาวหรือดำ ในส่วนของหัวข้อที่สำคัญและส่วนปกด้านหน้า

4.2 ผลการทดลองใช้คู่มือ

ผู้วิจัยนำคู่มือท่องเที่ยวโบราณสถานผ่านการทดลองเบื้องต้น และผ่านการประเมินคุณภาพจากผู้เชี่ยวชาญแล้ว ไปทดลองใช้กับนักท่องเที่ยวกลุ่มตัวอย่างที่เข้าเยี่ยมชมพระราชวังสนามจันทร์ในวันที่ 8-9 มีนาคม พ.ศ. 2546 โดยการสุ่มตัวอย่างแบบบังเอิญ จำนวน 30 คน ปรากฏผลดังนี้

1. ผลการทดสอบเปรียบเทียบผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนรู้ ก่อนและหลังการอ่านคู่มือท่องเที่ยวโบราณสถานฯ

ผลการทดสอบผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนรู้ทั้งด้านสาระเชิงประวัติศาสตร์ และการอนุรักษ์โบราณสถาน ด้วยการนำแบบทดสอบความรู้ที่ผู้วิจัยสร้างขึ้นให้นักท่องเที่ยวกลุ่มตัวอย่างทำก่อนและหลังการใช้คู่มือท่องเที่ยวโบราณสถานฯ ประกอบการท่องเที่ยวภายในพระราชวังสนามจันทร์ ผลปรากฏว่ คะแนนเฉลี่ยการทำแบบทดสอบความรู้หลังการอ่านคู่มือท่องเที่ยวโบราณสถานฯ มากกว่าคะแนนเฉลี่ยการทำแบบทดสอบความรู้ก่อนการอ่านคู่มือท่องเที่ยวโบราณสถานฯ โดย

คะแนนเฉลี่ยหลังการอ่านคู่มือท่องเที่ยวโบราณสถานฯ เท่ากับ 15.60 คะแนน และคะแนนเฉลี่ยก่อนการอ่าน คู่มือท่องเที่ยวโบราณสถานฯ เท่ากับ 12.57 คะแนน และเมื่อนำคะแนนเฉลี่ยของทั้งสองชุดมาทำการวิเคราะห์เปรียบเทียบกัน โดยใช้ค่าสถิติ t-test พบว่า คะแนนเฉลี่ยก่อนและหลังการอ่านหนังสือคู่มือท่องเที่ยวโบราณสถานฯ มีความแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 ดังรายละเอียดในตาราง 2

ตาราง 2 การเปรียบเทียบผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนรู้ก่อนและหลังการอ่านคู่มือท่องเที่ยวโบราณสถานฯ ของนักท่องเที่ยว

การทดสอบ	จำนวน	คะแนนเฉลี่ย	ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน	t
ก่อนการอ่านคู่มือ	30	12.57	2.555	- 4.817
หลังการอ่านคู่มือ		15.60	2.527	

ค่า t ($df = 29, 0.05$) = 1.699

จากตาราง 2 จะเห็นว่า เมื่อศึกษาคะแนนผลสัมฤทธิ์การเรียนรู้ ของนักท่องเที่ยวกลุ่มตัวอย่างก่อนและหลังการอ่านคู่มือท่องเที่ยวโบราณสถานฯ ผลปรากฏว่า ก่อนการอ่านคู่มือท่องเที่ยวโบราณสถานฯ มีคะแนนตอบดูกรรวมเท่ากับ 377 คะแนน คิดเป็นร้อยละ 62.83 มีคะแนนตอบผิดรวมเท่ากับ 223 คะแนน คิดเป็นร้อยละ 37.47 และเมื่อนักท่องเที่ยวกลุ่มตัวอย่างอ่านคู่มือท่องเที่ยวโบราณสถานฯ แล้ว มีคะแนนผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนรู้เพิ่มขึ้นจากเดิม คือ มีคะแนนตอบดูกรรวมเพิ่มขึ้นเท่ากับ 468 คะแนน คิดเป็นร้อยละ 78 และมีคะแนนตอบผิดรวมลดลงเท่ากับ 132 คะแนน คิดเป็น ร้อยละ 22 (ตารางภาคผนวก 11)

จากคะแนนผลสัมฤทธิ์การเรียนรู้ก่อนและหลังการใช้คู่มือท่องเที่ยวโบราณสถานฯ ของนักท่องเที่ยวกลุ่มตัวอย่าง แสดงว่าการอ่านคู่มือท่องเที่ยวโบราณสถานฯ ที่ผู้วิจัยสร้างขึ้น มีผลช่วยให้นักท่องเที่ยวมีความรู้เพิ่มขึ้น

การศึกษาครั้งนี้ ผู้วิจัยได้รวบรวมข้อมูลเกี่ยวกับลักษณะส่วนบุคคลบางประการเกี่ยวกับกลุ่มตัวอย่าง เช่น เพศ อายุ ฯลฯ เพื่อให้เห็นว่า นักท่องเที่ยวที่มาเยี่ยมชมมีลักษณะทางประชากรเป็นอย่างไร ผลจากการศึกษาปรากฏ ดังตาราง 3

ตาราง 3 จำนวนและร้อยละของนักท่องเที่ยวกลุ่มตัวอย่าง จำแนกตามลักษณะของประชากร

ลักษณะทั่วไป	จำนวน	ร้อยละ
จำนวนทั้งหมด	30	100.0
เพศ		
ชาย	9	30.00
หญิง	21	70.00
อายุ		
ต่ำกว่า 20 ปี	1	3.33
20 – 29 ปี	21	70.00
30 – 39 ปี	7	23.34
40 ปีขึ้นไป	1	3.33
อายุเฉลี่ย 27 ปี		
อายุต่ำสุด 14 ปี		
อายุสูงสุด 45 ปี		
วุฒิการศึกษา		
ประถมศึกษา	2	6.67
มัธยมศึกษาตอนปลาย	2	6.67
ปวส.	6	20.0
ปริญญาตรี	20	66.66
อาชีพ		
ข้าราชการ	7	23.33
รัฐวิสาหกิจ	2	6.67
นักศึกษา	9	30.00
พนักงานบริษัท	8	26.67
เจ้าของธุรกิจ	4	13.33

ตาราง 3 จำนวนและร้อยละของนักท่องเที่ยวกู้ยืมตัวอย่าง จำแนกตามลักษณะของประชากร (ต่อ)

ลักษณะทั่วไป	จำนวน	ร้อยละ
รายได้ต่อเดือน		
ต่ำกว่า 5,000 บาท	9	30.00
5,001 - 8,000 บาท	10	33.33
8,001 - 12,000 บาท	7	23.33
12,001 - 20,000 บาท	2	6.67
สูงกว่า 20,000 บาท	2	6.67

จากตาราง 3 แสดงจำนวน และร้อยละ ลักษณะทั่วไปของกลุ่มตัวอย่าง สามารถอธิบายได้ดังนี้

เพศ จากผลการศึกษา พบว่า กลุ่มตัวอย่างน้อยกว่าครึ่งเล็กน้อยเป็นเพศชาย คิดเป็นร้อยละ 30 และเป็นเพศหญิงคิดเป็นร้อยละ 70

อายุ จากผลการศึกษา พบว่า นักท่องเที่ยวกู้ยืมตัวอย่างส่วนใหญ่มีอายุอยู่ระหว่าง 21 - 29 ปี คิดเป็นร้อยละ 70.0 รองลงมาคืออายุ 30 - 39 ปี คิดเป็นร้อยละ 23.34 รองลงมาคืออายุต่ำกว่า 20 ปี และอายุ 40 ปีขึ้นไป คิดเป็นร้อยละ 3.33 เท่ากัน ตามลำดับ โดยมีอายุเฉลี่ยเท่ากับ 27 ปี อายุต่ำสุด 14 ปี และอายุสูงสุด 45 ปี

วุฒิการศึกษา จากการศึกษา พบว่า นักท่องเที่ยวกู้ยืมตัวอย่างส่วนใหญ่มีวุฒิการศึกษาระดับปริญญาตรี คิดเป็นร้อยละ 66.66 ระดับ ปวส. คิดเป็นร้อยละ 20.0 รองลงมาคือวุฒิการศึกษาระดับมัธยมศึกษาตอนปลายและระดับประถมศึกษา คิดเป็นร้อยละ 6.67 และ 6.67 ตามลำดับ

อาชีพ จากการศึกษา พบว่า นักท่องเที่ยวกู้ยืมตัวอย่างส่วนใหญ่กำลังศึกษาอยู่ คิดเป็นร้อยละ 30 รองลงมาคืออาชีพพนักงานบริษัท คิดเป็นร้อยละ 26.67 รองลงมาคืออาชีพรับราชการและเจ้าของธุรกิจส่วนตัว คิดเป็นร้อยละ 23.33 และ 13.33 ตามลำดับ โดยนักท่องเที่ยวกู้ยืมตัวอย่าง มีอาชีพเป็นพนักงานรัฐวิสาหกิจน้อยที่สุด คิดเป็นร้อยละ 6.67

รายได้ต่อเดือน จากการศึกษา พบว่า นักท่องเที่ยวกู้ยืมตัวอย่างส่วนใหญ่มีรายได้ต่อเดือนอยู่ที่ 5,000 - 8,000 บาท คิดเป็นร้อยละ 33.33 รองลงมาคือรายได้ต่อเดือนต่ำกว่า 5,000 บาท และมีรายได้ต่อเดือนอยู่ที่ 8,001 - 12,000 บาท คิดเป็นร้อยละ 30 และ 23.33 ตามลำดับ โดยนักท่องเที่ยวกู้ยืมตัวอย่างมีรายได้ที่ 13,001 - 20,000 บาท และ สูงกว่า 20,000 บาท เท่ากัน คิดเป็นร้อยละ 6.67

ตารางที่ 4 จำนวนและร้อยละของนักท่องเที่ยวกลุ่มตัวอย่าง จำแนกตามประสบการณ์การท่องเที่ยว

ประสบการณ์การท่องเที่ยว	จำนวน	ร้อยละ
ประสบการณ์การท่องเที่ยวโบราณสถาน		
ไม่เคย	7	23.33
เคย	23	77.77
ประสบการณ์ในการใช้คู่มือประกอบการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์โบราณสถาน		
ไม่เคย	26	86.67
เคย	4	13.33
ลักษณะการมาท่องเที่ยวโบราณสถาน		
มาเป็นกลุ่มเพื่อน	15	50.00
มากับครอบครัว	9	30.00
มาคนเดียว	3	10.00
มากับบริษัททัวร์	3	10.00

จากตาราง 4 สามารถอธิบายลักษณะของประสบการณ์การท่องเที่ยวของนักท่องเที่ยวกลุ่มตัวอย่าง ได้ดังนี้

ประสบการณ์ในการเยี่ยมชมโบราณสถาน จากการศึกษา พบว่า นักท่องเที่ยวกลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่เคยมีประสบการณ์ในการเยี่ยมชมโบราณสถาน คิดเป็นร้อยละ 77.77 และไม่เคยมีประสบการณ์ คิดเป็นร้อยละ 23.33 โดยนักท่องเที่ยวกลุ่มตัวอย่างที่เคยมีประสบการณ์ในการเยี่ยมชมโบราณสถานฯ มีประสบการณ์ในการใช้คู่มือประกอบการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์โบราณสถาน ดังนี้

ประสบการณ์ในการใช้คู่มือประกอบการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์โบราณสถาน จากการศึกษา พบว่า นักท่องเที่ยวกลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่ตอบว่า ไม่เคย คิดเป็นร้อยละ 86.67 และนักท่องเที่ยวกลุ่มตัวอย่างตอบว่า เคยใช้คู่มือประกอบการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์โบราณสถาน คิดเป็นร้อยละ 13.33

ผลการประเมินความพึงพอใจคู่มือสำหรับนักท่องเที่ยว

ผู้วิจัยได้ให้นักท่องเที่ยวกลุ่มตัวอย่าง จำนวน 30 คน ที่เข้าเยี่ยมชมโบราณสถานในเขตพระราชวังสนามจันทร์ ประเมินความพึงพอใจที่มีต่อคู่มือท่องเที่ยวโบราณสถานฯ ที่ผู้วิจัยที่สร้างขึ้น หลังจากนักท่องเที่ยวกลุ่มตัวอย่าง ได้ใช้คู่มือท่องเที่ยวฯ ประกอบการท่องเที่ยวในเขตพระราชวังสนามจันทร์แล้ว โดยแบบประเมินความพึงพอใจนี้ ผู้วิจัยสร้างขึ้นและปรับปรุงตามข้อเสนอแนะของกรรมการควบคุมวิทยานิพนธ์แล้ว ซึ่งเกณฑ์ที่ใช้ในการประเมินมี 5 ระดับ คือมากที่สุด มาก ปานกลาง น้อย และน้อยที่สุด จากผลการศึกษาปรากฏผลดังตารางต่อไปนี้

ตาราง 5 จำนวนและร้อยละของนักท่องเที่ยวกลุ่มตัวอย่างที่แสดงระดับความพึงพอใจต่อรูปแบบการจัดรูปเล่มของคู่มือการท่องเที่ยวโบราณสถาน

รูปแบบการจัดรูปเล่ม	ระดับความพึงพอใจ					ฐานนิยม
	(5) มากที่สุด (ร้อยละ)	(4) มาก (ร้อยละ)	(3) ปานกลาง (ร้อยละ)	(2) น้อย (ร้อยละ)	(1) น้อยที่สุด (ร้อยละ)	
1. รูปเล่มสวยงาม น่าสนใจ	7 (23.33)	18 (60.00)	5 (16.67)	-	-	มาก
2. ขนาดของรูปเล่มเหมาะสม	7 (23.33)	19 (63.34)	4 (13.33)	-	-	มาก
3. จำนวนหน้าที่เหมาะสม	7 (23.33)	15 (50.00)	8 (26.67)	-	-	มาก
4. การใช้กระดาษเหมาะสม	10 (33.34)	16 (53.33)	4 (13.33)	-	-	มาก
5. ความชัดเจนของตัวอักษร	9 (30.00)	17 (56.67)	4 (13.33)	-	-	มาก
6. ความเหมาะสมของขนาดตัวอักษร	5 (16.66)	19 (63.34)	6 (20.00)	-	-	มาก
7. ความเหมาะสมของหมึกพิมพ์	9 (30.00)	15 (50.00)	6 (20.00)	-	-	มาก

จากตาราง 5 แสดงระดับความพึงพอใจของนักท่องเที่ยวที่มีต่อรูปแบบการจัดรูปเล่มของกลุ่มนักท่องเที่ยวโบราณสถานฯ สามารถอธิบายได้ดังนี้

ข้อความที่ 1 “รูปเล่มสวยงามและน่าสนใจ” ส่วนใหญ่มีความพึงพอใจอยู่ในระดับมาก คิดเป็นร้อยละ 60.00 รองลงมาอยู่ในระดับ มากที่สุด คิดเป็นร้อยละ 23.33 และมีความพึงพอใจอยู่ในระดับ ปานกลาง น้อยที่สุด คิดเป็นร้อยละ 16.67

ข้อความที่ 2 “ขนาดของรูปเล่มเหมาะสม” ส่วนใหญ่มีความพึงพอใจอยู่ในระดับมาก คิดเป็นร้อยละ 63.34 รองลงมาอยู่ในระดับ มากที่สุด คิดเป็นร้อยละ 23.33 และมีความพึงพอใจอยู่ในระดับ ปานกลาง คิดเป็นร้อยละ 13.33

ข้อความที่ 3 “จำนวนหน้าเหมาะสม” ส่วนใหญ่มีความพึงพอใจอยู่ในระดับ มาก คิดเป็นร้อยละ 50.00 รองลงมาอยู่ในระดับ ปานกลาง คิดเป็นร้อยละ 26.67 และมีความพึงพอใจอยู่ในระดับ มากที่สุด คิดเป็นร้อยละ 23.33

ข้อความที่ 4 “การใช้กระดาษเหมาะสม” ส่วนใหญ่มีความพึงพอใจอยู่ในระดับ ปานกลาง คิดเป็นร้อยละ 53.33 รองลงมาอยู่ในระดับ มากที่สุด คิดเป็นร้อยละ 33.34 และมีความพึงพอใจอยู่ในระดับ ปานกลาง คิดเป็นร้อยละ 13.33

ข้อความที่ 5 “ความชัดเจนของตัวอักษร” ส่วนใหญ่มีความพึงพอใจอยู่ในระดับ มาก คิดเป็นร้อยละ 56.67 รองลงมาอยู่ในระดับ มากที่สุด คิดเป็นร้อยละ 30.00 และ มีความพึงพอใจอยู่ในระดับ ปานกลาง คิดเป็นร้อยละ 13.33

ข้อความที่ 6 “ความเหมาะสมของขนาดตัวอักษร” ส่วนใหญ่มีความพึงพอใจอยู่ในระดับ มาก คิดเป็นร้อยละ 63.34 รองลงมาอยู่ในระดับ ปานกลาง คิดเป็นร้อยละ 20.0 และมีความพึงพอใจอยู่ในระดับ มากที่สุด คิดเป็นร้อยละ 16.66

ข้อความที่ 7 “ความเหมาะสมของสีหมึกพิมพ์” ส่วนใหญ่มีความพึงพอใจอยู่ในระดับ มาก คิดเป็นร้อยละ 50.00 รองลงมาอยู่ในระดับ มากที่สุด คิดเป็นร้อยละ 30.00 และ มีความพึงพอใจอยู่ในระดับ ปานกลาง คิดเป็นร้อยละ 20.00

ตาราง 6 จำนวนและร้อยละของนักท่องเที่ยวกู้มตัวอย่างที่แสดงระดับความพึงพอใจต่อรูปแบบการจัดภาพของคู่มือท่องเที่ยวโบราณสถาน

รูปแบบการจัดภาพ	ระดับความพึงพอใจ					ฐานนิยม
	(5) มากที่สุด (ร้อยละ)	(4) มาก (ร้อยละ)	(3) ปานกลาง (ร้อยละ)	(2) น้อย (ร้อยละ)	(1) น้อยที่สุด (ร้อยละ)	
1. ภาพปกเหมาะสมกับ ชื่อเรื่อง	9 (30.00)	13 (43.33)	8 (26.67)	-	-	มาก
2. ภาพปกสวยงามสะดุดตา	7 (23.33)	14 (46.67)	9 (30.00)	-	-	มาก
3. ภาพปกสื่อความหมายถึง เนื้อหาในเล่มได้	5 (16.67)	19 (63.33)	6 (20.00)	-	-	มาก
4. ภาพประกอบเหมาะสม กับเนื้อหา	6 (20.00)	19 (63.33)	5 (16.67)	-	-	มาก
5. ภาพประกอบสวยงาม น่าสนใจ	9 (30.00)	15 (50.00)	6 (20.00)	-	-	มาก
6. การจัดวางภาพประกอบ เหมาะสม	4 (13.33)	17 (56.67)	9 (30.00)	-	-	มาก
7. ภาพประกอบชัดเจน เข้าใจง่าย	3 (10.00)	14 (46.67)	12 (40.00)	1 (3.33)	-	มาก
8. การลำดับภาพประกอบ เหมาะสมและสอดคล้อง กับเนื้อหา	4 (13.33)	17 (56.67)	7 (23.33)	2 (6.67)	-	มาก

จากตาราง 6 แสดงระดับความพึงพอใจของนักท่องเที่ยวกู้มตัวอย่างที่มีต่อรูปแบบการจัดภาพของคู่มือท่องเที่ยวโบราณสถานฯ สามารถอธิบายได้ดังนี้

ข้อความที่ 1 “ภาพปกเหมาะสมกับชื่อเรื่อง” ส่วนใหญ่มีความพึงพอใจอยู่ในระดับมาก คิดเป็นร้อยละ 43.33 รองลงมาอยู่ในระดับ มากที่สุด คิดเป็นร้อยละ 30.00 และ มีความพึงพอใจอยู่ในระดับ ปานกลาง คิดเป็นร้อยละ 26.67

ข้อความที่ 2 “ภาพปกสวยงามสะดุดตา” ส่วนใหญ่มีความพึงพอใจอยู่ในระดับมาก คิดเป็นร้อยละ 46.67 รองลงมาอยู่ในระดับ ปานกลาง คิดเป็นร้อยละ 30.00 และ มีความพึงพอใจอยู่ในระดับ มากที่สุด คิดเป็นร้อยละ 23.33

ข้อความที่ 3 “ภาพปกสื่อความหมายถึงเนื้อหาในเล่มได้” ส่วนใหญ่มีความพึงพอใจอยู่ในระดับ มาก คิดเป็นร้อยละ 63.33 รองลงมาอยู่ในระดับ ปานกลาง คิดเป็นร้อยละ 20.00 และมีความพึงพอใจอยู่ในระดับ มากที่สุด คิดเป็นร้อยละ 16.67

ข้อความที่ 4 “ภาพประกอบเหมาะสมกับเนื้อหา” ส่วนใหญ่มีความพึงพอใจอยู่ในระดับ มาก คิดเป็นร้อยละ 63.33 รองลงมาอยู่ในระดับ มากที่สุด คิดเป็นร้อยละ 20.00 และมีความพึงพอใจอยู่ในระดับ ปานกลาง คิดเป็นร้อยละ 16.67

ข้อความที่ 5 “ภาพประกอบสวยงาม น่าสนใจ” ส่วนใหญ่มีความพึงพอใจอยู่ในระดับ มาก คิดเป็นร้อยละ 50.00 รองลงมาอยู่ในระดับ มากที่สุด คิดเป็นร้อยละ 30.00 และ มีความพึงพอใจอยู่ในระดับ ปานกลาง คิดเป็นร้อยละ 20.00

ข้อความที่ 6 “การจัดวางภาพประกอบเหมาะสม” ส่วนใหญ่มีความพึงพอใจอยู่ในระดับ มาก คิดเป็นร้อยละ 56.67 รองลงมาอยู่ในระดับ ปานกลาง คิดเป็นร้อยละ 30.00 มีความพึงพอใจอยู่ในระดับมากที่สุด คิดเป็นร้อยละ 13.33

ข้อความที่ 7 “ภาพประกอบชัดเจน เข้าใจง่าย” ส่วนใหญ่มีความพึงพอใจอยู่ในระดับ มาก คิดเป็นร้อยละ 46.67 รองลงมาอยู่ในระดับ ปานกลาง และระดับมากที่สุด คิดเป็นร้อยละ 40.00 และ 10.00 ตามลำดับ โดยมีความพึงพอใจน้อยที่สุด อยู่ในระดับน้อย คิดเป็นร้อยละ 3.33

ข้อความที่ 8 “การลำดับภาพประกอบเหมาะสม และสอดคล้องกับเนื้อหา” ส่วนใหญ่มีความพึงพอใจอยู่ในระดับ มาก คิดเป็นร้อยละ 56.67 รองลงมาอยู่ในระดับ ปานกลาง และระดับมากที่สุด คิดเป็นร้อยละ 23.33 และ 13.33 ตามลำดับ โดยมีความพึงพอใจน้อยที่สุด อยู่ในระดับน้อย คิดเป็นร้อยละ 6.67

ตาราง 7 จำนวนและร้อยละของนักท่องเที่ยวกุ่มตัวอย่าง ที่แสดงระดับความพึงพอใจต่อการจัด
เนื้อหาสาระของกลุ่มท่องเที่ยวโบราณสถานฯ

การจัดเนื้อหาสาระใหม่	ระดับความพึงพอใจ					ฐานนิยม
	(5) มากที่สุด (ร้อยละ)	(4) มาก (ร้อยละ)	(3) ปานกลาง (ร้อยละ)	(2) น้อย (ร้อยละ)	(1) น้อยที่สุด (ร้อยละ)	
1. ให้ความรู้ที่เป็นประโยชน์	5 (16.67)	18 (60.00)	7 (23.33)	-	-	มาก
2. เนื้อหามีความสัมพันธ์กับภาพประกอบ	3 (10.00)	18 (60.00)	9 (30.00)	-	-	มาก
3. ข้อความชัดเจน อ่านได้ใจความ	4 (13.33)	22 (73.34)	4 (13.33)	-	-	มาก
4. ความยาวของเนื้อหาเหมาะสม	4 (13.33)	18 (60.00)	6 (20.00)	2 (6.67)	-	มาก
5. เนื้อหาให้ความรู้ด้านการอนุรักษ์โบราณสถาน	9 (30.00)	16 (53.33)	5 (16.67)	-	-	มาก
6. เนื้อหาด้านการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมศิลปกรรมเหมาะสม	7 (23.33)	17 (56.67)	5 (16.67)	1 (3.33)	-	มาก
7. เนื้อหาก่อให้เกิดความรู้สึกรักโบราณสถานมากยิ่งขึ้น	8 (26.67)	14 (46.67)	7 (23.33)	1 (3.33)	-	มาก
8. เนื้อหามีความสอดคล้องกับชื่อเรื่อง	6 (20.00)	18 (60.00)	6 (20.00)	-	-	มาก
9. การลำดับเนื้อหาเหมาะสม	6 (20.00)	16 (53.33)	8 (26.67)	-	-	มาก

จากตาราง 7 แสดงระดับความพึงพอใจของนักท่องเที่ยวกุ่มตัวอย่างที่มีต่อการจัดเนื้อหา
สาระของกลุ่มท่องเที่ยวโบราณสถานฯ สามารถอธิบายได้ดังนี้

ข้อความที่ 1 “ให้ความรู้ที่เป็นประโยชน์” ส่วนใหญ่มีความพึงพอใจอยู่ในระดับมาก คิดเป็นร้อยละ 60.00 รองลงมาอยู่ในระดับ ปานกลาง คิดเป็นร้อยละ 23.33 และ มีความพึงพอใจอยู่ในระดับ มากที่สุด คิดเป็นร้อยละ 16.67

ข้อความที่ 2 “เนื้อหาที่มีความสัมพันธ์กับภาพประกอบ” ส่วนใหญ่มีความพึงพอใจอยู่ในระดับ มาก คิดเป็นร้อยละ 60.00 รองลงมาอยู่ในระดับ ปานกลาง คิดเป็นร้อยละ 30.00 และ มีความพึงพอใจอยู่ในระดับมากที่สุด คิดเป็นร้อยละ 10.00

ข้อความที่ 3 “ข้อความชัดเจน อ่านได้ใจความ” ส่วนใหญ่มีความพึงพอใจอยู่ในระดับ มาก คิดเป็นร้อยละ 73.34 รองลงมาอยู่ในระดับ มากที่สุด และระดับปานกลาง เท่ากัน คิดเป็นร้อยละ 13.33

ข้อความที่ 4 “ความยาวของเนื้อหาเหมาะสม” ส่วนใหญ่มีความพึงพอใจอยู่ในระดับ มาก คิดเป็นร้อยละ 60.00 รองลงมามีความพึงพอใจอยู่ในระดับ ปานกลาง และ มากที่สุด คิดเป็นร้อยละ 20.00 และ 13.33 ตามลำดับ โดยมีความพึงพอใจน้อยที่สุด อยู่ในระดับน้อย คิดเป็นร้อยละ 6.67

ข้อความที่ 5 “เนื้อหาให้ความรู้ด้านการอนุรักษ์โบราณสถาน และสิ่งแวดล้อมโบราณสถาน” ส่วนใหญ่มีความพึงพอใจอยู่ในระดับ มาก คิดเป็นร้อยละ 53.33 รองลงมาอยู่ในระดับ มากที่สุด คิดเป็นร้อยละ 30.00 และมีความพึงพอใจอยู่ในระดับ ปานกลาง คิดเป็นร้อยละ 16.67

ข้อความที่ 6 “เนื้อหาให้ความรู้ด้านการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมศิลปกรรมที่เหมาะสม” ส่วนใหญ่มีความพึงพอใจอยู่ในระดับ มาก คิดเป็นร้อยละ 56.67 รองลงมาอยู่ในระดับมากที่สุด และปานกลาง คิดเป็นร้อยละ 23.33 และ 16.67 โดยมีความพึงพอใจน้อยที่สุด อยู่ในระดับ น้อย คิดเป็นร้อยละ 3.33

ข้อความที่ 7 “เนื้อหาก่อให้เกิดความรู้สึกรักโบราณสถาน มากยิ่งขึ้น” ส่วนใหญ่มีความพึงพอใจอยู่ในระดับ มาก คิดเป็นร้อยละ 46.67 รองลงมาอยู่ในระดับ มากที่สุด และ ปานกลาง คิดเป็นร้อยละ 26.67 และ 23.33 โดยมีความพึงพอใจน้อยที่สุด อยู่ในระดับ น้อย คิดเป็นร้อยละ 3.33

ข้อความที่ 8 “เนื้อหาที่มีความสอดคล้องกับชื่อเรื่อง” ส่วนใหญ่มีความพึงพอใจอยู่ในระดับ มาก คิดเป็นร้อยละ 60.00 รองลงมาอยู่ในระดับ มากที่สุด และ ปานกลาง เท่ากัน คิดเป็นร้อยละ 20.00

ข้อความที่ 9 “การลำดับเนื้อหาเหมาะสม” ส่วนใหญ่มีความพึงพอใจอยู่ในระดับ มาก คิดเป็นร้อยละ 53.33 รองลงมาอยู่ในระดับ ปานกลาง คิดเป็นร้อยละ 26.67 และมีความพึงพอใจอยู่ในระดับมากที่สุด คิดเป็นร้อยละ 20.00

ตาราง 8 จำนวนและร้อยละของนักท่องเที่ยวกู้มตัวอย่าง ที่แสดงระดับความพึงพอใจต่อรูปแบบการใช้ภาษาของกลุ่มมือท่องเที่ยวกู้มสถานฯ

การจัดเนื้อหาสาระใหม่	ระดับความพึงพอใจ					ฐานนิยม
	(5) มากที่สุด (ร้อยละ)	(4) มาก (ร้อยละ)	(3) ปานกลาง (ร้อยละ)	(2) น้อย (ร้อยละ)	(1) น้อยที่สุด (ร้อยละ)	
1. ภาษาที่ใช้เหมาะสม	6 (20.00)	18 (60.00)	6 (20.00)	-	-	มาก
2. ภาษาที่ใช้อ่านแล้วเข้าใจได้ง่าย	6 (20.00)	18 (60.00)	6 (20.00)	-	-	มาก

จากตาราง 8 แสดงระดับความพึงพอใจของนักท่องเที่ยวกู้มตัวอย่างที่มีต่อรูปแบบการใช้ภาษาของกลุ่มมือท่องเที่ยวกู้มสถานฯ สามารถอธิบายได้ดังนี้

ข้อความที่ 1 “ภาษาที่ใช้มีความเหมาะสม” ส่วนใหญ่มีความพึงพอใจอยู่ในระดับมาก คิดเป็นร้อยละ 60.00 รองลงมามีความพึงพอใจอยู่ในระดับ มากที่สุด และ ปานกลาง เท่ากัน คิดเป็นร้อยละ 20.00 ตามลำดับ

ข้อความที่ 2 “ภาษาที่ใช้อ่านแล้วเข้าใจง่าย” ส่วนใหญ่มีความพึงพอใจอยู่ในระดับมาก คิดเป็นร้อยละ 60.00 รองลงมามีความพึงพอใจอยู่ในระดับ มากที่สุด และ ปานกลาง เท่ากัน คิดเป็นร้อยละ 20.00 ตามลำดับ

ส่วนความคิดเห็นของนักท่องเที่ยงที่มีต่อคู่มือท่องเที่ยงโบราณสถานฯ ปรากฏดังตาราง 9

ตาราง 9 จำนวนและร้อยละของนักท่องเที่ยงในกลุ่มตัวอย่างที่แสดงความคิดเห็นต่อคู่มือท่องเที่ยงโบราณสถานฯ

ความคิดเห็นของนักท่องเที่ยง	จำนวน	ร้อยละ
จำนวนทั้งหมด	30	100.00
1. รูปแบบโดยทั่วไปของคู่มือท่องเที่ยงโบราณสถานฯ		
น่าสนใจ	30	100.00
ไม่น่าสนใจ	-	-
2. ความเข้าใจเรื่องการท่องเที่ยงอย่างอนุรักษ์โบราณสถาน จากคู่มือท่องเที่ยงโบราณสถานฯ		
เข้าใจทั้งหมด	21	70.00
เข้าใจบางตอน	9	30.00
ไม่เข้าใจ	-	-
3. ความรู้เพิ่มขึ้นหลังการอ่านคู่มือท่องเที่ยง		
ไม่เพิ่มขึ้น	-	-
เพิ่มขึ้น	30	100.00
- เรื่องประวัติศาสตร์	30	100.00
เพิ่มขึ้นมาก	19	63.33
เพิ่มขึ้นปานกลาง	11	36.67
เพิ่มขึ้นเล็กน้อย	-	-
- เรื่องลักษณะของโบราณสถาน	30	100.00
เพิ่มขึ้นมาก	16	53.33
เพิ่มขึ้นปานกลาง	13	43.33
เพิ่มขึ้นเล็กน้อย	1	3.33
- เรื่องความสำคัญของสถานที่	30	100.00
เพิ่มขึ้นมาก	19	63.33
เพิ่มขึ้นปานกลาง	11	36.67
เพิ่มขึ้นเล็กน้อย	-	-

ตาราง 9 จำนวนและร้อยละของนักท่องเที่ยวกลุ่มตัวอย่างที่แสดงความคิดเห็นต่อคู่มือท่องเที่ยวโบราณสถานฯ (ต่อ)

ความคิดเห็นของนักท่องเที่ยว	จำนวน	ร้อยละ
- เรื่องการอนุรักษ์โบราณสถาน	30	100.00
เพิ่มขึ้นมาก	17	56.67
เพิ่มขึ้นปานกลาง	13	43.33
เพิ่มขึ้นเล็กน้อย	-	-
- เรื่องการเตรียมตัวท่องเที่ยว	30	100.00
เพิ่มขึ้นมาก	18	60.00
เพิ่มขึ้นปานกลาง	12	40.00
เพิ่มขึ้นเล็กน้อย	-	-
4. สามารถมีส่วนร่วมในการท่องเที่ยวอย่างอนุรักษ์		
ไม่มี	0	0.00
มี	30	100.00
- รักษาความสะอาดในโบราณสถาน	25	83.33
- ไม่หยิบจับหรือเคลื่อนย้ายโบราณวัตถุ	26	86.67
- ไม่จุดขีด เขียน โบราณสถาน	24	80.00
- ไม่ปีนป่ายโบราณสถาน	23	76.67
- ขับรถด้วยความเร็วต่ำ	14	46.67
- ไม่ตะโกน หรือส่งเสียงดัง	19	63.33
- ช่วยเผยแพร่ เรื่องการอนุรักษ์แหล่งโบราณสถาน	22	73.33
5. การปรับปรุงแก้ไขคู่มือท่องเที่ยวโบราณสถานฯ		
ควรปรับปรุง	1	3.33
ไม่ควรปรับปรุง	29	96.67
6. ความเหมาะสมในการเผยแพร่		
ควรเผยแพร่	30	100.00
ไม่ควรเผยแพร่	-	-

จากตาราง 9 แสดงความคิดเห็นของนักท่องเที่ยวกลุ่มตัวอย่างที่มีต่อคู่มือท่องเที่ยวโบราณสถานฯ สามารถอธิบายได้ดังนี้

1. นักท่องเที่ยวทุกคน เห็นว่า รูปแบบทั่วไปของคู่มือท่องเที่ยวโบราณสถานฯ น่าสนใจ คิดเป็นร้อยละ 100.00 เห็นว่า คู่มือท่องเที่ยวโบราณสถานฯ มีขนาดรูปเล่มกะทัดรัด พกพาสะดวก มีเนื้อหาเกี่ยวกับประวัติศาสตร์ในสถานที่ท่องเที่ยว เมื่ออ่านแล้วทราบรายละเอียดของสถานที่ที่เพิ่มมากขึ้น อ่านแล้วเข้าใจง่าย ภาพประกอบชัดเจน มีการจัดวางรูปแบบภาพประกอบในคู่มือสวยงาม กระตุ้นให้เกิดความรู้สึกอยากอ่านคู่มือท่องเที่ยวมากขึ้น และกระตุ้นให้เกิดความอยากรู้จักสถานที่จริง

2. ความเข้าใจในการท่องเที่ยวอย่างอนุรักษ์โบราณสถาน จากคู่มือท่องเที่ยวโบราณสถานฯ จากการศึกษพบว่า นักท่องเที่ยวเข้าใจเนื้อหาการท่องเที่ยวอย่างอนุรักษ์แหล่งโบราณสถาน จากคู่มือท่องเที่ยวโบราณสถานฯ ทั้งหมด คิดเป็นร้อยละ 70.00 และเข้าใจบางตอน คิดเป็นร้อยละ 30.00

3. การมีความรู้เพิ่มขึ้นหลังจากใช้คู่มือท่องเที่ยวโบราณสถานฯ พบว่า นักท่องเที่ยวทั้งหมดมีความรู้เพิ่มขึ้น คิดเป็นร้อยละ 100.00 ดังนี้

ประวัติความเป็นมาของพระราชวังสนามจันทร์ จากการศึกษพบว่า นักท่องเที่ยวมีความรู้เพิ่มขึ้นมาก คิดเป็นร้อยละ 63.33 รองลงมาที่มีความรู้ที่เพิ่มขึ้นปานกลาง คิดเป็นร้อยละ 36.67

ลักษณะของโบราณสถานในเขตพระราชวังสนามจันทร์ จากการศึกษพบว่า นักท่องเที่ยวมีความรู้เพิ่มขึ้นมาก คิดเป็นร้อยละ 53.33 รองลงมาที่มีความรู้ที่เพิ่มขึ้นปานกลาง คิดเป็นร้อยละ 43.33 และมีความรู้ที่เพิ่มขึ้นน้อย คิดเป็นร้อยละ 3.33

ความสำคัญของสถานที่ จากการศึกษพบว่า นักท่องเที่ยวมากกว่าครึ่ง มีความรู้เพิ่มขึ้นปานกลาง คิดเป็นร้อยละ 63.33 รองลงมาที่มีความรู้ที่เพิ่มขึ้นมาก คิดเป็นร้อยละ 36.67

การอนุรักษ์โบราณสถาน จากการศึกษพบว่า นักท่องเที่ยวมากกว่าครึ่งเล็กน้อย มีความรู้เพิ่มขึ้นมาก คิดเป็นร้อยละ 56.67 รองลงมาที่มีความรู้ที่เพิ่มขึ้นปานกลาง คิดเป็นร้อยละ 43.33

การเตรียมตัวในการท่องเที่ยว แหล่งท่องเที่ยวประเภทโบราณสถาน จากการศึกษพบว่า นักท่องเที่ยวส่วนใหญ่มีความรู้เพิ่มขึ้นมาก คิดเป็นร้อยละ 60.00 รองลงมาที่มีความรู้ที่เพิ่มขึ้นปานกลาง คิดเป็นร้อยละ 40.00

4. การมีส่วนร่วมในการท่องเที่ยวอย่างอนุรักษ์โบราณสถาน จากการศึกษพบว่า นักท่องเที่ยวทั้งหมด ตอบว่า สามารถมีส่วนร่วมในการท่องเที่ยวอย่างอนุรักษ์โบราณสถานได้ คิดเป็นร้อยละ 100.00 โดยนักท่องเที่ยวตอบว่าสามารถมีส่วนร่วมปฏิบัติตนในการรักษาความสะอาดในโบราณสถาน

และบริเวณโดยรอบ ร้อยละ 83.33 , ไม่หิบบจับหรือเคลื่อนย้าย โบราณวัตถุ โบราณสถาน ร้อยละ 86.67, ไม่ขูดขีด เขียน โบราณสถาน คิดเป็นร้อยละ 80.00, ไม่ป็นป้ายโบราณสถาน คิดเป็นร้อยละ 76.67, ขับรถด้วยอัตราความเร็วต่ำ เพื่อลดการสั่นสะเทือนหรือมลพิษต่อโบราณสถาน คิดเป็นร้อยละ 46.67, ไม่ตะโกนหรือส่งเสียงดัง เพื่อรักษาบรรยากาศ และความสงบของสถานที่ คิดเป็นร้อยละ 63.33, ช่วยเผยแพร่ เรื่องการอนุรักษ์โบราณสถานแก่ผู้อื่น คิดเป็นร้อยละ 73.33

5. ความคิดเห็นในการปรับปรุงคู่มือท่องเที่ยวโบราณสถาน จากการศึกษาพบว่าส่วนใหญ่เห็นว่าไม่ควรปรับปรุงแก้ไขแล้ว คิดเป็นร้อยละ 96.67 และนักท่องเที่ยวกลุ่มตัวอย่างเห็นว่าควรปรับปรุงแก้ไข คิดเป็นร้อยละ 3.33 โดยนักท่องเที่ยวกลุ่มตัวอย่างที่ตอบว่าควรปรับปรุงแก้ไขคู่มือท่องเที่ยว เห็นว่าส่วนที่ควรปรับปรุง คือ เนื้อหาทางประวัติศาสตร์ควรเพิ่มเติมมากขึ้น และควรเพิ่มข้อมูลเกี่ยวกับการสร้างจิตสำนึกในการอนุรักษ์สถานที่ท่องเที่ยวแหล่งโบราณสถาน รูปภาพเล็กเกินไปควรแก้ไขให้ใหญ่ขึ้น

6. ความคิดเห็นต่อคู่มือท่องเที่ยวโบราณสถานฯ เรื่องความเหมาะสมในการเผยแพร่ จากการศึกษา พบว่า นักท่องเที่ยวกลุ่มตัวอย่างทั้งหมดแสดงความคิดเห็นว่า สมควรเผยแพร่คู่มือท่องเที่ยวโบราณสถานฯ ควรเผยแพร่ คิดเป็นร้อยละ 100.00 โดยไม่แสดงความคิดเห็นถึงสาเหตุที่ไม่ควรเผยแพร่

ข้อคิดเห็นเกี่ยวกับการจัดทำคู่มือท่องเที่ยวโบราณสถาน

จากการรวบรวมข้อมูลด้านความคิดเห็นเกี่ยวกับการจัดทำคู่มือท่องเที่ยวโบราณสถานฯ พบว่า นักท่องเที่ยวกลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่มีความคิดเห็นว่า คู่มือท่องเที่ยวท่องเที่ยวโบราณสถานในพระราชวังสนามจันทร์ เป็นสื่อที่ดีที่สามารถให้ความรู้และความเข้าใจ เกี่ยวกับประวัติความเป็นมาของโบราณสถาน ลักษณะสถาปัตยกรรมที่งดงาม และเนื้อหาเกี่ยวกับการปฏิบัติตนเพื่อท่องเที่ยวอย่างอนุรักษ์แหล่งโบราณสถาน ซึ่งเป็นเรื่องที่นักท่องเที่ยวควรรู้ และคู่มือท่องเที่ยวโบราณสถานยังสามารถใช้ได้หลายครั้ง นอกจากนี้ นักท่องเที่ยวยังมีความคิดเห็นว่าการอนุรักษ์แหล่งโบราณสถานควรมีการกระทำอย่างจริงจังและต่อเนื่อง ทั้งภาครัฐและเอกชนตลอดจนประชาชนทั้งชาติ เพราะโบราณสถานเป็นสมบัติของชาติ หน้าที่ในการดูแลรักษาจึงมิได้เป็นของคนใดคนหนึ่งแต่เป็นของคนไทยทั้งประเทศที่ต้องช่วยกันดูแลรักษา เพื่อให้ชนรุ่นหลังได้เรียนรู้และภาคภูมิใจในความเป็นมาของชาติไทยตลอดไป

บทที่ 5 อภิปรายผล

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อสร้างคู่มือท่องเที่ยวโบราณสถาน ในเขตพระราชวังสนามจันทร์ จังหวัดนครปฐม ประเมินความพึงพอใจของนักท่องเที่ยวที่มีต่อคู่มือท่องเที่ยวโบราณสถานฯ ที่ผู้วิจัยสร้างขึ้น และประเมินคุณภาพของคู่มือท่องเที่ยวโบราณสถานฯ โดยผู้เชี่ยวชาญ ซึ่งใช้วิธีการเก็บรวบรวมข้อมูลจากนักท่องเที่ยวจำนวน 30 คน ด้วยวิธีการสุ่มตัวอย่างแบบบังเอิญ

ปัญหาที่ต้องการทราบจากการวิจัยครั้งนี้ คือ หลังจากนักท่องเที่ยวที่เป็นกลุ่มตัวอย่างได้ใช้คู่มือท่องเที่ยวโบราณสถานฯ ที่ผู้วิจัยสร้างขึ้นแล้ว ทำให้มีความรู้เรื่องโบราณสถาน ในเขตพระราชวังสนามจันทร์ และการอนุรักษ์โบราณสถานเพิ่มขึ้นจากเดิมหรือไม่ คุณภาพของคู่มือท่องเที่ยวโบราณสถานฯ ที่ผู้วิจัยสร้างขึ้นอยู่ในระดับใด และนักท่องเที่ยวกลุ่มตัวอย่างมีความพึงพอใจต่อคู่มือท่องเที่ยวโบราณสถานฯ ในระดับใด ผลจากการวิจัยสามารถตอบปัญหาที่ต้องการทราบได้ดังนี้

1. นักท่องเที่ยวที่เป็นกลุ่มตัวอย่างมีคะแนนเฉลี่ยที่ได้จากการทดสอบความรู้หลังการใช้คู่มือท่องเที่ยวโบราณสถานฯ (Post-test) สูงกว่าคะแนนเฉลี่ยที่ได้จากการทดสอบความรู้ก่อนการใช้คู่มือท่องเที่ยวโบราณสถานฯ (Pre-test) อย่างมีนัยสำคัญ
2. คุณภาพของคู่มือท่องเที่ยวโบราณสถานฯ ที่ผู้วิจัยสร้างขึ้น โดยการประเมินคุณภาพคู่มือของผู้เชี่ยวชาญอยู่ในเกณฑ์ดี
3. ผลการประเมินความพึงพอใจที่มีต่อคู่มือท่องเที่ยวโบราณสถานฯ โดยนักท่องเที่ยวที่เป็นกลุ่มตัวอย่าง มีความพึงพอใจคู่มือท่องเที่ยวโบราณสถานฯ อยู่ในระดับมาก

อภิปรายผล

การสร้างคู่มือท่องเที่ยวโบราณสถาน ในเขตพระราชวังสนามจันทร์ จังหวัดนครปฐม มีเนื้อหาเกี่ยวกับประวัติความเป็นมาของพระราชวังสนามจันทร์ ลักษณะของสถาปัตยกรรมของโบราณสถาน และการอนุรักษ์โบราณสถาน ซึ่งสามารถอภิปรายผลที่ได้จากการสร้างและทดลองใช้คู่มือท่องเที่ยวโบราณสถานฯ ได้ดังนี้

5.1 การสร้างและพัฒนาคู่มือท่องเที่ยวโบราณสถานฯ

ผู้วิจัยกำหนดเนื้อหาโดยการศึกษาข้อมูลเบื้องต้น เกี่ยวกับพระราชวังสนามจันทร์ โดยการศึกษาจากเอกสารที่มีการบันทึกไว้ และหนังสือที่จัดทำในรูปแบบของการท่องเที่ยวพระราชวังสนามจันทร์ ซึ่งผู้วิจัยพบว่ายังไม่มีการนำเสนอข้อมูลในรูปแบบที่ส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์เลย นอกจากนี้ ผู้วิจัยได้บันทึกภาพโบราณสถานที่เป็นสภาพปัจจุบันของพระราชวังสนามจันทร์ เพื่อใช้ประกอบการกำหนดเนื้อหาในคู่มือท่องเที่ยวโบราณสถานฯ ให้สอดคล้องกับสภาพความเป็นจริง การเขียนเนื้อหาในคู่มือท่องเที่ยวโบราณสถานฯ เป็นแบบร้อยแก้ว เชิงสารคดี ซึ่งผู้วิจัยมุ่งเน้นการนำเสนอเนื้อหาเกี่ยวกับประวัติความเป็นมาและลักษณะสถาปัตยกรรมของแหล่งโบราณสถาน ในเขตพระราชวังสนามจันทร์ โดยสอดแทรกเนื้อหาเกี่ยวกับการอนุรักษ์โบราณสถาน เพื่อเชิญชวนและปลูกจิตสำนึกให้นักท่องเที่ยวเกิดความตระหนักในการรักษาแหล่งโบราณสถาน ซึ่งผลจากการวิจัยพบว่า นักท่องเที่ยวมีความพึงพอใจมากในเนื้อหาด้านการอนุรักษ์โบราณสถาน และสิ่งแวดล้อม ศิลปกรรม รวมถึงเนื้อหาที่ก่อให้เกิดความรู้สึกรักแหล่งโบราณสถาน โดยมีฐานนิยามอยู่ในระดับมาก นักท่องเที่ยวมีความพึงพอใจมากในเนื้อหาที่นำเสนอทั้งหมด โดยมีฐานนิยามอยู่ในระดับมาก

เมื่อกำหนดเนื้อหาและเขียนเนื้อหาแล้ว ผู้วิจัยกำหนดขนาดรูปเล่มคู่มือท่องเที่ยวโบราณสถานฯ โดยคำนึงถึงความเหมาะสมในการใช้คู่มือท่องเที่ยวโบราณสถานฯ ในขณะท่องเที่ยว ซึ่งพบว่ารูปเล่มคู่มือต้องมีความเหมาะสม มีขนาดกะทัดรัด สะดวกในการพกพาและสะดวกในการอ่าน ผู้วิจัยจึงกำหนดขนาด 4.8 x 8 นิ้ว ซึ่งผลจากการวิจัยพบว่า นักท่องเที่ยวมีความพึงพอใจมากในขนาดรูปเล่มคู่มือ โดยมีฐานนิยามอยู่ในระดับมาก

เมื่อกำหนดขนาดของรูปเล่มคู่มือท่องเที่ยวโบราณสถานฯ แล้ว ผู้วิจัยดำเนินการสร้างคู่มือท่องเที่ยวโบราณสถานฯ ด้วยเครื่องคอมพิวเตอร์ โดยการใช้โปรแกรม Adobe PhotoShop, Adobe PageMaker ในขั้นตอนนี้ผู้วิจัยพบปัญหาเรื่องการแต่งความคมชัดของภาพประกอบ เรื่องการจัดวางสัดส่วนของภาพประกอบและเนื้อหาให้เหมาะสมและน่าสนใจ การแต่งรายละเอียดลายเส้นในแต่ละหน้าของคู่มือท่องเที่ยวโบราณสถานฯ ซึ่งเกิดจากข้อจำกัดในการใช้โปรแกรมคอมพิวเตอร์ของผู้วิจัย แต่ผลการวิจัยพบว่า นักท่องเที่ยวพึงพอใจมากในรูปแบบ การจัดวางภาพประกอบ และพึงพอใจต่อภาพประกอบ โดยมีฐานนิยามอยู่ในระดับมาก

เมื่อดำเนินงานในขั้นตอนต่าง ๆ จนได้คู่มือท่องเที่ยวโบราณสถานฯฉบับร่างแล้ว จากนั้น ผู้วิจัยได้นำไปให้ผู้เชี่ยวชาญด้านการผลิตสื่อ ด้านสิ่งแวดล้อม และด้านประวัติศาสตร์ร่วมสมัย พิจารณาตรวจสอบแก้ไขและประเมินคุณภาพคู่มือท่องเที่ยวโบราณสถานฯ ผลการประเมินพบว่าคุณภาพของคู่มือท่องเที่ยวโบราณสถานฯ อยู่ในเกณฑ์ดี และมีฐานนิยมอยู่ในเกณฑ์ดี โดยมีข้อเสนอแนะที่ควรปรับปรุงแก้ไข คือ เรื่องความถูกต้องในการใช้ภาษาทางประวัติศาสตร์ การเขียนเอกสารอ้างอิงที่มาของคำว่า "พระราชวังสนามจันทร์" การจัดวางภาพปกและภาพประกอบภายในเล่มคู่มือ ซึ่งผู้วิจัยได้ปรับปรุงแก้ไขตามข้อเสนอแนะของผู้เชี่ยวชาญ ด้วยการแก้ไขการใช้ภาษาประวัติศาสตร์ให้ถูกต้อง เพิ่มคำชี้แจงเรื่องการประกาศตั้งเมืองนครปฐม ซึ่งเป็นการอ้างอิงถึงที่มาของการเขียนคำว่า "พระราชวังสนามจันทร์" และแก้ไขการวางภาพปกและภาพประกอบภายในเล่มคู่มือฯ หลังจากนั้น จึงพิมพ์เล่มคู่มือท่องเที่ยวโบราณสถานฯ อีกครั้งและนำไปพัฒนาคุณภาพ

ส่วนขั้นตอนการพัฒนาคุณภาพนั้น ผู้วิจัยนำคู่มือท่องเที่ยวโบราณสถานฯ ที่ผ่านการประเมินคุณภาพจากผู้เชี่ยวชาญแล้ว นำไปให้นักท่องเที่ยวทดลองใช้ในสถานที่จริง 2 ครั้ง โดยครั้งที่ 1 ทดลองกับนักท่องเที่ยว จำนวน 1 คน เมื่อวันที่ 1 มีนาคม พ.ศ. 2546 และทดลองครั้งที่ 2 กับนักท่องเที่ยวจำนวน 5 คน เมื่อวันที่ 2 มีนาคม พ.ศ. 2546 แล้วนำไปปรับปรุงแก้ไขโดยปรักษาคณะกรรมการควบคุมวิทยานิพนธ์อีกครั้ง

5.2 การทดลองใช้คู่มือท่องเที่ยวโบราณสถานฯ

เมื่อได้พัฒนาคู่มือท่องเที่ยวโบราณสถานฯแล้ว ผู้วิจัยนำคู่มือท่องเที่ยวฯไปทดลองใช้ เพื่อศึกษาเปรียบเทียบผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนรู้ก่อนและหลังการใช้คู่มือท่องเที่ยวโบราณสถานฯ ความพึงพอใจและความคิดเห็นของนักท่องเที่ยวที่เป็นกลุ่มตัวอย่าง จำนวน 30 คนที่มีต่อคู่มือท่องเที่ยวโบราณสถานฯที่ผู้วิจัยสร้างขึ้น โดยเก็บรวบรวมข้อมูลในวันเสาร์ที่ 8 และวันอาทิตย์ที่ 9 มีนาคม พ.ศ. 2546 ซึ่งเป็นวันที่มีนักท่องเที่ยวจำนวนมาก เพราะเป็นช่วงวันหยุดสุดสัปดาห์ มีนักท่องเที่ยวชาวไทยจำนวนมากที่สนใจและเข้าท่องเที่ยวแหล่งโบราณสถาน ในเขตพระราชวังสนามจันทร์ ผู้วิจัยจึงดำเนินการสุ่มตัวอย่างแบบบังเอิญและได้กลุ่มตัวอย่างจำนวน 30 คน และพบว่าหลังจากผู้วิจัยอธิบายจุดประสงค์ในการทดลองแล้ว นักท่องเที่ยวทุกคนให้ความร่วมมือเป็นอย่างดี

จากการศึกษาลักษณะทั่วไปของนักท่องเที่ยวกลุ่มตัวอย่าง พบว่า นักท่องเที่ยวกลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่เป็นผู้หญิงมากกว่าผู้ชาย มีอายุอยู่ในช่วง 20 - 29 ปี มีวุฒิการศึกษาสูงสุดในระดับ

ปริญญาตรี มีรายได้ต่อเดือน 5,000 - 8,000 บาท และนักท่องเที่ยวส่วนใหญ่เป็นผู้มีการศึกษาอยู่ในระดับอุดมศึกษา ซึ่งผู้วิจัยเห็นว่านักท่องเที่ยวที่มีช่วงอายุ 20 - 29 ปี เป็นช่วงอายุของวัยหนุ่มสาวที่เหมาะสมแก่การแสวงหาความรู้ ความคิด เพื่อที่จะก้าวเป็นผู้ใหญ่ การท่องเที่ยวแหล่งโบราณสถานทำให้ได้เรียนรู้ถึงความเป็นมาของชาติและการได้สัมผัสกับสถานที่จริงก่อให้เกิดความรู้สึกรักและหวงแหนสิ่งที่เป็นสมบัติของชาติมากขึ้น และรายได้เป็นปัจจัยสำคัญที่เป็นตัวกำหนดพฤติกรรมการท่องเที่ยว โดยผู้วิจัยเห็นว่า กลุ่มนักท่องเที่ยวที่มีรายได้สูงจะมีความต้องการในการท่องเที่ยวสูงกว่ากลุ่มนักท่องเที่ยวที่มีรายได้น้อย และมีความต้องการการท่องเที่ยวที่สะดวกสบายกว่ากลุ่มนักท่องเที่ยวที่มีรายได้น้อย

เมื่อศึกษาเปรียบเทียบผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนรู้ของนักท่องเที่ยวก่อนและหลังการใช้คู่มือท่องเที่ยวโบราณสถานฯ พบว่า นักท่องเที่ยวกลุ่มตัวอย่างมีคะแนนเฉลี่ยทางการเรียนรู้ก่อนการใช้คู่มือท่องเที่ยวโบราณสถานฯ เท่ากับ 12.56 และหลังจากการใช้หนังสือคู่มือแล้วมีคะแนนเฉลี่ยทางการเรียนรู้ เท่ากับ 15.60 จะเห็นว่าคะแนนเฉลี่ยการเรียนรู้เพิ่มขึ้น 3.04 ซึ่งมีความแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 สอดคล้องกับการวิจัยของ มณฑาทิพย์ จันทสิทธิ์ (2545) เรื่องการทดลองใช้คู่มือท่องเที่ยวแหล่งศิลปกรรม ในเขตอุทยานประวัติศาสตร์สุโขทัย ที่พบว่า หลังการอ่านคู่มือท่องเที่ยวแหล่งศิลปกรรมฯ นักท่องเที่ยวมีความรู้เพิ่มขึ้น และ กฤษณา ลำไย (2534) ที่ทดลองใช้หนังสือการ์ตูน เรื่องการใช้สารกำจัดศัตรูพืชสำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 พบว่า การอ่านและไม่อ่านหนังสือมีผลทำให้ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของนักเรียนแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 ซึ่งก็คือ การอ่านหนังสือการ์ตูนเรื่องการใช้สารกำจัดศัตรูพืชมีผลทำให้ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของนักเรียนสูงขึ้น

นอกจากนี้ ผลการวิจัยยังสอดคล้องกับผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนรู้ซึ่งทดลองโดยใช้สื่ออันได้แก่ คู่มือสื่อความหมายธรรมชาติและคู่มือศึกษาธรรมชาติ ที่มีการวิจัยเปรียบเทียบคะแนนเฉลี่ยผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนรู้ของกลุ่มตัวอย่างก่อนและหลังการทดลอง ซึ่งเป็นงานวิจัยของยุพเรศ ว่างายจิม (2540), พรรณวิภา ดารามาศ (2543), ศรีอัยทิพย์ สมัคร์เจตการณ (2543) และ สกุณา ยวงทอง (2543) ซึ่งพบว่า ผลการเรียนรู้มีความแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 นั่นคือคะแนนเฉลี่ยของผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนรู้ของกลุ่มตัวอย่างหลังการอ่านคู่มือ สูงกว่าคะแนนเฉลี่ยของผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนรู้ก่อนการอ่านคู่มือ

งานวิจัยครั้งนี้ สอดคล้องกับงานวิจัยของ อรทัย ศิลป์ประกอบ (2543) ซึ่งวิจัยเรื่องการสร้างหนังสืออ่านประกอบภาพการ์ตูนเรื่องแม่น้ำกับการอยู่รอด ที่มีวัตถุประสงค์ เพื่อใช้ประกอบการเรียนเกี่ยวกับสิ่งแวดล้อม สำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 พบว่า คะแนนผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของนักเรียนกลุ่มทดลอง หลังการอ่านหนังสืออ่านประกอบภาพการ์ตูนสูงกว่าคะแนนก่อนการอ่านหนังสืออ่านประกอบภาพการ์ตูนอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.01 และสอดคล้องกับงานวิจัยของ ฉลอง นุ้ยฉิม (2542) ที่ทำการทดสอบหาประสิทธิภาพทางการเรียนรู้คู่มือสื่อความหมายธรรมชาติและประวัติศาสตร์เพื่อการท่องเที่ยวเชิงนิเวศในอุทยานแห่งชาติภูหินร่องกล้า แล้วพบว่า คะแนนเฉลี่ยผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนรู้ของกลุ่มตัวอย่างก่อนและหลังการใช้คู่มือสื่อความหมายธรรมชาติมีความแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.01

เนื่องจากการวิจัยครั้งนี้เป็นการศึกษาเปรียบเทียบคะแนนเฉลี่ยของผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนรู้ก่อนและหลังการใช้สื่อ ซึ่งกล่าวได้ว่างานวิจัยนี้และงานวิจัยของผู้อื่นที่ได้กล่าวมาแล้ว มีความสอดคล้องกันทั้งหมด ส่วนคะแนนเฉลี่ยของความรู้ พบว่า มีความแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญ ซึ่งแสดงว่าหลังจากการใช้สื่อต่าง ๆ ดังกล่าวแล้ว ทำให้ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนรู้ของกลุ่มตัวอย่างเพิ่มขึ้น คือ มีความรู้เพิ่มขึ้นจากเดิมนั่นเอง

ส่วนผลการประเมินความพึงพอใจของนักท่องเที่ยวกลุ่มตัวอย่างที่มีต่อคู่มือท่องเที่ยวโบราณสถานฯ ที่ผู้วิจัยสร้างขึ้น พบว่า นักท่องเที่ยวกลุ่มตัวอย่างมีความพึงพอใจต่อคู่มือท่องเที่ยวโบราณสถานฯ อยู่ในระดับ มาก มีคะแนนฐานนิยมอยู่ที่ มาก และนักท่องเที่ยวมีความคิดเห็นต่อคู่มือท่องเที่ยวโบราณสถานฯ ที่สร้างขึ้นว่าควรได้รับการเผยแพร่ต่อไป โดยนักท่องเที่ยวกลุ่มตัวอย่างแสดงความคิดเห็นว่าคู่มือฯ นี้ เป็นสื่อสิ่งพิมพ์ที่มีเนื้อหารายละเอียดของแหล่งโบราณสถาน และมีการนำเสนอการท่องเที่ยวในมุมมองที่น่าสนใจ มีความแตกต่างจากสื่ออื่นๆ และไม่น่าเบื่อ ซึ่งหมายความว่า คู่มือท่องเที่ยวโบราณสถานฯ ที่ผู้วิจัยสร้างขึ้น สามารถตอบสนองความต้องการในการท่องเที่ยวและทำให้เกิดการเรียนรู้เกี่ยวกับการอนุรักษ์แหล่งโบราณสถานให้แก่นักท่องเที่ยวได้ ดังนั้น ความคาดหวังต่อพฤติกรรมของนักท่องเที่ยวได้ว่า หลังจากได้อ่านคู่มือท่องเที่ยวโบราณสถานฯ แล้ว อาจส่งผลให้สามารถนำความรู้ที่ได้จากการใช้คู่มือนี้ไปใช้ปฏิบัติในการท่องเที่ยวแหล่งอื่นได้ต่อไป

บทที่ 6

สรุปผลการวิจัยและข้อเสนอแนะ

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์ เพื่อสร้างคู่มือท่องเที่ยวโบราณสถาน ในเขตพระราชวังสนามจันทร์ จังหวัดนครปฐม โดยมีรูปแบบเป็นการวิจัยเสมือนทดลอง (Quasi - Experimental Research) ซึ่งเครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย ประกอบด้วย แบบประเมินคุณภาพคู่มือสำหรับผู้เชี่ยวชาญ แบบประเมินความพึงพอใจที่มีต่อคู่มือท่องเที่ยว โบราณสถานฯ ของนักท่องเที่ยว แบบทดสอบวัดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนรู้ และคู่มือท่องเที่ยวโบราณสถาน ในเขตพระราชวังสนามจันทร์ โดยคู่มือที่สร้างขึ้นนี้เป็นหนังสือที่มีขนาด 4.8×8 นิ้ว จำนวน 36 หน้า รวมปก คำนำ และสารบัญ มีภาพประกอบเป็นสีตลอดทั้งเล่ม นำเสนอเนื้อหาเกี่ยวกับประวัติความเป็นมาของพระราชวังสนามจันทร์ โบราณสถาน ในเขตพระราชวังสนามจันทร์ การอนุรักษ์แหล่งโบราณสถาน และข้อควรปฏิบัติในขณะที่ท่องเที่ยวแหล่งโบราณสถาน กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการทดลองได้แก่ นักท่องเที่ยวชาวไทยที่มีความสามารถในการอ่านออกเขียนได้ ซึ่งเข้าท่องเที่ยวในเขตพระราชวังสนามจันทร์ ในวันที่ 8 และวันอาทิตย์ที่ 9 มีนาคม พ.ศ. 2546 จำนวน 30 คน การได้มาของกลุ่มตัวอย่างใช้วิธีการสุ่มแบบบังเอิญ (Accidental Sampling) ใช้รูปแบบการทดลองแบบกลุ่มเดียววัดผล 2 ครั้ง (One - Group Pretest Posttest Design) จากนั้นนำข้อมูลที่เก็บรวบรวมได้ มาทำการวิเคราะห์ข้อมูลด้วยโปรแกรม SPSS/PC⁺ โดยใช้สถิติพรรณนาแสดงด้วยค่า ร้อยละ ค่าเฉลี่ย ค่าสูงสุด ค่าต่ำสุด ฐานนิยม และใช้สถิติวิเคราะห์ t-test เปรียบเทียบคะแนนผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของนักท่องเที่ยวก่อนและหลังการอ่านคู่มือ สรุปผลการวิจัยได้เป็น 3 ส่วน คือ

1. ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนรู้ของนักท่องเที่ยวก่อนและหลังการอ่านคู่มือท่องเที่ยวโบราณสถานฯ
2. การประเมินคุณภาพคู่มือท่องเที่ยวโบราณสถานฯของผู้เชี่ยวชาญ
3. การประเมินความพึงพอใจที่มีต่อคู่มือท่องเที่ยวโบราณสถานฯของนักท่องเที่ยว

6.1 สรุปผลการวิจัย

1. ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของนักท่องเที่ยว

การเปรียบเทียบคะแนนผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนรู้ของนักท่องเที่ยวก่อนและหลังการใช้คู่มือ พบว่า นักท่องเที่ยวที่เป็นกลุ่มตัวอย่างมีคะแนนเฉลี่ยทางการเรียนรู้ก่อนการใช้หนังสือคู่มือเท่ากับ 12.56 และหลังจากการใช้คู่มือแล้วมีคะแนนเฉลี่ยทางการเรียนรู้ เท่ากับ 15.60 ซึ่งมีคะแนนเฉลี่ยทางการเรียนรู้เพิ่มขึ้น เท่ากับ 3.04 และคะแนนของความรู้มีความแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 ซึ่งสรุปว่า ภายหลังจากที่นักท่องเที่ยวศึกษาคู่มือท่องเที่ยวที่สร้างขึ้นแล้ว ทำให้มีความรู้เรื่องการท่องเที่ยวแหล่งโบราณสถานเพิ่มขึ้นจากความรู้เดิม

2. ผลการประเมินคุณภาพคู่มือโดยผู้เชี่ยวชาญ

ผลการประเมินคุณภาพหนังสือคู่มือโดยผู้เชี่ยวชาญส่วนใหญ่เห็นว่า **คุณภาพด้านเนื้อหา** ในเรื่องการให้ความรู้เกี่ยวกับแหล่งโบราณสถาน ในเขตพระราชวังสนามจันทร์ถูกต้อง เนื้อหากระชับได้ใจความ ไม่ยืดเยื้อ เนื้อหาสอดคล้องกับภาพประกอบ มีการลำดับเนื้อหาที่เหมาะสม มีเนื้อหาด้านการอนุรักษ์ที่เป็นประโยชน์อยู่ในเกณฑ์ ดี **คุณภาพด้านการจัดรูปเล่ม** ในเรื่องความน่าสนใจของปกและรูปเล่มคู่มืออยู่ในเกณฑ์ ดีมาก มีการจัดวางภาพประกอบและชื่อเรื่องเหมาะสม มีขั้นตอนในการนำเสนอภายในเล่มคู่มือเหมาะสม มีขนาดคู่มือเหมาะสม และขนาดของตัวอักษรและการใช้ตัวอักษรเหมาะสมอยู่ในเกณฑ์ ดีมาก **คุณภาพด้านการจัดภาพประกอบ** ในเรื่องความเหมาะสมของภาพปกกับเนื้อหาและชื่อเรื่องอยู่ในเกณฑ์ ดีมาก มีภาพประกอบเหมาะสมสอดคล้องกับเนื้อหาที่นำเสนอ มีการจัดวางภาพประกอบ เนื้อหา ตัวอักษรเหมาะสมอยู่ในเกณฑ์ ดีมาก **คุณภาพด้านการใช้ภาษาในด้านวิชาการเหมาะสม** มีการใช้ภาษาที่เหมาะสมกับกลุ่มเป้าหมาย (นักท่องเที่ยว) มีการใช้ภาษาที่ถูกต้อง อ่านเข้าใจง่ายอยู่ในเกณฑ์ ดี และคุณภาพโดยรวมของคู่มืออยู่ในเกณฑ์ ดี ส่วนความคิดเห็นทั่วไปที่มีต่อคู่มือส่วนใหญ่เห็นว่า คู่มือท่องเที่ยวโบราณสถานฯ ที่สร้างขึ้นมีความเหมาะสม สมควรใช้ประกอบการท่องเที่ยวในเขตพระราชวังสนามจันทร์ ได้ เพราะให้ความรู้เรื่องประวัติศาสตร์ความเป็นมาของพระราชวังสนามจันทร์ แหล่งโบราณสถานในเขตพระราชวังสนามจันทร์ และสอดแทรกความรู้เรื่องการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมโบราณสถาน ซึ่งเป็นประโยชน์แก่นักท่องเที่ยวมาก ซึ่งอาจนำไปสู่การสร้างความตระหนัก และแรงจูงใจให้ นักท่องเที่ยวสามารถนำไปปฏิบัติ ในขณะที่ท่องเที่ยวต่อไปได้

3. ผลการประเมินความพึงพอใจที่มีต่อคู่มือท่องเที่ยวโบราณสถานฯของนักท่องเที่ยว

การประเมินความพึงพอใจของนักท่องเที่ยวที่มีต่อคู่มือท่องเที่ยวโบราณสถานฯ พบว่า นักท่องเที่ยวมีความพึงพอใจอยู่ในระดับ มาก และมีความคิดเห็นว่าคุณ่มือท่องเที่ยวโบราณสถาน น่าสนใจ เมื่ออ่านแล้วมีความรู้ความเข้าใจเพิ่มขึ้น เนื้อหา มีความง่ายเหมาะสม พร้อมทั้งเห็นว่า จะนำความรู้ที่ได้ในครั้งนี้นำไปปฏิบัติในขณะท่องเที่ยวในแหล่งโบราณสถานอื่นๆ อีกทั้งประสงค์ ให้มีคู่มือท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ในสถานที่ท่องเที่ยวอื่นๆด้วย

6.2 ข้อเสนอแนะในการทำวิจัยเกี่ยวกับการสร้างหนังสือคู่มือ

1. ในการสร้างคู่มือท่องเที่ยวควรคำนึงถึงต้นทุนในทุกขั้นตอนการผลิต ตลอดจนระยะเวลาในการเขียนและจัดพิมพ์ โดยเฉพาะอย่างยิ่งคู่มือท่องเที่ยวที่มีภาพประกอบจำนวนมาก และเป็นภาพสีตลอดทั้งเล่ม จะต้องใช้ต้นทุนในการผลิตค่อนข้างสูง
2. การเขียนเนื้อหาด้านประวัติศาสตร์ ควรมีการตรวจสอบข้อมูลด้านประวัติศาสตร์กับ เอกสารหรือหนังสือด้านประวัติศาสตร์หลายๆ เล่ม หรือควรปรึกษาผู้เชี่ยวชาญด้านประวัติศาสตร์ เพราะข้อมูลทางประวัติศาสตร์มีความสำคัญ หากมีการนำเสนอข้อมูลที่ผิดพลาดอาจเป็นการ บิดเบือนประวัติศาสตร์ได้
3. การสร้างคู่มือท่องเที่ยวนั้น ภาพประกอบที่ใช้ควรเป็นภาพสี ตัวหนังสือมีขนาดเหมาะสม มีข้อความกระชับไม่น่าเบื่อ และเนื้อหาไม่ควรมีความยาวมากเกินไป เพื่อดึงดูดความ สนใจของผู้อ่าน
4. การสแกนภาพจากเครื่องสแกน (Scanner) ควรตั้งค่าความสามารถในการสแกนไว้ที่ ความละเอียดสูง และภาพที่ใช้สแกนควรมีความคมชัด เพื่อความสะดวกในการแต่งความคมชัด ของภาพที่ใช้ประกอบในคู่มือท่องเที่ยว และไม่ควรขยายหรือย่อภาพโดยรวมให้ผิดไปจากสัดส่วน ที่เป็นจริง
5. ในการพิมพ์รูปภาพจากเครื่องพิมพ์ (Printer) ควรใช้เครื่องพิมพ์ที่มีความละเอียดและมีความสามารถในการพิมพ์สูงเพื่อจะได้รูปภาพที่มีความคมชัด

6.3 ข้อเสนอแนะในการทำวิจัยครั้งต่อไป

1. จากการศึกษาข้อมูลและเอกสารต่างๆที่เกี่ยวข้อง ทำให้ทราบว่าหนังสือคู่มือนั้นมีประโยชน์มาก สามารถอธิบายและให้รายละเอียดสาระต่างๆ ได้ดีและใช้ศึกษาค้นคว้าด้วยตนเองได้ตลอดเวลา ดังนั้น จึงน่าจะส่งเสริมให้มีการทำสื่อประเภทหนังสือคู่มือเพิ่มขึ้นอีก

2. ควรร่วมมือกับหน่วยงานที่ต้องรับผิดชอบสถานที่ท่องเที่ยว เพื่อสร้างคู่มือท่องเที่ยวโบราณสถานเชิงอนุรักษ์ได้อย่างถูกต้องและเหมาะสมกับแต่ละสถานที่ โดยอาจผลิตคู่มือท่องเที่ยวที่เป็นภาษาอังกฤษหรือภาษาอื่นๆ เพื่อให้ความรู้ สร้างความตระหนักและเพื่อบอกเล่าถึงความภาคภูมิใจในสมบัติที่เป็นของชาติไทยให้แก่นักท่องเที่ยวนานาชาติด้วย

3. จากการศึกษา ผู้วิจัยพบว่า การอนุรักษ์แหล่งโบราณสถานควรดำเนินการอย่างต่อเนื่องและจริงจัง และควรดำเนินการอย่างหลากหลายวิธีการไปพร้อมๆ กัน เช่น การประชาสัมพันธ์ด้วยแผ่นพับ การสนับสนุนโครงการมัคคุเทศก์น้อย โครงการเยาวชนรักแหล่งโบราณสถาน การขอความร่วมมือจากท้องถิ่นในการสอดส่องดูแลเพื่ออนุรักษ์แหล่งโบราณสถาน ฯลฯ

บรรณานุกรม

- กรมศิลปากร , กรม กองโบราณคดี. (2533). แผนแม่บทนครประวัติศาสตร์พระนครศรีอยุธยา.
กรุงเทพมหานคร : บริษัทสำนักพิมพ์สหพันธ์จำกัด.
- การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย. (2538). มาช่วยกันอนุรักษ์ทรัพยากรท่องเที่ยวกันเถอะ. แผ่นพับ.
กรกนก ลัธนันท์.(2539). การพัฒนาและทดลองใช้หนังสืออ่านเพิ่มเติมสิ่งแวดล้อมเรื่อง
“เรื่องของป่า” สำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6. วิทยานิพนธ์ปริญญา
ศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต, สาขาสีงแวดล้อมศึกษา บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหิดล.
- โกชัย สาริกบุตร และสมพร สาริกบุตร. (2521). แนวทางวิเคราะห์และประเมินผลแบบเรียน.
กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์และทำปกเจริญผล
- กฤษณา ลำไย. (2534). การสร้างและทดลองใช้หนังสือการ์ตูนอ่านประกอบการเรียนการสอน
ทางสิ่งแวดล้อม เรื่อง “สารกำจัดศัตรูพืช” สำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6.
วิทยานิพนธ์ปริญญาศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต, สาขาสีงแวดล้อมศึกษา บัณฑิตวิทยาลัย
มหาวิทยาลัยมหิดล.
- ไขแสง สุชะวัดนะ.(2530). การอนุรักษ์โบราณสถานและงานสถาปัตยกรรมที่มีคุณค่าทาง
วัฒนธรรม. กรุงเทพมหานคร : มหาวิทยาลัยศิลปากร.
- ฉลอง นุ้ยฉิม.(2542). การพัฒนาและทดลองใช้คู่มือสื่อความหมายธรรมชาติและประวัติศาสตร์เพื่อ
การท่องเที่ยวเชิงนิเวศ ในเขตอุทยานแห่งชาติภูหินร่องกล้า. วิทยานิพนธ์ปริญญา
ศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต, สาขาสีงแวดล้อมศึกษา บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหิดล.
- ชลภาพรรณ ลิจิตวสินกุล.(2532). ปัจจัยที่มีผลต่อความตระหนักในการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมของ
มัคคุเทศก์อาชีพ. วิทยานิพนธ์ปริญญาสังคมศาสตรมหาบัณฑิต, สาขาสีงแวดล้อม
บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหิดล.
- ชัยวัฒน์ อินทเสน. (2537). การสร้างและทดลองใช้หนังสืออ่านเพิ่มเติมสิ่งแวดล้อมศึกษาเรื่อง
“ป่าที่สวยงาม” สำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6. วิทยานิพนธ์ปริญญา
ศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต, สาขาสีงแวดล้อมศึกษา บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหิดล.
- ณรงค์ สมพงษ์. (2530). สื่อเพื่องานส่งเสริมการเผยแพร่. ฝ่ายสื่อการศึกษา สำนักส่งเสริมและ
ฝึกอบรม, มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ บางเขน. พิมพ์ครั้งที่ 1.
- ณรงค์ สมพงษ์. (2535). สื่อเพื่องานส่งเสริมการเผยแพร่. (พิมพ์ครั้งที่ 2). กรุงเทพมหานคร:
โอเอสพริ้นติ้งเฮาส์.

- คารณี อารณพัฒนา. (2533). ความรู้และความตระหนักของประชาชนในท้องถิ่นที่มีต่อการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมศิลปกรรม ศึกษากรณีองค์พระปฐมเจดีย์ จังหวัดนครปฐม. วิทยานิพนธ์ปริญญาศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต, สาขาสิ่งแวดล้อมศึกษา บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหิดล.
- นภาพร ศิวกุล. (2521). การเปรียบเทียบสัมฤทธิผลวิชาการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ เรื่อง “ดิน น้ำ และป่าไม้” ด้วยการเรียนจากสไลด์ประกอบเสียง ตำราประกอบภาพและการบรรยายของนักศึกษาระดับปริญญาตรีในสถาบันฝึกหัดครู. วิทยานิพนธ์ปริญญาวิทยาศาสตรมหาบัณฑิต, สาขาเทคโนโลยีการบริหารสิ่งแวดล้อม บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหิดล.
- นवलพจ เสวตเวช. (2533). พระราชวังสนามจันทร์. กรุงเทพมหานคร : มหาวิทยาลัยศิลปากร.
- นิคม มุสิกคามะ. (2538). แนวปฏิบัติในการสงวนรักษาโบราณสถาน ตามพระราชบัญญัติโบราณสถาน โบราณวัตถุ ศิลปวัตถุ และพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ พ.ศ. 2504 แก้ไขเพิ่มเติม พ.ศ. 2538. กองโบราณคดี กรมศิลปากร.
- นิจ หิญชีระนันท์. (2533). การอนุรักษ์ธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมศิลปกรรม. เอกสารประกอบการอบรมความรู้ด้านสิ่งแวดล้อม. สำนักงานคณะกรรมการสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ.
- นุกูล ชมภูนิช. (2543). สิ่งแวดล้อมศิลปกรรมในจังหวัดนครปฐม. สำนักศิลปวัฒนธรรม สถาบันราชภัฏนครปฐม.
- บุญธรรม กิจปริดาบริสุทธิ. (2531). ระเบียบวิธีวิจัยทางสังคมศาสตร์. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์สามเจริญพานิช.
- ประสงค์ เอี่ยมอนันต์. (2538). การพัฒนาบริเวณเขตเมืองเก่า. วาสารเมืองโบราณ, 21.
- ธงชัย เนตรสาขาวัฒน์. (2543). บทบาทเจ้าอาวาสในการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมศิลปกรรม. วิทยานิพนธ์ปริญญาศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต, สาขาสิ่งแวดล้อมศึกษา บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหิดล.
- พรณเรศ ไชยยา. (2535). บทบาทของครูที่มีต่อการส่งเสริมการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมในโรงเรียนมัธยมต้นจังหวัดพิจิตร. วิทยานิพนธ์ปริญญาศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์.
- พรณวิภา ดารามาศ. (2543). การสร้างและทดลองใช้คู่มือศึกษาธรรมชาติ เขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าโตนปรีวรรต สำหรับเยาวชน. วิทยานิพนธ์ปริญญาศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต, สาขาสิ่งแวดล้อมศึกษา บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหิดล.

- พวงรัตน์ ทวีรัตน์. (2540). วิธีการวิจัยทางพฤติกรรมศาสตร์และสังคมศาสตร์. (พิมพ์ครั้งที่ 7)
กรุงเทพมหานคร : สำนักทดสอบทางการศึกษาและจิตวิทยา มหาวิทยาลัย
ศรีนครินทรวิโรฒ.
- ไพลินพันธุ์ สร้อยจาตุรนต์. (2538). กลยุทธ์การส่งเสริมการท่องเที่ยวทางธรรมชาติแนวอนุรักษ์
ในอุทยานแห่งชาติดอยอินทนนท์โดยใช้คู่มือแนะนำเชิงนิเวศ : กรณีศึกษา นักศึกษา
ชมรมอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมสถาบันราชภัฏเชียงใหม่. วิทยานิพนธ์ปริญญาวิทยาศาสตร
มหาบัณฑิต, สาขาเทคโนโลยีการบริหารสิ่งแวดล้อม บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัย
มหิดล.
- ภราเชช พษ์มวีเชียร. (2539). อุทยานแห่งชาติกับนันทนาการและการท่องเที่ยวในทศวรรษหน้า
เพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน. อนุสาร อ.ส.ท.
- มณฑาทิพย์ จันทสิทธิ์. (2545). การสร้างและคู่มือท่องเที่ยวแหล่งศิลปกรรม ในเขตอุทยาน
ประวัติศาสตร์สุโขทัย จังหวัดสุโขทัย. วิทยานิพนธ์ปริญญาวิทยาศาสตรมหาบัณฑิต,
สาขาสังแวดล้อมศึกษา บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหิดล.
- ยุพรศ วังยายฉิม. (2540). การพัฒนาคู่มือศึกษาธรรมชาติประจำเส้นทางเดินป่า ในอุทยานแห่ง
ชาติเขาใหญ่. วิทยานิพนธ์ปริญญาวิทยาศาสตรมหาบัณฑิต, สาขาสังแวดล้อมศึกษา
บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหิดล.
- ราชบัณฑิตยสถาน. (2525). พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน. กรุงเทพมหานคร.
- รายงานสถานการณ์สิ่งแวดล้อมประจำปี 2523, 2525.
- วลีรัตน์ สุภานันท์. (2541). การสร้างและทดลองใช้คู่มือประกอบการสอนการศึกษานอกสถานที่
เรื่อง “เรื่องการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม” สำหรับนักเรียนระดับ
มัธยมศึกษาตอนต้น. วิทยานิพนธ์ปริญญาวิทยาศาสตรมหาบัณฑิต, สาขาสังแวดล้อม
ศึกษา บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหิดล.
- วารินทร์ บินโฮเซ็น. (2533). ผลการใช้คู่มือการเรียนรู้ด้วยตนเองต่อความรู้และการปฏิบัติของ
ผู้ป่วยโรคลมชัก. วิทยานิพนธ์ปริญญาวิทยาศาสตรมหาบัณฑิต, สาขาพยาบาลศาสตร์
บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหิดล.
- วิจิตร อวาทะกุล. (2534). เทคนิคการประชาสัมพันธ์ ; กรุงเทพมหานคร: พรินติ้งเฮาส์ จำกัด.
- วิรุณ ตั้งเจริญ. (2539). การออกแบบ; กรุงเทพมหานคร : โอเอส.พรินติ้งเฮาส์.
- ศิริพร สร้อยนาคพงษ์. (2543). การพัฒนาและทดลองใช้คู่มือท่องเที่ยวโบราณสถานเชิงอนุรักษ์ใน
เขตอุทยานประวัติศาสตร์ จังหวัดพระนครศรีอยุธยา. วิทยานิพนธ์ปริญญาวิทยาศาสตร-
มหาบัณฑิต, สาขาสังแวดล้อมศึกษา บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหิดล.

- สมทรง สิตลาพันธ์. (2515). ลักษณะหนังสือที่เด็กชอบ. วิทยานิพนธ์ปริญญาอักษรศาสตรมหาบัณฑิต, ภาควิชาอักษรศาสตร์ บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- สาตินี รังกุพันธ์. (2535). การสร้างและทดลองใช้หนังสืออ่านประกอบ เรื่อง“เรารักสิ่งแวดล้อม สำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6. วิทยานิพนธ์ปริญญาศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต, สาขาสิ่งแวดล้อมศึกษา บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหิดล.
- สิวะ นาฎราช. (2535). การอนุรักษ์กับการพัฒนา. วารสารเมืองโบราณ, 18 (2), 160.
- สุโขทัยธรรมมาธิราช , มหาวิทยาลัย. (2528). กระบวนการผลิตสื่อ. เอกสารประกอบการสอนชุดวิชา เทคโนโลยีทางการศึกษา มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช.
- สุชาติ นวกวงษ์. (2530). สิ่งแวดล้อมสัญจร : การท่องเที่ยวเชิงระบบ. รายงานการสัมมนาทางวิชาการเรื่องบทบาทของภูมิศาสตร์กับการพัฒนาการท่องเที่ยว. กรุงเทพมหานคร: สมาคมภูมิศาสตร์แห่งประเทศไทย.
- สร้อยทิพย์ สมัคร์เขตการณ์. (2542). การพัฒนาคู่มือศึกษาธรรมชาติเพื่อการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ ประจำเส้นทางเดินป่าอุทยานแห่งชาติน้ำหนาว. วิทยานิพนธ์ปริญญาศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต, สาขาสิ่งแวดล้อมศึกษา บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหิดล.
- สำนักงานนโยบายและแผนสิ่งแวดล้อม. (2539). รายงานสถานการณ์คุณภาพสิ่งแวดล้อม 2537. กระทรวงวิทยาศาสตร์เทคโนโลยีและสิ่งแวดล้อม.
- สำนักงานคณะกรรมการสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ. (2528). การอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมธรรมชาติและศิลปกรรมในส่วนของแผนพัฒนาการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมศิลปกรรม. มิถุนายน.
- อนันต์ธนา อังกินันท์. (2531). การผลิตและการใช้สื่อเพื่อการประชาสัมพันธ์. (พิมพ์ครั้งที่ 6) กรุงเทพมหานคร : มหาวิทยาลัยรามคำแหง.
- อรทัย ศิลป์ประกอบ. (2543). การสร้างหนังสืออ่านประกอบการ์ตูน เรื่อง “แม่น้ำกับการอยู่รอด” เพื่อใช้ประกอบการเรียนเกี่ยวกับสิ่งแวดล้อม สำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6. วิทยานิพนธ์ปริญญาศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต, สาขาสิ่งแวดล้อมศึกษา บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหิดล.
- อาทิตยา โล่ห์พัฒนานนท์. (2539). การสร้างคู่มือการให้คำปรึกษาทางโภชนาการสำหรับเจ้าหน้าที่สาธารณสุขในชุมชนเขตเมือง. วิทยานิพนธ์ปริญญาสาธารณสุขศาสตรมหาบัณฑิต บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหิดล.
- อารยะหญิง ศรีณพฤติ. (2534). เมืองนครปฐม. วิทยานิพนธ์ปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต, สาขาประวัติศาสตร์ บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศิลปากร.

ภาคผนวก	
ภาคผนวก ก	รายนามผู้เชี่ยวชาญ
ภาคผนวก ข	การวิเคราะห์ข้อมูล
ภาคผนวก ค	เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย <ul style="list-style-type: none"> - แบบทดสอบวัดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน - แบบประเมินความพึงพอใจคู่มือท่องเที่ยวแหล่งโบราณสถาน ในเขตพระราชวังสนามจันทร์ของนักท่องเที่ยว - แบบประเมินคุณภาพคู่มือท่องเที่ยวโบราณสถานในเขตพระราชวังสนามจันทร์ของผู้ทรงคุณวุฒิ - คู่มือท่องเที่ยวพระราชวังสนามจันทร์
ภาคผนวก ง	คำชี้แจงเรื่องการเรียกชื่อพระราชวังสนามจันทร์ <ul style="list-style-type: none"> - คำชี้แจง - ประกาศตั้งเมืองนครปฐม

รายนามผู้เชี่ยวชาญ

ผู้ให้คำปรึกษา ตรวจสอบแก้ไข และประเมินคุณภาพ
คู่มือท่องเที่ยวโบราณสถาน ในเขตพระราชวังสนามจันทร์ จังหวัดนครปฐม

ผู้เชี่ยวชาญด้านการผลิตสื่อ และด้านสิ่งแวดล้อม

นายวินัย	รอดจ่าย
วุฒิการศึกษา	วท.ม. (วิทยาศาสตร์สิ่งแวดล้อม)
ตำแหน่ง	รองอธิบดี กรมวิชาการ กระทรวงศึกษาธิการ
สถานที่ทำงาน	กรมวิชาการ กระทรวงศึกษาธิการ

ตาราง 10 ค่าความยากง่าย (P) และค่าอำนาจจำแนก (r) ของแบบทดสอบวัดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนรู้

ข้อที่	R_u	R_c	P	R	หมายเหตุ
1	9	5	0.26	0.46	
2	5	1	0.26	0.2	
3	8	2	0.4	0.3	
4	7	3	0.26	0.3	
5	10	5	0.33	0.5	
6	10	3	0.47	0.3	
7	10	6	0.26	0.53	
8	5	2	0.2	0.46	
9	5	2	0.2	0.46	
10	6	3	0.2	0.3	
11	9	8	0.56	0.56	
12	10	2	0.53	0.4	
13	6	3	0.2	0.3	
14	10	6	0.26	0.53	
15	9	5	0.26	0.46	
16	10	4	0.4	0.46	
17	10	7	0.2	0.56	
18	15	10	0.33	0.16	*ปรับปรุงแก้ไข
19	8	3	0.33	0.36	ไข
20	9	2	0.47	0.36	

ตาราง 11 คะแนนแบบทดสอบวัดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนรู้ก่อนและหลังการใช้คู่มือท่องเที่ยวโบราณสถาน ในเขตพระราชวังสนามจันทร์ของนักท่องเที่ยวที่เป็นกลุ่มตัวอย่าง

คนที่	Pre-test X_2	X_2^2	Post-test X_1	X_1^2	D (Post-test – Pre-test)	d^2
1	15	225	16	256	1	1
2	12	144	15	225	3	9
3	10	100	13	169	3	9
4	16	256	16	256	0	0
5	11	121	12	144	1	1
6	14	196	13	169	-1	1
7	13	169	15	225	2	4
8	11	121	19	361	8	16
9	6	36	19	361	13	169
10	15	225	18	324	3	9
11	10	100	12	144	2	4
12	10	100	10	100	0	0
13	13	169	14	196	1	1
14	13	169	13	169	0	0
15	10	100	19	361	9	81
16	15	225	13	169	-2	4
17	13	169	14	196	1	1
18	12	144	15	225	3	9
19	11	121	13	169	2	4
20	16	256	15	225	-1	1
21	14	196	17	289	3	9
22	13	169	16	256	3	9
23	15	225	19	361	4	16
24	15	225	17	289	4	16
25	14	196	16	256	3	9

ตาราง 11 คะแนนแบบทดสอบวัดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนรู้ก่อนและหลังการใช้คู่มือท่องเที่ยวโบราณสถาน ในเขตพระราชวังสนามจันทร์ของนักท่องเที่ยวที่เป็นกลุ่มตัวอย่าง (ต่อ)

คนที่	Pre-test X_2	X_2^2	Post-test X_1	X_1^2	D (Post-test – Pre-test)	D^2
26	16	256	16	256	0	0
27	14	196	17	283	3	9
28	7	49	16	256	9	81
29	13	169	19	361	6	36
30	10	100	18	324	8	64
$n = 30$	$\sum X_2 = 377$		$\sum X_1 = 468$		$\sum d = 91$	$\sum d^2 = 615$

แบบทดสอบความรู้

โปรดเลือกตอบข้อที่ท่านคิดว่าถูกต้องที่สุด โดยเขียนเครื่องหมาย X ทับข้อที่ท่านเลือก

1. โบราณสถานหมายถึง
 - ก. สิ่งก่อสร้างที่มีอายุมากกว่า 10 ปีแต่ไม่เกิน 100 ปี
 - ข. สิ่งก่อสร้างที่เป็นงานสถาปัตยกรรมที่มีคุณค่าทางวัฒนธรรม
 - ค. สิ่งก่อสร้างที่ผู้สร้างเป็นผู้ทรงคุณวุฒิ
 - ง. สิ่งก่อสร้างที่ใช้วัสดุที่มีอายุการใช้งานนานเป็น 100 ปี
2. การเตรียมพร้อมในการท่องเที่ยวแหล่งโบราณสถานที่ดีที่สุด
 - ก. เลือกเสื้อผ้าที่สวมใส่สบาย และสุภาพ
 - ข. เลือกกล้องถ่ายภาพที่สามารถปรับระดับแสงได้
 - ค. ศึกษาข้อมูลของแหล่งโบราณสถานที่จะเข้าเที่ยวชม
 - ง. ชวนเพื่อนพ้องที่มีใจรัก การท่องเที่ยวแหล่งโบราณสถานไปเที่ยวด้วย
3. เหตุใดจึงต้องมีการเตรียมตัวก่อนเข้าชมพระราชวังสนามจันทร์
 - ก. เพื่อปฏิบัติตัว ได้อย่างเหมาะสม
 - ข. เพื่อเข้าใจถึงคุณค่าทางศิลปวัฒนธรรม
 - ค. เพื่อจะได้ไม่ทำลายสิ่งที่มีค่าของประเทศ
 - ง. ถูกทุกข้อ
4. การสร้างพระราชวังสนามจันทร์เนื่องมาจากสาเหตุใดต่อไปนี้
 - ก. เพื่อใช้เป็นที่สถิตย์ทางการเมือง
 - ข. เพื่อเป็นที่มั่นในการเตรียมพร้อมสำหรับวิกฤตการณ์ของประเทศ
 - ค. เพื่อใช้เป็นที่ต้อนรับพระราชอาคันตุกะ
 - ง. เพื่อใช้เป็นที่ทรงพระอักษร
5. พระมหากษัตริย์พระองค์ใด โปรดเกล้าฯ ให้สร้างพระราชวังสนามจันทร์
 - ก. พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว
 - ข. พระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย
 - ค. พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว
 - ง. พระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว

6. พระที่นั่งใดที่โปรดเกล้าฯ ให้สร้างขึ้นเป็นพระที่นั่งองค์แรกในพระราชวังสนามจันทร์
 - ก. พระที่นั่งพิมานปฐม
 - ข. พระที่นั่งอภิรมย์ฤดี
 - ค. พระที่นั่งวัชรนิรมยา
 - ง. พระที่นั่งสามัคคีมุขมาตย์
7. พระที่นั่งใดที่เชื่อมต่อกับพระที่นั่งสามัคคีมุขมาตย์
 - ก. พระที่นั่งพิมานปฐม
 - ข. พระที่นั่งอภิรมย์ฤดี
 - ค. พระที่นั่งวัชรนิรมยา
 - ง. พระตำหนักชาลิมงคลอาสน์
8. พระที่นั่งใดต่อไปนี้ใช้เป็นที่ประชุมเสื่อป่า ประกอบพิธีกรรม ซ่อม โขน ละคร
 - ก. พระที่นั่งพิมานปฐม
 - ข. พระที่นั่งอภิรมย์ฤดี
 - ค. พระที่นั่งวัชรนิรมยา
 - ง. พระที่นั่งสามัคคีมุขมาตย์
9. พระพิฆเนศร์เป็นเทพเจ้าทางด้านใด
 - ก. คุ้มครองปกป้องภัย
 - ข. นักรบ นักต่อสู้
 - ค. โชคลาภ
 - ง. ศิลปวิทยาการ การแสดง
10. ย่าเหล็กถูกฆ่าตายด้วยวิธีใด
 - ก. ถูกแทง
 - ข. ถูกวางยา
 - ค. ถูกยิง
 - ง. ถูกตี
11. พระตำหนักใดที่มีอนุสาวรีย์ย่าเหล็กตั้งอยู่ด้านหน้าพระตำหนัก
 - ก. พระตำหนักมารีราชรัตบัลลังก์
 - ข. พระตำหนักทับแก้ว
 - ค. พระตำหนักทับขวัญ
 - ง. พระตำหนักชาลิมงคลอาสน์

12. พระตำหนักใดในพระราชวังสนามจันทร์ที่มีลักษณะเด่น คือเป็นพระตำหนักไม้สองชั้นแบบ ตะวันตก ทาสีแดง
- ก. พระตำหนักชาลิมงคลอาสน์
 - ข. พระตำหนักมารีราชรัตบัลลังก์
 - ค. พระตำหนักทับแก้ว
 - ง. พระตำหนักทับขวัญ
13. “พระตำหนักชาลิมงคลอาสน์” เป็นชื่อที่มาจากบทละครเรื่องใด
- ก. ท้าวแสนปม
 - ข. เพื่อนตายหรือมิตรแท้
 - ค. วิวาท์พระสมุทร
 - ง. มัทนพาธา
14. โบราณสถานใดในพระราชวังสนามจันทร์ที่สร้างขึ้นตามแบบบ้านชาวตะวันตก
- ก. พระตำหนักชาลิมงคลอาสน์
 - ข. พระตำหนักมารีราชรัตบัลลังก์
 - ค. พระตำหนักทับแก้ว
 - ง. พระตำหนักทับขวัญ
15. พระตำหนักที่ถือว่าเป็นเรือนไทยที่สมบูรณ์แบบคือ
- ก. พระตำหนักทับแก้ว
 - ข. พระตำหนักทับขวัญ
 - ค. พระตำหนักมารีราชรัตบัลลังก์
 - ง. พระตำหนักชาลิมงคลอาสน์
16. มหาวิทยาลัยศิลปากรบูรณะและตั้งโบราณสถานใดเป็น “สถาบันวัฒนธรรมภูมิภาคตะวันตก ของประเทศไทย”
- ก. เรือนทับเจริญ
 - ข. พระตำหนักทับขวัญ
 - ค. พระตำหนักมารีราชรัตบัลลังก์
 - ง. พระตำหนักชาลิมงคลอาสน์
17. ในบริเวณพระราชวังสนามจันทร์มีพระบรมรูปของพระมหากษัตริย์พระองค์ใด
- ก. พระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลก
 - ข. สมเด็จพระนเรศวรมหาราช
 - ค. พ่อขุนรามคำแหง
 - ง. พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว

18. สาเหตุที่สำคัญมากที่สุดที่ทำให้พระราชวังสนามจันทร์เสื่อมโทรมคือข้อใด
- ทิ้งขยะไว้ในบริเวณโบราณสถาน
 - หยิบจับ ยกชิ้นส่วนโบราณสถานออกไปจากที่เดิม
 - ขีดเขียนลวดลายต่างๆลงบนโบราณสถาน
 - การจงใจทำให้ชิ้นส่วน โบราณแตกหักเสียหาย
19. ถ้าท่านพบเห็นผู้ที่ทำให้โบราณสถานเกิดความเสียหาย ท่านควรปฏิบัติเช่นไร
- เข้าไปตักเตือนด้วยตนเอง
 - แจ้งเจ้าหน้าที่ผู้ดูแลโบราณสถานโดยตรง
 - แจ้งเจ้าหน้าที่ตำรวจ
 - แจ้งผู้ที่มาด้วยกันกับบุคคลนั้น
20. การแก้ไขและปรับปรุงการท่องเที่ยวแหล่งโบราณสถานที่ดีที่สุดคืออะไร
- ประชาสัมพันธ์ถึงความสำคัญของแหล่ง โบราณสถานให้นักท่องเที่ยวทราบ
 - สร้างจิตสำนึกที่ดีแก่เจ้าหน้าที่ที่อยู่ในแหล่งท่องเที่ยวโบราณสถาน
 - สร้างจิตสำนึกที่ดีในการท่องเที่ยวแหล่งโบราณสถานให้แก่นักท่องเที่ยว
 - กำหนดบทลงโทษที่เด็ดขาดสำหรับผู้ฝ่าฝืนและทำลายแหล่งท่องเที่ยวโบราณสถาน

เฉลย

ข้อ 1. ข	ข้อ 11. ง
ข้อ 2. ค	ข้อ 12. ข
ข้อ 3. ง	ข้อ 13. ข
ข้อ 4. ข	ข้อ 14. ค
ข้อ 5. ค	ข้อ 15. ข
ข้อ 6. ก	ข้อ 16. ก
ข้อ 7. ค	ข้อ 17. ง
ข้อ 8. ง	ข้อ 18. ก
ข้อ 9. ง	ข้อ 19. ข
ข้อ 10. ค	ข้อ 20. ค

แบบสอบถาม

เรื่อง การสร้างคู่มือท่องเที่ยวโบราณสถาน ในเขตพระราชวังสนามจันทร์
จังหวัดนครปฐม

แบบสอบถามชุดนี้เป็นแบบสอบถามที่สร้างขึ้นเพื่อใช้เป็นเครื่องมือในการวิจัยตามหลักสูตรปริญญาศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต สาขาสิ่งแวดล้อมศึกษา (ภาคพิเศษ) มหาวิทยาลัยมหิดล ซึ่งผู้วิจัยขอรับรองว่าจะไม่มีผลกระทบใด ๆ ทั้งสิ้นต่อตำแหน่งหน้าที่การงานของท่านผู้ตอบแบบสอบถามโดยเด็ดขาด

ผู้วิจัยใคร่ขอให้ท่านได้โปรดตอบแบบสอบถามตามความเป็นจริง และขอขอบพระคุณทุกท่าน ที่กรุณาสละเวลาในการตอบแบบสอบถาม มา ณ โอกาสนี้

น.ส.เสาวลักษณ์ จันทราสกุล
ผู้วิจัย

แบบประเมินความพึงพอใจ คู่มือท่องเที่ยวโบราณสถาน

ในเขตพระราชวังสนามจันทร์ จังหวัดนครปฐม

(สำหรับนักท่องเที่ยว)

คำชี้แจง : แบบประเมินคู่มือท่องเที่ยวโบราณสถานนี้แบ่งเป็น 3 ตอน ดังนี้

ตอนที่ 1 ข้อมูลทั่วไป

ตอนที่ 2 ความพึงพอใจที่มีต่อคู่มือท่องเที่ยว

ตอนที่ 3 ความคิดเห็นเกี่ยวกับคู่มือ

โปรดเขียนเครื่องหมาย ✓ ลงในช่องที่ตรงกับความเป็นจริง หรือตรงกับความคิดเห็นของท่านมากที่สุด และโปรดเติมข้อความลงในช่องว่างให้สมบูรณ์

ตอนที่ 1 ข้อมูลทั่วไป

โปรดกรอกข้อมูลส่วนตัวตามความเป็นจริง

1. เพศ ชาย หญิง
2. อายุปี
3. วุฒิกการศึกษาสูงสุด.....
4. อาชีพ ข้าราชการ พนักงานรัฐวิสาหกิจ
 พนักงานบริษัท นักศึกษา อื่นๆ
5. รายได้ต่อเดือน ต่ำกว่า 5,000 บาท 5,000 - 8,000 บาท
 8,001 - 12,000 บาท 12,001 - 20,000 บาท สูงกว่า 20,000บาท
6. ท่านเคยเยี่ยมชมแหล่งโบราณสถาน แหล่งโบราณสถานอื่นๆ มาก่อนหรือไม่
 เคย ไม่เคย
7. ท่านเคยใช้คู่มือประกอบการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ แหล่งโบราณสถาน โบราณสถานอื่นๆ มาก่อนหรือไม่
 เคย โปรดระบุสถานที่.....
 ไม่เคย

10. การท่องเที่ยวแหล่งโบราณสถาน ในเขตพระราชวังสนามจันทร์ของท่านครั้งนี้ ท่านมากับใคร

- มากับบริษัททัวร์ มาเป็นกลุ่มเพื่อน จำนวน คน มากคนเดียว
- มากับครอบครัว

ตอนที่ 2 ความพึงพอใจคู่มือท่องเที่ยว

หลังจากที่ท่านใช้คู่มือท่องเที่ยวโบราณสถานในเขตพระราชวังสนามจันทร์ ฉบับที่ผู้วิจัยผลิตแล้ว ท่านมีความพึงพอใจต่อคู่มือฉบับนี้มากน้อยเพียงใด ทั้งในด้านการจัดรูปเล่ม การจัดภาพ เนื้อหา และภาษาที่ใช้

ความพึงพอใจที่มีต่อคู่มือฯ	ระดับความพึงพอใจ				
	มากที่สุด	มาก	ปานกลาง	น้อย	น้อยที่สุด
รูปแบบการจัดรูปเล่ม					
1. รูปเล่มสวยงามน่าสนใจ					
2. ขนาดของรูปเล่มเหมาะสม					
3. จำนวนหน้าเหมาะสม					
4. การใช้กระดาษเหมาะสม					
5. ความเหมาะสมของตัวอักษร					
6. ความเหมาะสมของขนาดตัวอักษร					
7. ความเหมาะสมของหมึกพิมพ์					
รูปแบบการจัดภาพ					
1. ภาพปกเหมาะสมกับชื่อเรื่อง					
2. ภาพปกสวยงามสะดุดตา					
3. ภาพปกสื่อความหมายถึงเนื้อหาในเล่มได้					
4. ภาพประกอบเหมาะสมกับเนื้อหา					
5 ภาพประกอบสวยงาม น่าสนใจ					

รูปแบบความพึงพอใจ	ระดับความพึงพอใจ				
	มากที่สุด	มาก	ปานกลาง	น้อย	น้อยที่สุด
6. การจัดวางภาพประกอบเหมาะสม					
7. ภาพประกอบชัดเจน เข้าใจได้ง่าย					
8. การลำดับภาพเหมาะสมและสอดคล้องกับเนื้อหา					
การจัดเนื้อหาสาระในเล่ม					
1. ให้ความรู้ที่เป็นประโยชน์					
2. เนื้อหามีความสัมพันธ์กับภาพประกอบ					
3. ข้อความชัดเจน อ่านได้ใจความ					
4. ความยาวของเนื้อหาเหมาะสม					
5. เนื้อหาให้ความรู้ด้านการอนุรักษ์แหล่งโบราณสถาน					
6. เนื้อหาด้านการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมศิลปกรรมเหมาะสม					
7. เนื้อหาก่อให้เกิดความรู้สึกรักแหล่งโบราณสถานมากยิ่งขึ้น					
8. เนื้อหามีความสอดคล้องกับชื่อเรื่อง					
9. การลำดับเนื้อหาเหมาะสม					
รูปแบบการใช้ภาษา					
1. ภาษาที่ใช้มีความเหมาะสม					
2. ภาษาที่ใช้อ่านแล้วเข้าใจได้ง่าย					

ตอนที่ 3 ความคิดเห็นอื่นๆเกี่ยวกับคู่มือท่องเที่ยวฯ

โปรดแสดงความคิดเห็นของท่านตามความเป็นจริง

1. เมื่อท่านอ่านคู่มือฉบับนี้แล้ว เห็นว่ารูปแบบโดยทั่วไปของคู่มือท่องเที่ยวฯนี้ เป็นอย่างไร

น่าสนใจ

เพราะ.....

ไม่น่าสนใจ

เพราะ.....

อื่น ๆ เพราะ.....

2. ท่านเข้าใจเรื่อง การท่องเที่ยวอย่างอนุรักษ์แหล่งโบราณสถาน จากคู่มือนี้มากน้อยเพียงใด

เข้าใจทั้งหมด

เข้าใจบางตอน

โปรดระบุตอนที่ไมเข้าใจ.....

ไม่เข้าใจเลย

3. หลังจากใช้คู่มือท่องเที่ยวโบราณสถานแล้ว นักท่องเที่ยวมีความรู้เพิ่มขึ้นหรือไม่

ไม่เพิ่มขึ้นเลย

กรุณาระบุสาเหตุ.....

เพิ่มขึ้นใน เรื่องต่อไปนี้

ประวัติความเป็นมาของพระราชวังสนามจันทร์

() เพิ่มขึ้นมาก () เพิ่มขึ้นปานกลาง () เพิ่มขึ้นเล็กน้อย

ลักษณะของแหล่งโบราณสถานในเขตพระราชวังสนามจันทร์

() เพิ่มขึ้นมาก () เพิ่มขึ้นปานกลาง () เพิ่มขึ้นเล็กน้อย

ความสำคัญของสถานที่

() เพิ่มขึ้นมาก () เพิ่มขึ้นปานกลาง () เพิ่มขึ้นเล็กน้อย

การอนุรักษ์แหล่งโบราณสถาน

() เพิ่มขึ้นมาก () เพิ่มขึ้นปานกลาง () เพิ่มขึ้นเล็กน้อย

- การเตรียมตัวในการท่องเที่ยว แหล่งท่องเที่ยวประเภทแหล่งโบราณสถาน
 - () เพิ่มขึ้นมาก () เพิ่มขึ้นปานกลาง () เพิ่มขึ้นเล็กน้อย

4. หลังจากอ่านคู่มือท่องเที่ยวโบราณสถานแล้ว นักท่องเที่ยวคิดว่า ท่านสามารถมีส่วนร่วมในการท่องเที่ยวอย่างอนุรักษ์แหล่งโบราณสถานหรือไม่

ไม่มี (ข้ามไปตอบ ข้อ 5)

มี

ถ้ามี ท่านคิดว่า สามารถปฏิบัติตนอย่างไรบ้าง (ตอบได้มากกว่า 1 ข้อ)

- รักษาความสะอาดในแหล่งโบราณสถาน โบราณสถาน และบริเวณโดยรอบ
- ไม่หยิบจับหรือเคลื่อนย้าย โบราณวัตถุ โบราณสถาน
- ไม่ขีดขีด เขียน โบราณสถาน
- ไม่ปีนปายโบราณสถาน
- ขับรถด้วยความเร็วต่ำ เพื่อลดการสิ้นเปลืองหรือมลพิษต่อโบราณสถาน
- ไม่ตะโกนหรือส่งเสียงดัง เพื่อรักษาบรรยากาศ ความสงบของสถานที่
- ช่วยเผยแพร่ เรื่องการอนุรักษ์แหล่งโบราณสถานแก่ผู้อื่น
- ช่วยสอดส่องดูแลพฤติกรรมนักท่องเที่ยวที่จะส่งผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมของแหล่งโบราณสถาน

5. ถ้าท่านเป็นผู้มีอำนาจกำหนดกฎ – ระเบียบ ข้อปฏิบัติ ในการท่องเที่ยวแหล่งโบราณสถาน ท่านจะกำหนดกฎระเบียบ ข้อปฏิบัติ ในการท่องเที่ยวอย่างอนุรักษ์แหล่งโบราณสถานอย่างไร

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

6. ท่านคิดว่าคู่มือท่องเที่ยวโบราณสถานเล่มนี้ ควรปรับปรุงแก้ไขอีกหรือไม่

ไม่ควร

เพราะ

ควร

เพราะ

สิ่งที่ควรปรับปรุง คือ

7. ท่านคิดว่าคู่มือท่องเที่ยวโบราณสถานนี้เหมาะสมที่จะใช้เผยแพร่ต่อไปหรือไม่

ควร เพราะ.....

ไม่ควร เพราะ.....

8. ท่านมีความคิดเห็นอย่างไรบ้างกับการจัดทำหนังสือคู่มือ เพื่อการท่องเที่ยวแหล่งโบราณสถานของผู้วิจัยเล่มนี้

.....
.....
.....
.....
.....
.....

9. ความคิดเห็นและข้อเสนอแนะอื่น ๆ

.....
.....
.....
.....
.....

**แบบประเมินคุณภาพคู่มือท่องเที่ยวโบราณสถาน
ในเขตพระราชวังสนามจันทร์**

(สำหรับผู้เชี่ยวชาญ)

คำชี้แจง : แบบประเมินคู่มือท่องเที่ยวโบราณสถานนี้แบ่งออกเป็น 3 ตอน คือ

ตอนที่ 1 ข้อมูลทั่วไป

ตอนที่ 2 การประเมินคุณภาพคู่มือ

ตอนที่ 3 ความคิดเห็นทั่วไปเกี่ยวกับคู่มือท่องเที่ยว

โปรดเขียนเครื่องหมาย ✓ ลงในช่องที่ตรงกับความคิดเห็นของท่านมากที่สุด และเติมข้อความลงในช่องว่างให้สมบูรณ์

ตอนที่ 1 ข้อมูลทั่วไป

ชื่อ – สกุล.....คุณวุฒิทางการศึกษา.....

สถานที่ทำงาน.....ตำแหน่ง.....

เชี่ยวชาญด้าน.....

ตอนที่ 2 การประเมินคุณภาพคู่มือ

หลังจากท่านอ่านคู่มือท่องเที่ยวโบราณสถานในเขตพระราชวังสนามจันทร์ฉบับนี้แล้ว ท่านเห็นว่าคุณภาพของหนังสือคู่มือฉบับนี้ มีมากน้อยเพียงใด ทั้งในด้านการจัดรูปแบบ การจัดภาพ เนื้อหา และภาษาที่ใช้

การประเมินคุณภาพคู่มือฯ	คุณภาพของคู่มือ			
	ดีมาก	ดี	พอใช้	ควรปรับปรุง
คุณภาพด้านการจัดรูปแบบ				
1. รูปแบบของคู่มือมีลักษณะน่าสนใจ				
2. ปกของคู่มือมีความน่าสนใจ				
3. การจัดวางภาพปกและชื่อเรื่องเหมาะสม				
4. ขั้นตอนการนำเสนอภายในเล่มคู่มือเหมาะสม				

การประเมินคุณภาพคู่มือ	คุณภาพของคู่มือ			
	ดีมาก	ดี	พอใช้	ควรปรับปรุง
5. ขนาดของคู่มือเหมาะสม				
6. ขนาดของตัวอักษร และการใช้ตัวอักษรเหมาะสม				
คุณภาพด้านการจัดภาพประกอบ				
1. ภาพปกมีความเหมาะสมกับชื่อเรื่อง และเนื้อหา				
2. ภาพประกอบมีความชัดเจน สวยงาม เข้าใจง่าย				
3. ภาพประกอบเหมาะสม สอดคล้องกับเนื้อหา				
4. ลักษณะการจัดวางภาพภายในเล่มเหมาะสม				
5. การจัดวางตัวอักษรเหมาะสม และสัมพันธ์กับภาพประกอบ				
คุณภาพด้านเนื้อหา				
1. เนื้อหาตรงกับวัตถุประสงค์				
2. ให้ความรู้ที่ถูกต้องเกี่ยวกับแหล่งโบราณสถานในเขตพระราชวังสนามจันทร์				
3. เนื้อหากระชับ ได้ใจความไม่ยืดเยื้อ				
4. เนื้อหาสอดคล้องกับภาพประกอบ				
5. การลำดับเนื้อหาเหมาะสม ไม่ซ้ำซ้อน				
6. การสอดแทรกเนื้อหาด้านการอนุรักษ์แหล่งโบราณสถานเหมาะสม เป็นประโยชน์แก่ผู้อ่าน				
7. เนื้อหาด้านการอนุรักษ์เป็นประโยชน์แก่ผู้อ่าน				

การประเมินคุณภาพคู่มือ	คุณภาพของคู่มือ			
	ดีมาก	ดี	พอใช้	ควรปรับปรุง
คุณภาพด้านการใช้ภาษา				
1. ภาษาที่ใช้เหมาะสมทางด้านวิชาการ				
2. ภาษาที่ใช้เหมาะกับกลุ่มเป้าหมาย (นักท่องเที่ยวนักท่องเที่ยว)				
3. ภาษาที่ใช้ อ่านแล้วเข้าใจง่าย				
4. การใช้ภาษาถูกต้อง เหมาะสม				

ตอนที่ 3 ความคิดเห็นทั่วไปเกี่ยวกับคู่มือ

โปรดแสดงความคิดเห็นที่ท่านมีต่อคู่มือท่องเที่ยวโบราณสถานนี้ตามความเป็นจริง

1. คู่มือท่องเที่ยวโบราณสถาน มีความเหมาะสม สมควรใช้ประกอบการท่องเที่ยวโบราณสถาน ในเขตพระราชวังสนามจันทร์

เหมาะสม

เพราะ

ไม่เหมาะสม

เพราะ

2. คู่มือท่องเที่ยวโบราณสถานฉบับนี้ สอดแทรกความรู้เรื่องการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมศิลปกรรม เป็นประโยชน์แก่นักท่องเที่ยว

ใช่

เพราะ

ไม่ใช่

เพราะ

3. เมื่อท่านอ่านคู่มือท่องเที่ยวโบราณสถานฉบับนี้แล้ว ท่านมีความรู้สึกต่อคู่มือนี้อย่างไร

น่าสนใจ

เพราะ

เฉย ๆ

เพราะ

ไม่น่าสนใจ

เพราะ

4. ท่านคิดว่า ความรู้เรื่องการอนุรักษ์แหล่งโบราณ ในคู่มือท่องเที่ยวโบราณสถานที่คุณวิจั
สร้างขึ้น สามารถสร้างความตระหนัก และแรงจูงใจให้นักท่องเที่ยวสามารถนำไปปฏิบัติใน
การท่องเที่ยวได้หรือไม่

ได้

ไม่ได้

เพราะ

5. ข้อเสนอแนะเพิ่มเติมเพื่อการปรับปรุงแก้ไขคู่มือนี้

.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....

คู่มือท่องเที่ยว เพื่อความเข้าใจ ในการอนุรักษ์แหล่งท่องเที่ยวโบราณ

จัดทำโดย... น.ส.เสาวลักษณ์ จันทราสกุล
นักศึกษาปริญญาโท สาขาสังแวดล้อมศึกษา ภาคพิเศษ มหาวิทยาลัยมหิดล

คำชี้แจง

การเรียกชื่อโบราณสถานถือเป็นสิ่งสำคัญ เพราะชื่อโบราณสถานนั้นๆ เป็นสิ่งที่บ่งบอกถึงลักษณะเด่นเฉพาะของโบราณสถานแต่ละแห่งที่แตกต่างกันออกไป ขึ้นอยู่กับผู้ก่อตั้งว่ามีเจตนารมย์ที่จะบ่งบอกถึงสิ่งใด ชื่อของโบราณสถานมักจะแฝงไปด้วยลักษณะสำคัญของโบราณสถานนั้นๆ

พระราชวังสนามจันทร์ก็เช่นเดียวกัน ถือเป็นโบราณสถานที่มีลักษณะเด่นเฉพาะอีกแห่งหนึ่ง ซึ่งผู้ก่อตั้งก็คือพระมหากษัตริย์ไทย ซึ่งทรงมีพระราชดำริในการก่อตั้ง เพื่อประโยชน์ของบ้านเมืองและประชาชนชาวไทย การเรียกชื่อที่ถูกต้อง จึงควรรียึดถือตามพระราชประสงค์เดิมในครั้งแรกตามประกาศแต่งตั้งเมืองนครปฐม ซึ่งออกเมื่อวันที่ ๒ กรกฎาคม พ.ศ. ๒๔๕๖ อย่างไรก็ตาม ปัจจุบันนี้ชื่อพระราชวังสนามจันทร์ที่เชื่อกันอยู่ทั่วไปไม่ตรงตามประกาศที่มีมาในเบื้องต้น ดังนั้น เพื่อความเข้าใจที่ถูกต้องจึงได้คัดลอกประกาศแต่งตั้งเมืองนครปฐม มาไว้ ณ ที่นี้ เพื่อให้ทราบโดยทั่วกัน

เรือนทัพบเจริญในปัจจุบัน

(สำเนา)

ประกาศตั้งเมืองนครปฐม

มีพระบรมราชโองการเหนือเกล้าฯ ให้ประกาศมาให้ทราบทั่วกันว่า
ที่ตำบลพระปฐมเจดีย์เป็นที่มียุทธตั้งภูมิลำเนาทำไร่นาค้าขายอยู่หนาแน่น
ทั้งเป็นที่ประดิษฐานโบราณเจดีย์อันเป็นที่นับถือของพุทธศาสนิกชนอย่างสำคัญ
เมื่อถึงเทศกาลก็มีผู้ไปนมัสการด้วยอาการรื่นเริงเป็นอันมาก นับว่าเป็นที่ประชุมชน
อย่างครึกครื้นได้แห่งหนึ่ง กระทรวงมหาดไทยจึงได้ให้ตั้งศาลาว่าการมณฑล
นครไชยศรีลง ณ ตำบลนั้น บัดนี้ ได้ทรงสถาปนาพระราชนิเวศน์ขึ้น ณ
ที่ตำบลสนามจันทร์ ซึ่งได้โปรดเกล้าฯ พระราชทานนามว่า พระราชวังสนามจันทร์
และได้เสด็จพระราชดำเนินไปประทับแรม เพื่อพักผ่อนพระราชอิริยาบถอยู่เสมอ
ทุกปี ก็ยิ่งกระทำให้ที่ตำบลนั้นสมบูรณ์มั่งคั่งขึ้นอีกเป็นอันมาก จึงทรง
พระราชดำริว่า สมควรจะยกที่ตำบลนั้นขึ้นเป็นเมืองสำหรับมณฑลให้เป็นการถาวร
ต่อไป จึงทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้เรียกที่ตำบลนี้ว่า เมืองนครปฐม สืบไป

ประกาศมา ณ วันพุธที่ ๒ กรกฎาคม พุทธศักราช ๒๔๕๖
เป็นวันที่ ๙๖๕ ในรัชกาลปัตยุบันนี้

ประกาศตั้งเมืองนครปฐม ในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว
(ที่มา : หอจดหมายเหตุแห่งชาติ)

คำนำ

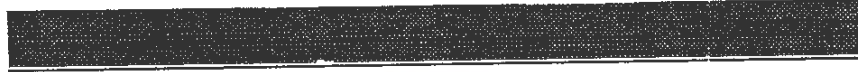
คู่มือท่องเที่ยวพระราชวังสนามจันทร์เล่มนี้ จัดทำขึ้นเพื่อแนะนำแหล่งท่องเที่ยวโบราณสถาน ในเขตพระราชวังสนามจันทร์ จังหวัดนครปฐม ซึ่งเป็นพระราชวังที่พระมหากษัตริย์ไทยโปรดเกล้าฯ ให้สร้างขึ้น จึงนับเป็นแหล่งโบราณสถานที่มีความงดงาม มีประวัติศาสตร์และศิลปวัฒนธรรมที่น่าสนใจอีกแห่งหนึ่ง โดยเฉพาะโบราณสถานและศิลปกรรมต่างๆในพระราชวังสนามจันทร์ ล้วนเป็นงานสถาปัตยกรรมที่สร้างขึ้นด้วยความปราณีตงดงาม และความเพียรพยายามของบรรพบุรุษไทย ซึ่งมีทั้งงานสถาปัตยกรรมแบบไทยแบบยุโรป และแบบประยุกต์ที่หาดูได้ยาก ดังนั้น เราจึงเป็นลูกหลานควรมีความรู้สึกหวงแหน และตระหนักในคุณค่า และร่วมกันอนุรักษ์โบราณสถานเหล่านี้ให้คงอยู่สืบต่อไปนานเท่านาน

คู่มือท่องเที่ยวเล่มนี้ จัดทำขึ้นในลักษณะที่สามารถพกพาติดตัว และศึกษาได้ด้วยตนเองในขณะเข้าชมและสัมผัสของจริง จึงมีข้อมูลและรูปภาพประกอบ เพื่อให้นักท่องเที่ยวได้รับความรู้เกี่ยวกับสถานที่ และประวัติศาสตร์ความเป็นมา เข้าใจในคุณค่าของโบราณสถานเหล่านั้น รวมทั้งได้เกร็ดความรู้เพิ่มเติมเกี่ยวกับการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ด้วย

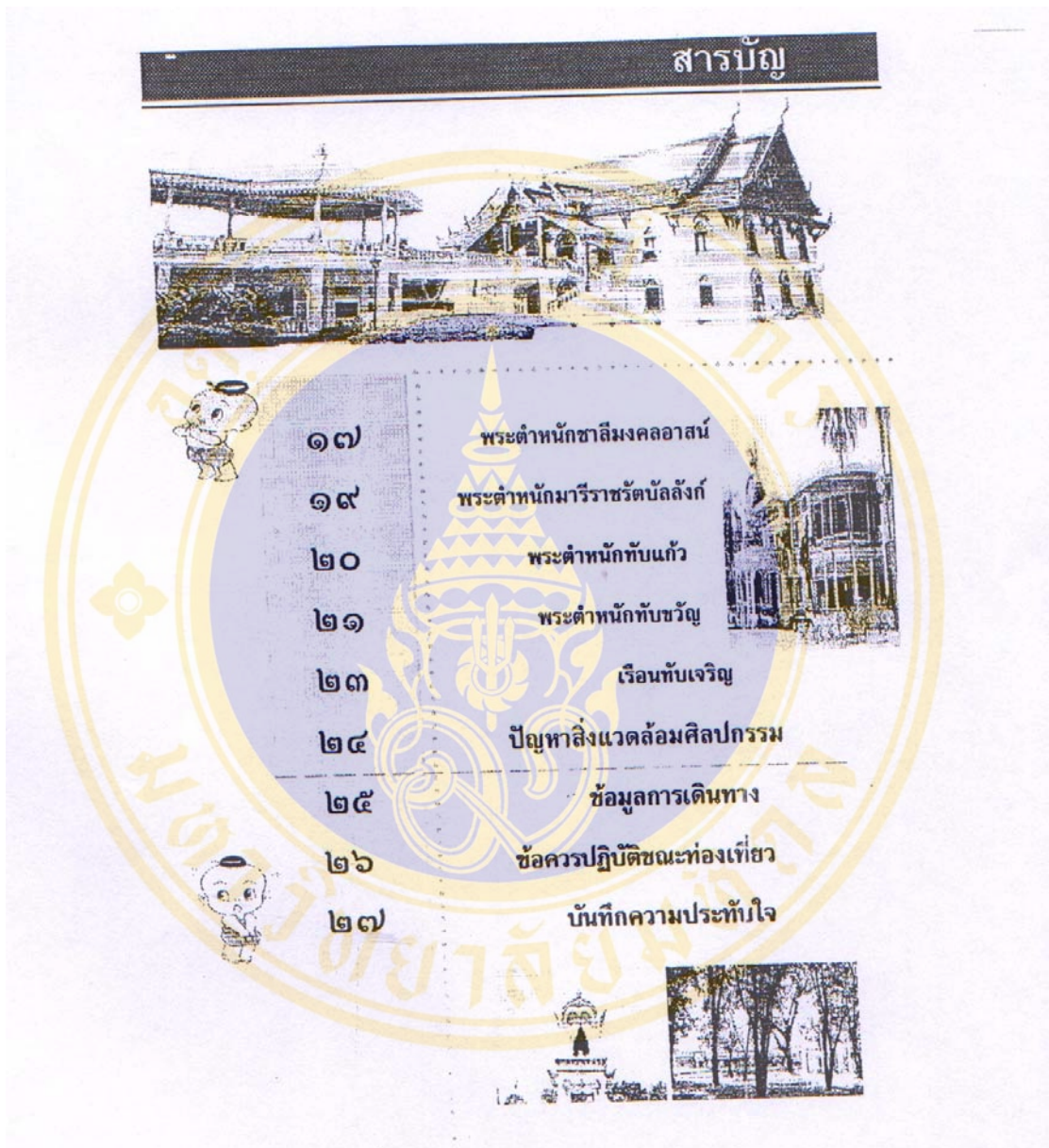

เสาวลักษณ์ จันทราสกุล
ผู้จัดทำ

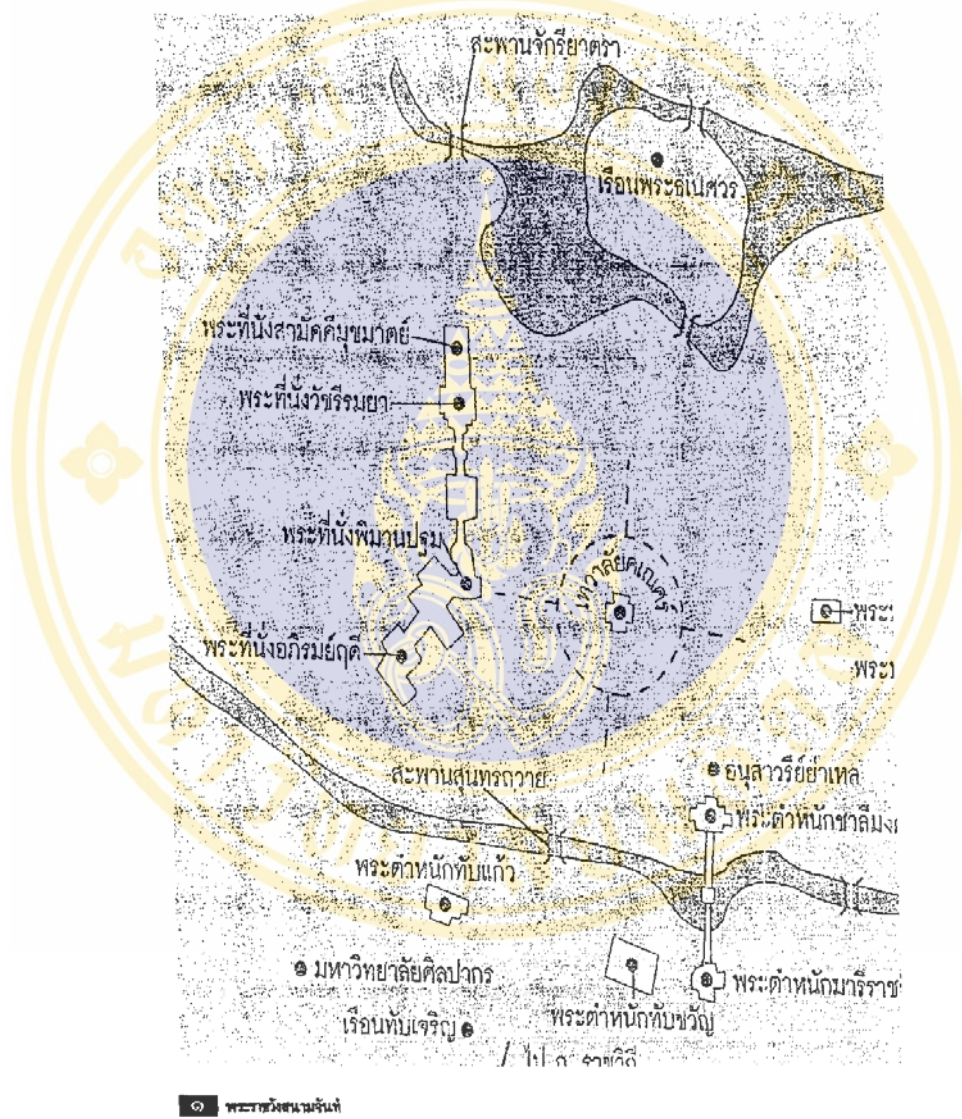

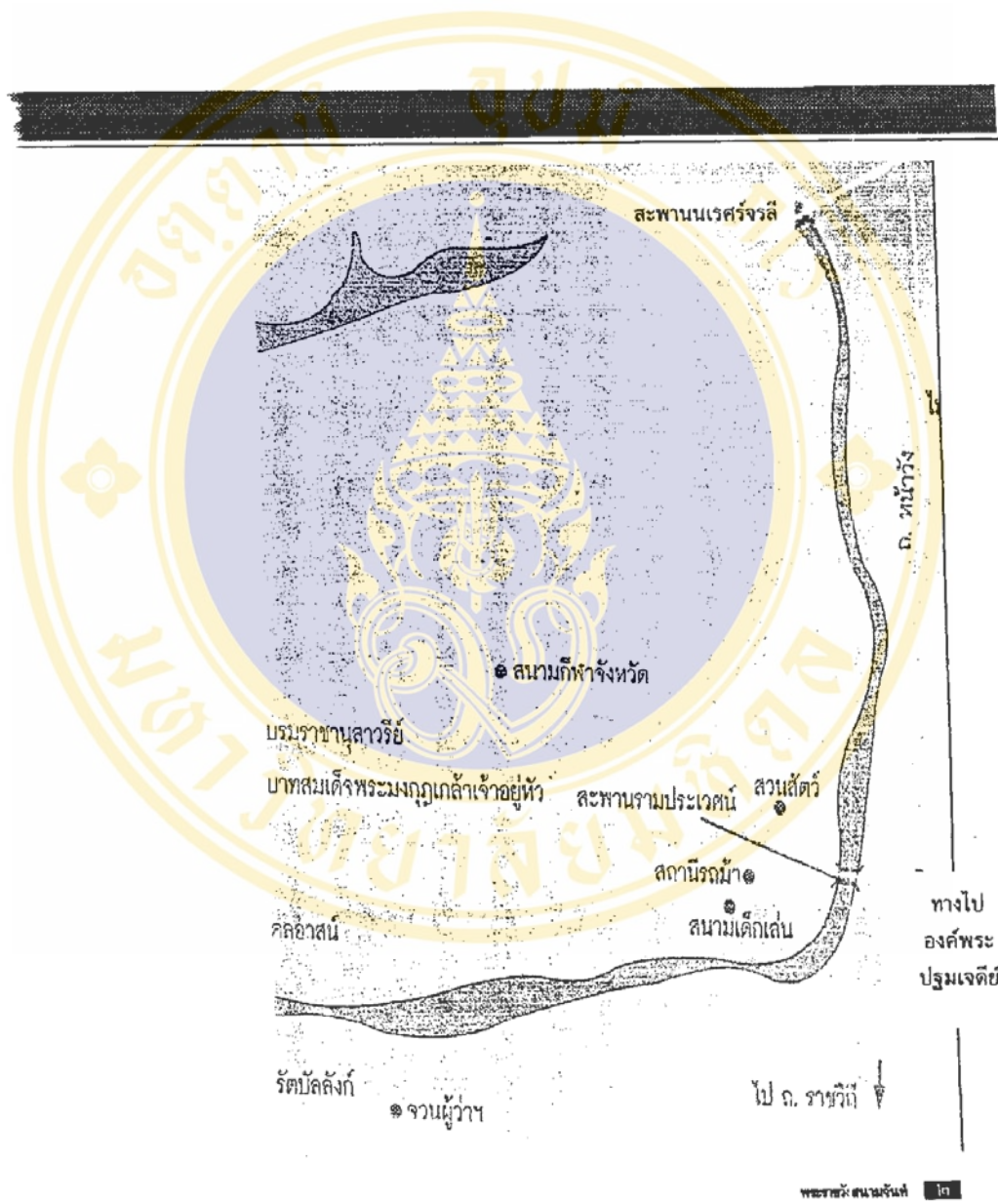

	แผนที่ท่องเที่ยวพระราชวังสนามจันทร์	๑
	เตรียมตัวเพื่อเข้าชมพระราชวังสนามจันทร์	๓
	ประวัติความเป็นมาพระราชวังสนามจันทร์	๕
	โบราณสถานในพระราชวังสนามจันทร์	
	พระที่นั่งพิมานปฐม	๙
	พระที่นั่งอภิรมย์ฤดี	๑๑
	พระที่นั่งวัชรรมยา	๑๒
	พระที่นั่งสามัคคีมุขมาตย์	๑๓
	เทวาลัยคเณศร์	๑๔
	อนุสาวรีย์ห้าเหล	๑๕
		
		

แผนที่พระราชวังสนามจันทร์

การเตรียมตัวเพื่อเข้าชมพระราชวังสนามจันทร์

แหล่งท่องเที่ยวประเภทประวัติศาสตร์ และโบราณสถาน นอกจากจะเป็นแหล่งท่องเที่ยวที่ให้ความรู้ ความเพลิดเพลิน ในขณะท่องเที่ยวแล้ว ยังเป็นแหล่งท่องเที่ยวที่สร้างความภาคภูมิใจ ความรักและความห่วงใยแก่นักท่องเที่ยวที่มีต่อสมบัติของชาติ นักท่องเที่ยวจะได้รับรู้ถึงความยิ่งใหญ่ ความเป็นมาในอดีต รวมถึงคุณค่าที่บรรพบุรุษได้สร้างสมมาให้

พระราชวังสนามจันทร์ ถือเป็นโบราณสถานแห่งหนึ่งที่มีคุณค่าทางประวัติศาสตร์ เป็นที่ประทับของพระเจ้าแผ่นดินผู้ที่เปรียบเสมือนเป็นพ่อของชาวไทยทั้งประเทศ ดังนั้น การเข้าชมจึงควรมีการเตรียมตัว เพื่อจะได้ปฏิบัติตนได้อย่างเหมาะสม อีกทั้งควรศึกษาความเป็นมาในอดีตด้วย เพื่อจะได้เกิดความเข้าใจอย่างลึกซึ้งถึงคุณค่าทางวัฒนธรรม และประวัติความเป็นมาของสถานที่แห่งนี้ จะได้ไม่ทำลายสิ่งที่มีค่าของประเทศให้เสื่อมสลายไป

เรือนทับขวัญ

พระราชวังสนามจันทร์เปิดให้เข้าชมเฉพาะวันพฤหัสบดี - วันอาทิตย์ เวลา ๙.๐๐ - ๑๖.๐๐ น. สำหรับพระตำหนักที่ให้เข้าชมภายในสามารถซื้อบัตรเข้าชมได้ที่พระตำหนักชาลิมงคลอาสน์ ส่วนพระที่นั่งอื่นๆ เป็นส่วนของที่ทำการของข้าราชการ จึงสามารถเยี่ยมชมภายนอกได้ทุกวัน ส่วนภายในตัวอาคารต้องขออนุญาตเป็นกรณีพิเศษ

สะพานจักรยาตรา

สะพานสุนทรวาย

การเตรียมตัวและสิ่งที่ควรนำติดตัวไป

๑. ควรศึกษาข้อมูลเกี่ยวกับวิธีการเดินทาง และสถานที่พักก่อนออกเดินทาง
๒. หาข้อมูลเกี่ยวกับประวัติความเป็นมาของแหล่งโบราณสถานนั้นๆก่อน เพื่อช่วยให้เข้าใจและจดจำได้ง่าย
๓. กำหนดจุดที่ต้องการท่องเที่ยวให้แน่ชัด เพื่อจะได้กำหนดทิศทางและประเมินเวลาได้อย่างถูกต้อง
๔. ควรติดต่อวิทยากรที่มีความรู้เป็นอย่างดีเกี่ยวกับสถานที่นั้นๆ เพื่อจะได้รับความรู้ที่ถูกต้องในขณะที่เข้าชม และควรมีสสมุดบันทึกเพื่อจดสาระสำคัญไว้เตือนความจำ
๕. เตรียมอุปกรณ์สิ่งของเครื่องใช้ที่มีความจำเป็นไว้กับตนเองเข้าชม เช่น กล้องถ่ายภาพ สมุด ปากกาหรือดินสอ เพื่อบันทึกข้อมูล และความประทับใจ
๖. ในกรณีที่เข้าชมเป็นหมู่คณะ ควรติดต่อล่วงหน้าไปยังรองอธิการบดี มหาวิทยาลัยศิลปากร วิทยาเขตพระราชวังสนามจันทร์ อ.เมือง จ.นครปฐม เพื่อประโยชน์ในการอำนวยความสะดวกตามสมควร

ประวัติความเป็นมาพระราชวังสนามจันทร์

พระราชวังสนามจันทร์

ตั้งอยู่ที่จังหวัดนครปฐม ห่างจากกรุงเทพฯ ลงไปทางทิศใต้ ๕๖ กิโลเมตร บริเวณที่เป็นพระราชวังสนามจันทร์ อยู่ทางทิศตะวันตกขององค์พระปฐมเจดีย์ ประมาณ ๒ กิโลเมตร มีพื้นที่ ๘๘๘ ไร่ ๓ งาน ๒๕ ตารางวา พระราชวังแห่งนี้ พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงโปรดเกล้าฯ ให้สร้างขึ้น เมื่อยังทรงดำรงพระราชอิสริยยศเป็น สมเด็จพระบรมโอรสาธิราชสยามมกุฎราชกุมาร

พระตำหนักทิวขวัญ

เริ่มสร้างในปี พ.ศ. ๒๔๕๐

โดยทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้พระยาวิศุกรรมศิลป์ประสิทธิ์ (น้อย ศิลป์) ครั้งมีบรรดาศักดิ์เป็น หลวงพิทักษ์มณฑล เป็นผู้ดำเนินการก่อสร้างพระราชวังสนามจันทร์ ณ บริเวณหมู่บ้านเนินปราสาท ซึ่งเรื่อกันว่าเป็นบริเวณที่เคยเป็นพระราชวังเดิมของขอมโบราณ โดยสร้างพระที่นั่งพิมานปฐมเป็นองค์แรก และสร้างพระที่นั่งและพระตำหนักอื่นๆ อีกหลายแห่ง โดยมีทั้งลักษณะสถาปัตยกรรมแบบไทย สถาปัตยกรรมแบบตะวันตก และสถาปัตยกรรมแบบประยุกต์ แล้วพระราชทานนามว่า “พระราชวังสนามจันทร์”

สะพานเชื่อมระหว่างพระตำหนักมหาริชาเร็ด บัลลังค์และพระตำหนักชาลินมงคลอาสน์

๕๕ พระราชวังสนามจันทร์

หลังจากสร้างเสร็จแล้วทรงใช้เป็นที่ทรงงานและเสด็จออกให้ประชาชน
เข้าเฝ้า ทั้งยังเป็นที่พักผ่อนของกองเสือป่า และฝึกซ้อมละคร
พระองค์ทรงเสด็จมาประทับที่พระราชวังสนามจันทร์
นานถึง 15 ปี

พระตำหนักวัชรวิรมยา

พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว เสด็จแปรพระราชฐาน
ไปนครปฐมเป็นประจำ และโดยปกติจะประทับที่พระตำหนักใกล้เคียง
องค์พระปฐมเจดีย์ เรียกว่า “พระตำหนักมิ่งกาไล” (เวลานี้ได้รื้อลงแล้ว)
พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงพอพระราชหฤทัยในความร่มเย็น
ตามธรรมชาติของเมืองนครปฐม รวมถึงความเป็นแหล่งศิลปวัฒนธรรมและ
ศาสนาของเมืองนครปฐม ซึ่งเคยรุ่งเรืองมาก่อนเมืองอื่นใดในแหลมทอง
โดยเฉพาะอย่างยิ่งองค์พระปฐมเจดีย์อันเป็นเจดีย์เก่าแก่สมัยพระเจ้าอโศกมหาราช
และเป็นเครื่องหมายแห่งการประดิษฐานพระพุทธรูปศาสนาในสุวรรณภูมิ

พระราชวังสนามจันทร์ ๖

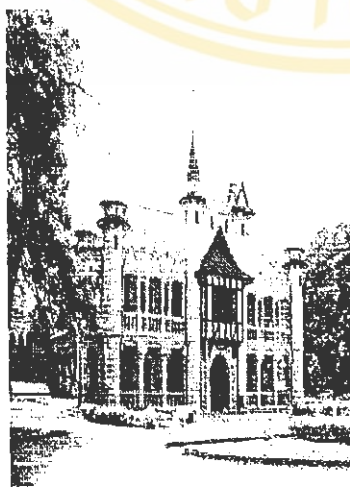

การเสด็จไปประทับที่นครปฐม ทำให้ทรงคุ้นเคยกับภูมิภาคของเมืองนครปฐม และบริเวณใกล้เคียงเป็นอย่างดี จึงทรงมีพระราชดำริเตรียมแผนป้องกันประเทศ ซึ่งในขณะนั้นประเทศมหาอำนาจตะวันตกกำลังล่าอาณานิคม จึงทรงมีพระราชดำริให้สร้างพระราชวังขึ้น ณ เมืองนครปฐม เพื่อเป็นที่มั่นในการเตรียมพร้อมสำหรับวิกฤตการณ์ของประเทศที่อาจจะเกิดขึ้น

พระองค์ทรงมีพระราชวินิจฉัยเห็นว่า เมืองนครปฐมเป็นปราการที่ตั้งเหมาะสมด้วยประการทั้งปวง ด้วยสมัยนั้นยังไม่มีถนนจากธนบุรีไปยังนครปฐม ภูมิภาคเดิมไปด้วยคูคลอง ร่องสวน ทุ่งนา และป่ารก ซ้ำอีกไม่มีทางเคลื่อนขบวนทัพตามไปได้

เรือนทับเจริญ

๓) พระราชวังสนามจันทร์

พระราชวังสนามจันทร์ มีอาณาเขตกว้างขวางประกอบด้วยสนามใหญ่อยู่กลาง มีถนนโอบเป็นวงโดยรอบ และมีคูน้ำล้อมอยู่ชั้นนอก ส่วนพระที่นั่งและสิ่งก่อสร้างต่างๆ รวมกันอยู่ส่วนกลางของพระราชวัง

พระตำหนักชาลิมงคลอาสน์

พระตำหนักมารีราชรัตบัลลังก์

สะพานนเรศวรจรัล

พระที่นั่งและสิ่งก่อสร้างต่างๆ ภายในพระราชวังสนามจันทร์
เท่าที่ปรากฏอยู่ในปัจจุบัน ได้แก่

๑. พระที่นั่งพิमानปรุยม	๒. พระที่นั่งอภิรมย์ฤดี
๓. พระที่นั่งวัชรวิรมยา	๔. พระที่นั่งสามัคคีมุขมาตย์
๕. เทวาลัยคเณศร์	๖. อนุสาวรีย์ยาเขต
๗. พระตำหนักชาติมงคลอาสน์	๘. พระตำหนักมารีราชรัตบัลลังก์
๙. พระตำหนักทับแก้ว	๑๐. พระตำหนักทับขวัญ

๑๑. เรือนทับเจริญ

สะพาน มีทั้งหมด 4 สะพาน ได้แก่

๑. สะพานรามประเวศน์ ได้แก่ สะพานโยงข้ามคูพระราชวัง
ทางถนนราชดำเนิน เป็นสะพานหลักตามแบบตะวันตก
๒. สะพานนเรศวรจรัล เป็นสะพานคอนกรีตอยู่ทางด้านตะวันออก
เฉียงเหนือ
๓. สะพานจักรีรัตรา ได้แก่ สะพานโยงทางทิศเหนืออยู่ใกล้พระที่นั่ง
สามัคคีมุขมาตย์ และสถานีรถไฟ
๔. สะพานสุนทรภวาย เป็นสะพานคอนกรีตอยู่ระหว่างพระตำหนัก
ทับแก้วกับพระตำหนักทับขวัญ

พระที่นั่งพิมานปฐม

พระที่นั่งพิมานปฐม เป็นพระที่นั่งองค์แรกที่โปรดเกล้าฯ ให้สร้างขึ้นเป็นที่ประทับถาวรในปี พ.ศ. ๒๔๕๐ และได้มีพระราชพิธีสมโภชพระที่นั่ง เมื่อวันที่ ๒๒ กุมภาพันธ์ พ.ศ. ๒๔๕๑ พระที่นั่งองค์นี้ใช้เป็นที่ประทับ

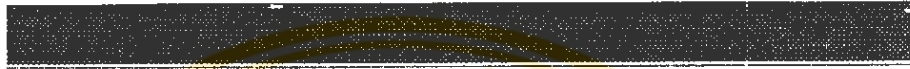
โดยเฉพาะก่อนขึ้นเสวยราชย์ จนถึงปี พ.ศ. ๒๔๕๘ โดยใช้ทรงพระอักษร เสด็จออกขุนนาง รับแขกเมือง และออกให้ราษฎรเข้าเฝ้ามากกว่าพระที่นั่ง และพระตำหนักอื่นๆ

พระที่นั่งพิมานปฐม

พระที่นั่งองค์นี้มีลักษณะเป็นอาคารก่ออิฐถือปูนสองชั้น มีมุขอยู่ตรงกลาง ด้านเหนือมีศาลาแปดเหลี่ยมเชื่อมกับพระที่นั่งวัชรวิมลยา อาคารหลังนี้ได้รับการออกแบบให้รับลมทางทิศตะวันตกเฉียงใต้ จึงมีลักษณะโปร่งเพื่อรับลม ทั้งสองชั้นมีช่องระบายลมและระเบียงลูกกรงโดยรอบเพื่อเป็นลวดลายไทยอย่างประณีตงดงาม บริเวณชั้นบนยังมีป้ายชื่อห้องต่างๆ ปรากฏอยู่ เช่น ห้องบรรทม (ห้องนอน) ห้องทรง (ห้องอาบน้ำ) ห้องบรรณาคม (ห้องหนังสือ) ห้องพระภษา (ห้องแต่งตัว) ห้องเสวย (ห้องอาหาร) ห้องพระเจ้า (ทอพระ) เป็นต้น

ความรู้เกี่ยวกับการอนุรักษ์โบราณสถานและสิ่งแวดล้อมศิลปกรรม

โบราณสถาน หมายถึง สิ่งก่อสร้างที่เป็นงานสถาปัตยกรรมที่มีคุณค่าทางวัฒนธรรม เป็นงานศิลปะที่สร้างขึ้นเพื่อประโยชน์และคุณค่าทางศิลปะ ประวัติศาสตร์และโบราณคดี โดยมีอายุเก่าแก่กว่า ๑๐๐ ปีขึ้นไป

**ปัญหาของโบราณสถานและสิ่งแวดล้อมศิลปกรรม
ที่ถูกทำลายหรือเสื่อมสภาพ**

๑. เนื่องจากธรรมชาติ อันเป็นความเสื่อมโทรมที่เกิดขึ้นกับโบราณสถานและสิ่งแวดล้อมศิลปกรรมตามกาลเวลา ได้แก่ สภาพดินฟ้าอากาศ แผ่นดินไหว น้ำท่วม มีผลทำให้โบราณสถานและสิ่งแวดล้อมศิลปกรรมถูกทำลายทั้งในระยะสั้นและระยะยาว
๒. เนื่องจากการกระทำของมนุษย์ ซึ่งมีผลทั้งทางตรงและทางอ้อม อันได้แก่

พระที่นั่งอภิรมย์ฤดี

พระที่นั่งอภิรมย์ฤดี เป็นพระที่นั่งหลังย่อม มีลักษณะเป็นตึกสองชั้นรูปตัวแอล ด้านหน้าเป็นหน้าจั่ว ส่วนด้านยาวเป็นหลังคาแบบปั้นหย่า บริเวณระเบียงเป็นลูกกรง ผังชั้นบนเดิมเป็นไม้ เปลี่ยนเป็นผนังปูนในปี พ.ศ. ๒๔๕๖ พระที่นั่งองค์นี้สร้างในคราวเดียวกัน

กับพระที่นั่งพิมานปฐม อยู่ติดต่อกับพระที่นั่งพิมานปฐมไปทางทิศใต้ มีถนนเชื่อมติดต่อกัน

ความรู้เกี่ยวกับการอนุรักษ์โบราณสถานและสิ่งแวดล้อมศิลปกรรม

สิ่งแวดล้อมศิลปกรรม หมายถึง ผลงานทางด้านศิลปะของมนุษย์ และสิ่งต่างๆ ที่อยู่โดยรอบตัวศิลปกรรมนั้นๆ ทั้งที่มนุษย์สร้างขึ้นหรือเกิดขึ้นเองตามธรรมชาติ ที่ถ่ายทอดให้เห็นถึงความเกี่ยวข้องกับชีวิต ความเป็นอยู่ วัฒนธรรม ประเพณี ของมนุษย์ทั้งในอดีตและปัจจุบัน ซึ่งถือว่าเป็นมรดกทางวัฒนธรรมอันควรรักษาไว้เพื่ออนุชนรุ่นหลังต่อไป

๑๑ พระราชวังสนามจันทร์

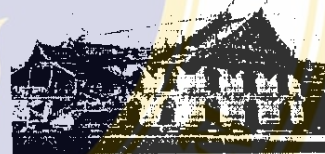
พระที่นั่งวัชรพิมาน

พระที่นั่งวัชรพิมาน เป็นพระที่นั่งที่เชื่อมต่อกับพระที่นั่งสามัคคีมุขมาตย์ แต่สร้างขึ้นภายหลังเมื่อปี พ.ศ. ๒๔๖๐ เป็นพระที่นั่งทรงไทยสองชั้น ก่ออิฐถือปูน เป็นรูปสี่เหลี่ยมผืนผ้าหลังคามีสลักตะระ เป็นหลังคาซ้อนกันสองชั้น มุงกระเบื้องเคลือบ ทำนองเดียวกับหลังคาพระที่นั่งในพระบรมมหาราชวัง มีคันทวยช่อฟ้า ไบระกา นาคสะดุ้ง และหางหงส์ตั้งอยู่ทางทิศเหนือของพระที่นั่งพิมานปฐม มีสะพานเชื่อมติดต่อกับพระที่นั่งพิมานปฐม

ทางทิศใต้มีมุขเด็จหันไปทางพระที่นั่งพิมานปฐม หน้าบันของอาคารหลังนี้ ทิศตะวันออกมีรูปช้างเอราวัณ และเครื่องหมายวชิราวุธทิศตะวันตกมีรูปเครื่องหมายวชิราวุธ เช่นเดียวกับ

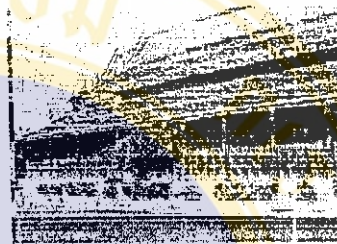
ทางทิศใต้ พระที่นั่งวัชรพิมานใช้เป็นที่ทรงพระอักษรและที่ประทับเป็นครั้งคราว

ปัญหาของโบราณสถานและสิ่งแวดล้อมศิลปกรรมที่ถูกทำลายหรือเสื่อมสภาพ

ปัญหาการใช้ที่ดิน โดยเกิดจากการครอบครอง บุกรุกหรือปลูกป่าโดยการยึดครองพื้นที่ที่เป็นแหล่งโบราณสถาน และสิ่งแวดล้อมศิลปกรรม มาใช้ประโยชน์ในกิจกรรมใดกิจกรรมหนึ่ง มีการสร้างอาคารพาณิชย์ ตลาด สถานบริการ หาบเร่ แผงลอย รุกป่า หรือประชิดติดตัวอาคารโบราณสถานและสิ่งแวดล้อมศิลปกรรม ทำให้สภาพแวดล้อมเสื่อมโทรม สูญเสียความสง่างาม ขาดความเป็นระเบียบ

พระที่นั่งสามัคคีมุขมาตย์

พระที่นั่งสามัคคีมุขมาตย์ เป็นพระที่นั่งทรงไทย แบบศาลาโถง อกตใหญ่ชั้นเดียว ต่อกับพระที่นั่ง วชิรรมยาไปทางทิศเหนือ หลังคาเชื่อม ติดต่อกันและใช้เครื่องประดับตกแต่ง หลังคาเหมือนกัน ใช้เป็นท้องพระโรง หน้าบันพระที่นั่งสามัคคีมุขมาตย์อยู่

พระที่นั่งสามัคคีมุขมาตย์

ทางทิศเหนือเป็นรูปจตุรพักตรพิมานหรือ ทิศราชประภาคาร ประทับอยู่ในพิฆาน ปราสาทสามยอด พระหัตถ์ชวาทรง วชิระ พระหัตถ์ซ้ายประทานพร

แวดล้อมด้วยบริวาร ประกอบด้วย เทวดาและมนุษย์ท่าหมู่ ท้องพระโรง พระที่นั่งยกสูงจากพื้นดินประมาณ ๑ เมตร มีหลังคาต่อกับพระที่นั่ง วชิรรมยา มีประตูเปิดถึงกันสองข้าง เพดานพระที่นั่งองค์นี้ มีลักษณะเดียวกับเพดานชั้นล่างของพระที่นั่งวชิรรมยา คือ ทาสีแดงเข้ม ปิดทองฉลุเป็นลายดาว ประดับมีโคมไฟท้อยอย่างงดงาม

พระที่นั่งสามัคคีมุขมาตย์ ใช้ สำหรับประชุมเสด็จ ประกอบพิธีกรรม ซ้อมและเล่นโขนละคร และใช้เป็นที่ เสด็จออกกวาราชการเพื่อปรึกษาหารือ ขอราชการต่าง ๆ

ด้านหน้าพระตำหนักสามัคคีมุขมาตย์

เทวาลัยคเณศร์

เทวาลัยคเณศร์ ตั้งอยู่

หน้าสนามพระที่นั่งพิมานปฐม เป็นศาล
เทพารักษ์ สำหรับพระราชวังสนามจันทร์

ประดิษฐานพระคเณศร์ หรือ พระพิฆเนศร์
เทพเจ้าผู้มีเศียรเป็นช้าง ซึ่งเป็นเจ้าแห่งศิลปวิทยา การแสดง การประพันธ์
และเป็นผู้จัดอุปสรรคทั้งมวล

พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงโปรดปรานศิลปวิทยา
การแสดง และการประพันธ์เป็นพิเศษ จึงทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้สร้าง
เทวาลัยคเณศร์ไว้ ณ ที่อันเป็นศูนย์กลางของพระราชวังสนามจันทร์ สำหรับ
บวงสรวงบูชา และเพื่อความบันเทิงสรวลแห่งพระราชวังสนามจันทร์
นอกจากนี้ องค์พระพิฆเนศร์ยังเป็นสัญลักษณ์ของมหาวิทยาลัยศิลปากร
อีกด้วย

พระบรมรูปพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว

สิ่งก่อสร้างใหม่ที่มีค่าอีกชิ้นหนึ่งในพระราชวังสนามจันทร์ คือ
พระบรมรูปพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว ซึ่งส่วนราชการ
จังหวัดนครปฐมได้สร้างขึ้น โดยอาศัยเงินงบประมาณแผ่นดินส่วนหนึ่งและ
เงินบริจาคด้วยความศรัทธาของประชาชนอีกส่วนหนึ่ง พระบรมรูปนี้เป็น
ฝีมือช่างกรมศิลปากร แต่งพระองค์ทรงเครื่องเสื่อปราบพลพอย่างเก่า
ในพระราชอิริยาบถประทับนั่ง ทางส่วนราชการจังหวัดได้อัญเชิญมา
ประดิษฐานไว้กลางพระราชวังสนามจันทร์ หลังเทวาลัยคเณศร์
เพื่อเพิ่มศรีสง่าแก่พระราชวังแห่งนี้

อนุสาวรีย์ยาหล

อนุสาวรีย์ยาหล ตั้งอยู่หน้าพระตำหนักชาลีมงคลอาสน์ หันหน้าไปทางทิศเหนือ รูปปั้นยาหลเป็นรูปสุนัขหล่อด้วยโลหะรมดำตั้งอยู่บนแท่นสูง มีจารึกคำอาลัยของพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว ติดอยู่ที่ฐานรูปปั้น ลวดลายประดับทางด้านทิศตะวันออกและทิศตะวันตกเป็นลายพรรณพฤกษาแบบอาร์ท นูโว (Art Nouveau) ได้โปรดเกล้าฯ ให้นำรูปปั้นมาตั้งที่พระราชวังสนามจันทร์ในราวปี

พ.ศ. ๒๔๕๗

ยาหล เป็นสุนัขพันธุ์หาง (ลูกผสม) ที่ทรงโปรดเป็นพิเศษ รมยาว ปุกปุยสี่ขา สลักน้ำตาล เกิดในเรือนจำนครปฐม พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงพบเมื่อครั้งเสด็จพระราชดำเนินไปทรงตรวจเรือนจำ พระองค์ทรงพอพระราชหฤทัยในความเฉลียวฉลาดถึงขนาดมีรับสั่งขอจากรองอำมาตย์เอก พระพุทธเกษตราธิบดี (โพธิ์ เคหะนันทน์) แล้วทรงนำไปเลี้ยงในพระราชสำนัก พระราชทานชื่อ "ยาหล" ซึ่งมาจากหนังสือเรื่อง My Friend Jarlet โดยทรงถือว่า เป็นเพื่อน เพราะยาหล ฉลาด แสนรู้ และจงรักภักดีต่อพระองค์มาก จึงทรงโปรดปรานมาก เป็นเหตุให้มีผู้ริษยาและถูกบิณียงตาย โดยมีผู้พบศพ ยาหลอยู่ข้างกำแพงพระบรมมหาราชวัง ด้านวัดพระเชตุพนวิมลมังคลาราม (วัดโพธิ์ ท่าเตียน)

ความรู้เกี่ยวกับการอนุรักษ์โบราณสถานและสิ่งแวดล้อมศิลปกรรม

การอนุรักษ์โบราณสถานและสิ่งแวดล้อมศิลปกรรม หมายถึง การดูแล ป้องกันและรักษาโบราณสถานและสิ่งแวดล้อมศิลปกรรม ให้คงสภาพไม่ให้เสียหายและเสื่อมค่าลง

พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงโหม่นสอาลัยอาวรณ์ ต่อการจากไปของยาเทลเป็นอย่างมาก หลังจากจัดพิธีศพที่วัดพระปฐมเจดีย์แล้ว จึงทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้สร้างอนุสาวรีย์ยาเทลขึ้น ทั้งยังทรงพระราชนิพนธ์บทกลอนไว้อาลัยให้อีกด้วย

อนุสาวรีย์ยาเทลหน้าพระที่นั่งชาลิตมงคลอาสน์

อนุสาวรีย์ยาเทลนี้ นับเป็นอนุสาวรีย์สุนัขแห่งแรกและแห่งเดียวในประเทศไทยในขณะนี้ อีกทั้งเป็นอนุสาวรีย์ที่เป็นอนุสรณ์แห่งความรักความผูกพันระหว่างมนุษย์กับสัตว์ ถึงแม้จะเป็นสัตว์เดรัจฉานแต่ก็มีคุณธรรม คือ ความซื่อสัตย์กตัญญูกตเวทิต่อผู้มีคุณเดือนจิตใจเป็นอนุสติแก่คนทั้งหลาย

อนุสาวรีย์ยาเทล

**ปัญหาของโบราณสถานและสิ่งแวดล้อมศิลปกรรม
ที่ถูกทำลายหรือเสื่อมสภาพ**

การขาดความสำนึกต่อส่วนรวม การรื้อ นำหิน อิฐ หรือซากปรักหักพังของโบราณสถานไปต่อเติมที่ พักอาศัย ประดับตกแต่งหรือต่อเติมอาคารสถานที่ ประกอบกิจการต่าง ๆ ทำให้เกิดมลพิษทางทัศนียภาพหรือตัวโบราณสถานอาจพังทลายได้

พระตำหนักชาลีมงคลอาสน์

พระตำหนักชาลีมงคลอาสน์ เป็นสถาปัตยกรรมแบบโรแมนติก (Romantic) ในลักษณะผสมผสานระหว่างอิทธิพลของปราสาทแบบเรือนของฝรั่งเศสกับอาคารแบบฮาล์ฟ ทิมเบอร์ (Half Timbered) ของอังกฤษ ตั้งอยู่ที่ทิศใต้ของสนามใหญ่ มือนุสาวรีย์ยาเหล็ก สุนัขแสนรู้ตัวโปรดของพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวอยู่ด้านหน้า

พระตำหนักชาลีมงคลอาสน์ เป็นพระตำหนักสองชั้นทาสีไข่มุก หลังคามุงกระเบื้องสีแดง ชั้นบนมีสองห้อง ชั้นล่างมีสองห้อง ทั้งชั้นบนและชั้นล่างมีระเบียงโดยรอบ ทั้งสามด้าน ยกเว้นด้านหลัง ทางด้านตะวันออกและตะวันตกของพระตำหนักมีเฉลียงเป็นรูปครึ่งวงกลม และมีเสาทรงกลมที่มองเห็นแต่ไกลมีลักษณะคล้ายเสาหอค้อยของปราสาท พระตำหนักนี้แต่เดิมเรียกว่า "พระตำหนักเหล็ก"

๑๗ พระตำหนักสนามจันทร์

คำว่า "เทล" เป็นคำที่ใช้เรียก "ยาเทล" สุนัขแสนรู้
ตัวโปรดของพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว ซึ่งมา
จากคำว่า "Jarlet" ผู้เสียสละชีวิตเพื่อลูกและเพื่อนในบทละครเรื่อง
"My Friend Jarlet" ของ

Arnold Goldworthy และ E.B. Norman
ซึ่งพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงพระราชนิพนธ์
ใหม่เป็นภาษาไทย ทรงใช้ชื่อเรื่องว่า
"เพื่อนตาย" และ "มิตรแท้"

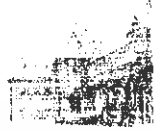
ต่อมาทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ พระราชทานนาม
พระตำหนักเทลใหม่ว่า "พระตำหนัก
ชาลิมงคลอาสน์" คือ "มงคลอาสน์แห่งชาลิ"
ซึ่งคำว่า "ชาลิ" ก็มีที่มาจากคำว่า "ยาเทล"
หรือ "จาร์เลต" (Jarlet) เช่นเดียวกัน

นับตั้งแต่ปี พ.ศ. ๒๔๕๘ เป็นต้นมา ซึ่งเป็นช่วงหลังของรัชกาล
พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว มักโปรดประทับที่พระตำหนัก
ชาลิมงคลอาสน์เป็นประจำ โดยใช้เป็นที่ประทับเวลาเสด็จเข้าประจำกองหรือ
ในพิธีที่เกี่ยวข้องกับเสด็จ

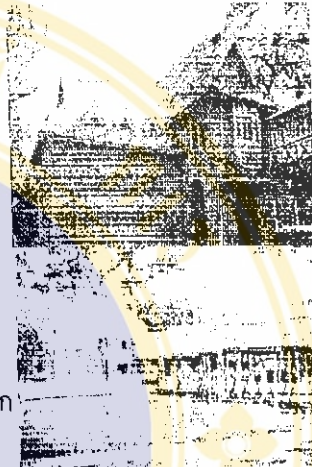
**ปัญหาของโบราณสถานและสิ่งแวดล้อมศิลปกรรม
ที่ถูกทำลายหรือเสื่อมสภาพ**

การพัฒนาทางด้านสาธารณูปโภค เช่น สร้างถนน
สร้างเขื่อน ขุดคูคลอง ทำให้โบราณสถานและสิ่งแวดล้อมศิลปกรรม
ถูกทำลายและทรุดโทรมลง

พระตำหนักมารีราชรัตบัลลังก์

พระตำหนักมารีราชรัตบัลลังก์ เป็นตำหนักไม้สองชั้นแบบตะวันตก มีเสาไม้กลมแกะสลักเป็นแบบนีโอคลาสสิกทาสีแดง สร้างขึ้นคู่กับพระตำหนักขาลิมงคลอาสัน มีสะพานจากชั้นบนทางด้านหลังของพระตำหนักขาลิมงคลอาสันข้ามคูน้ำไปเชื่อมกับชั้นบนด้านหน้าของพระตำหนักมารีราชรัตบัลลังก์ สะพานนี้มีหลังคามุงกระเบื้อง และติดหน้าต่างกระจกลดลดความยาวของสะพาน ภายในตั้งโต๊ะบิลเลียดเล็กๆ เป็นที่หย่อนใจของพวกมหาดเล็กจำนวน ๑ โต๊ะ

“พระตำหนักมารีราชรัตบัลลังก์” แปลว่า “ราชบัลลังก์สีแดงแห่งมารี” คำว่า “รัต” มาจากคำบาลีว่า “รต” แปลว่า สีแดง สวมกับที่พระตำหนักหลังนี้ทาสีแดงทั้งหลัง ส่วนคำว่า “มารี” มาจาก “มารีเลอรูซ” (Marie Leroux) ลูกสาวของ “จาร์เล็ต” ในบทละครเรื่อง “My Friend Jarlet” ของ Arnold Goldworthy และ E.B. Norman หรือ เรื่อง “มิตรแท้” ของพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว ภายในพระตำหนักมารีราชรัตบัลลังก์

ปัญหาของโบราณสถานและสิ่งแวดล้อมศิลปกรรมที่ถูกทำลายหรือเสื่อมสภาพ

ภาวะมลพิษต่างๆ เช่น แรงสั่นสะเทือนจากยานพาหนะ การก่อสร้าง เขม่าควัน และฝุ่นบางชนิดอาจทำปฏิกิริยากับเนื้อวัสดุชิ้นส่วนของอาคารโบราณสถาน ทำให้สิ่งแวดล้อมศิลปกรรมถูกทำลายได้

พระตำหนักทับแก้ว

พระตำหนักทับแก้ว เป็นอาคารครึ่งตึกครึ่งไม้สองชั้นขนาดเล็ก กะทัดรัด อยู่เชิงสะพานสุนทรภวาย ภายในมีเตาผิง และหลังคามีปล่องไฟ ตามแบบบ้านชาวตะวันตก ที่ห้องกลาง ชั้นบน มีหินอ่อนสีขาวอยู่บนผนัง เหนือเตาผิงมีภาพ พระบาทสมเด็จพระ

พระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว

พระตำหนักทับแก้ว

ลักษณะเป็นภาพเขียนคล้ายเขียนด้วยดินสอดำ อันนี้ขจรู่นว่าเป็นภาพฝีพระหัตถ์ของพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว

พระตำหนักทับแก้วในสมัยพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวเป็นที่ตั้งกองบัญชาการเสือป่า กองเสน น้อยรามบวร รัชการพระองค์

ปัญหาของโบราณสถานและสิ่งแวดล้อมศิลปกรรม ที่ถูกทำลายหรือเสื่อมสภาพ

การตัดป้ายโฆษณา เสาไฟฟ้า เสาอากาศ การทิ้งขยะ ส่งผลให้เกิดความเสียหายต่อโบราณสถานและสิ่งแวดล้อมศิลปกรรมทั้งสิ้น

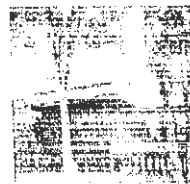
พระตำหนักทับขวัญ

พระตำหนักทับขวัญ เป็นเรือนไทย ที่สมบูรณ์แบบ นายช่างผู้ออกแบบและควบคุม การก่อสร้างคือ พระยาวิศุกรรมศิลปประสิทธิ์ (น้อย ศิลป์) ทับขวัญสร้างขึ้นคู่กับทับแก้ว ซึ่งเป็นบ้านฝรั่ง อยู่ทางด้านตะวันออกคนละฟาก ถนนกับทับแก้ว ทับขวัญประกอบด้วยกลุ่มเรือน ๘ หลัง หลังใหญ่ ๔ หลังหันหน้าเข้าหากันสี่ทิศ คือ หอนอน ๒ หอ กับเรือนโถงและเรือนครัว หลังเล็ก ๔ หลังอยู่ที่มุมทั้งสี่ มุมละ ๑ หลัง ได้แก่

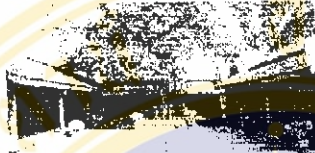
หอนก เรือนคนใช้ และเรือนเก็บของ มีนอกชานกลางเชื่อมโยงเรือนเหล่านี้ให้ ติดต่อกัน มีต้นจันทน์ใหญ่ขึ้นอยู่กลางนอกชาน บันไดอยู่ที่ส่วนเชื่อมต่อกัน ของชานระเบียงเรือนใหญ่กับเรือนเล็ก กลุ่มเรือนทับขวัญมองดูงามได้สัดส่วน ซึ่งไม่สามารถหากลุ่มเรือนไทยในลักษณะนี้ได้ง่ายนัก

แต่ก่อนทับขวัญ เป็นเรือนไม้ ฝากระดานมุงจาก หลบหลังคาด้วย กระเบื้องดินเผา ปัจจุบันหลังคาเป็นกระเบื้องทั้งหมด ตัวเรือนทุกหลังรวมทั้ง พื้นนอกชานทำด้วยไม้สักล้วน ใช้วิธีเข้าไม้ตามแบบฉบับของชาวไทยโบราณ ฝาเรือนทำเป็นฝาปะกนกรอบลูกฟักฝีมือประณีต เเชิงชายและไม้ค้ำยันสลักเสลา สวยงาม บริเวณรอบๆ ปลูกไม้ไทย เช่น ต้นจันทน์ จำปี นางแย้ม ฯลฯ

๒๑ พระราชวังสนามจันทร์

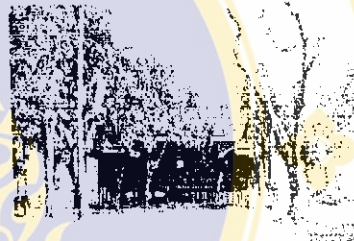
ในระหว่างซ่อมรื้อเสื่อป่า
ทับขวัญเป็นที่ตั้งกองบัญชาการเสื่อป่า

นอกชาน กลางเรือนทับขวัญ
กองเสนาน้อยราบหน้ารักษาพระองค์
ต่อมาในสมัยพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว กระทรวงมหาดไทย ขอใช้ทับขวัญเป็นที่พัก
เกษตรมณฑล และในปี พ.ศ. ๒๔๗๔
ทางจังหวัดนครปฐมได้จัดการบูรณะ
ขึ้นใหม่ ปัจจุบันพระตำหนักทับขวัญ
อยู่ในความดูแลของพิพิธภัณฑสถาน
โดยได้นำสิ่งของต่างๆ ที่เกี่ยวเนื่อง
กับพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้า
เจ้าอยู่หัวมาจัดแสดงในห้องใหญ่

ด้านทิศเหนือ จัดแสดงแสดมภ์ที่ออก
ในรัชกาลพระองค์ มีตู้แสดงเรื่องราว
มหาดเล็ก เช่น แฝงคอมหาดเล็กชั้น
หัวหมื่น เป็นต้น มีชุดกระดุมเสื่อและ
พันท่มวกของนักเรียนวิชาฯวิทยาลัย
แสดงชุดและผ้าพันคอลเสื่อป่าของเก่า
ห้องด้านทิศใต้ประดิษฐานพระบรมรูป
สูงประมาณ ๑ ฟุต และมีพระบรม

เรือนไทย พระตำหนักทับขวัญ

ฉายาลักษณ์ในชุดฉลองพระองค์เสื่อป่า
และชุดเสื่อป่าของจมีนอมรดรุณารักษ์
(แพทย์หญิงสายสงวน อุนหนันท์ มอญใจ)

พระตำหนักทับขวัญถือว่าเป็น
โบราณสถานที่ทรงคุณค่ายิ่ง เพราะ
เป็นแบบอย่างของงานสถาปัตยกรรมไทย
ในสมัยรัตนโกสินทร์ได้เป็นอย่างดี
ซึ่งใช้เป็นแหล่งข้อมูลในการศึกษาค้นคว้า
เรื่องบ้านไทยได้ในทุกระดับ

พระตำหนักทับขวัญ

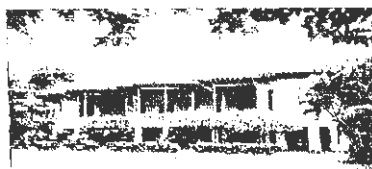
พระราชวังสนามจันทร์ ๒๒

เรือนทับเจริญ

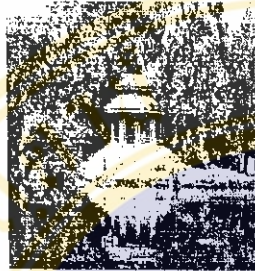

เรือนทับเจริญ สร้าง
ในราวปี พ.ศ. ๒๔๖๗ เป็น
อาคารไม้สักทรงปั้นหย่า มุง
ด้วยกระเบื้องว่าวชั้นเดียว ยก
ใต้ถุนสูง ภายในแบ่งเป็น ๑๐
ห้อง ตรงกลางเป็นห้องโถงใหญ่
ทางขึ้นอยู่ด้านหน้า

ในสมัยพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว เรือนหลังนี้เป็น
บ้านพักของเจ้าพระยารามราฆพ (ม.ล.เพื่อ ฟังบุญ) เจ้ากรมมหาดเล็กหลวง
ในสมัยพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว ได้ใช้เป็นจวนผู้ว่าราชการจังหวัด
ต่อมาใช้เป็นที่ทำการสาธารณสุขจังหวัด จนถึงปี พ.ศ. ๒๕๒๔ มหาวิทยาลัย
ศิลปากรจึงเข้ามาดำเนินการบูรณะและตั้งเป็นสถาบันวัฒนธรรมภูมิภาคตะวันตก
ของประเทศไทย สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี เสด็จ
พระราชดำเนินมาเปิดสถาบันแห่งนี้เมื่อ วันที่ ๓๑ มกราคม พ.ศ. ๒๕๓๑
จัดแสดงผลงานด้านวัฒนธรรมท้องถิ่นภาคตะวันตก คือ จังหวัดนครปฐม
ราชบุรี กาญจนบุรี สมุทรสงคราม สมุทรสาคร และประจวบคีรีขันธ์ เช่น
ห้องจัดแสดงศิลปวัฒนธรรมของชนกลุ่มน้อยที่อาศัยอยู่ในแถบตะวันตก
อันได้แก่ มอญ ลาวครั่ง ลาวโซ่ง ละว้า กวย ลาวเวียง และมีห้องแสดง
หุ่นกระบอกไทย แต่ละห้องจะมีป้ายและบอร์ดจัดแสดง อธิบายถึงเรื่องราวต่างๆ
สามารถเดินชมได้เอง ส่วนใต้ถุนเรือนมีเครื่องมือกลกรรมที่ใช้กันในภาค
ตะวันตก จัดแสดงไว้อย่างดี เช่น โถ คราด เรือ เครื่องสีข้าว เป็นต้น

๒๓๓ พระราชวังสนามจันทร์

เรือนเอนควว เป็นศาลาขนาบเกาะกลางน้ำ
อยู่บริเวณชายมือของสะพานจักรีเขาดรา
ใกล้กับพระที่นั่งจักรีภิรมยานและพระที่นั่ง
สามัคคีภิรมชาติ

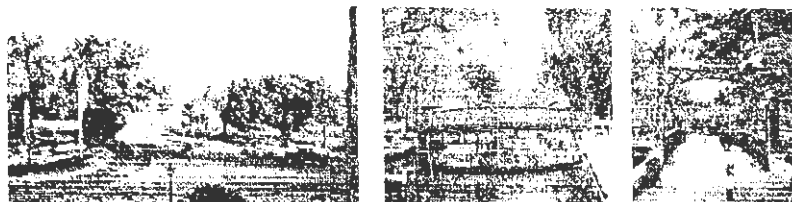
ปัญหาสิ่งแวดล้อมศิลปกรรมที่เกิดขึ้นในเขตพระราชวังสนามจันทร์

๑. เนื่องจากในปัจจุบันมีการจัดสวนเฉพาะบางส่วนของพระราชวังสนามจันทร์
จึงทำให้เกิดปัญหาบางประการ เช่น

๑.๑ มีการถมดินให้สูงขึ้น ในเวลาที่มีฝนตกหนัก น้ำระบายไม่ทัน
จึงมีน้ำท่วมขัง ก่อความเสียหายแก่โบราณสถาน นอกจากนี้ พื้นดินที่ถมให้สูงขึ้นนี้
ทำให้อาคารโบราณสถานดูเตี้ยลง ชาติความสง่างาม

๑.๒ ลักษณะการจัดสวนของพระราชวังสนามจันทร์ในปัจจุบัน ทำให้
ภูมิทัศน์โดยรอบขาดความร่มรื่นและความสวยงาม ต้นไม้ที่ปลูกไว้ขาดการดูแล
และตกแต่งให้เป็นระเบียบ และต้นไม้ที่ปลูกบางประเภทกลับกดบังความสง่างาม
ของโบราณสถานอีกด้วย

๒. ปัจจุบันพระราชวังสนามจันทร์ถูกใช้เป็นที่ทำการของจังหวัดนครปฐม
มีการต่อเติม ติดแอร์ เดินสายไฟที่ไม่เป็นระเบียบ โบราณสถานต่างๆ
จึงดูเสื่อมค่าลง

ข้อควรปฏิบัติขณะท่องเที่ยวในแหล่งโบราณสถาน

ข้อควรปฏิบัติขณะท่องเที่ยวในแหล่งประวัติศาสตร์

๑. ควรเดินทางที่จัดไว้ให้เดิน ไม่ควรเหยียบยา ปีนป่ายสถานที่หรือตัวอาคารโบราณสถาน
๒. ไม่จับหรือสัมผัสอาคารในส่วนที่เป็นลวดลายแกะสลักและภาพวาดต่าง ๆ
๓. ไม่ขีดเขียนข้อความ ตัวอักษร รูปภาพ หรือร่องรอยใดๆ ไว้บนโบราณสถานและโบราณวัตถุ
๔. ไม่ควรมำสิ่งของหรือชิ้นส่วนของโบราณสถานและบริเวณรอบโบราณสถาน ออกไปนอกสถานที่
๕. ไม่ทิ้งขยะหรือวางสิ่งใดไว้ในโบราณสถาน
๖. ไม่ฝ่าฝืนเข้าไปในบริเวณที่เป็นเขตหวงห้าม
๗. สรรวมกริยา วาจา และไม่ส่งเสียงดังโชนแชนชมแหล่งโบราณสถาน
๘. แต่งกายให้สุภาพ เพื่อเป็นการให้เกียรติแก่สถานที่ ไม่ควรสวมกางเกงขาสั้นหรือแต่งกายล่อแหลม ไม่ควรสวมรองเท้าแตะ หรือรองเท้าที่มีลักษณะที่จะไปทำลายพื้นได้ เช่น มีส้นแหลม
๙. ไม่ลักลอบขุดหรือทำลายด้วยวิธีการใด ๆ ที่ก่อให้เกิดความเสียหายต่อแหล่งโบราณสถาน
๑๐. ในการถ่ายภาพ ควรพิจารณาว่าสามารถใช้แฟลชได้หรือไม่ เพราะอาจมีผลเสียหายต่อโบราณสถาน
๑๑. ไม่สูบบุหรี่หรือดื่มสุราในเขตโบราณสถาน
๑๒. การเดินทางเป็นหมู่คณะ ควรปฏิบัติตามกฎระเบียบของกลุ่มและสถานที่ ตรงเวลาและไม่ทำความรำคาญให้แก่ผู้ร่วมเดินทาง
๑๓. ไม่ประพฤติปฏิบัติขัดต่อวิถีชีวิต วัฒนธรรม ประเพณีของสถานที่ที่ไปท่องเที่ยว ต้องรู้กาลเทศะอันควร

ข้อมูลการเดินทาง

ที่ตั้ง พระราชวังสนามจันทร์ตั้งอยู่ทางทิศตะวันตกขององค์พระปฐมเจดีย์ ห่างจากองค์พระปฐมเจดีย์เป็นระยะทาง ๑ กิโลเมตร

การเดินทางโดยรถยนต์ส่วนบุคคล เดินทางจากกรุงเทพฯ ใช้เส้นทางสายเก่า สายถนนเพชรเกษม (ทางหลวงหมายเลข ๔) ผ่านอ้อมน้อย อ้อมใหญ่ สามพราน ไปจนถึงจังหวัดนครปฐม หรือจะใช้เส้นทางสายใหม่ จากกรุงเทพฯ ผ่านพุทธมณฑล นครชัยศรี ไปจนถึงจังหวัดนครปฐม โดยเริ่มจากองค์พระปฐมเจดีย์ ใช้ประตูทางด้านทิศตะวันตก ออกไปทาง ถนนราชดำเนิน ขับตรงไปประมาณ ๑ กิโลเมตร จะพบศาลเทวาลัยคเณศร์ พระตำหนักและพระที่นั่งต่าง ๆ ในเขตพระราชวังสนามจันทร์

การเดินทางโดยรถประจำทาง การเดินทางไปจังหวัดนครปฐม สามารถเดินทางจากสถานีขนส่งสายใต้ใหม่ โดยรถประจำทางสายกรุงเทพฯ - นครปฐม มาตามทางถนนบรมราชชนนีสุดสายที่บริเวณหน้าองค์พระปฐมเจดีย์ จากนั้น จึงเดินทางจากองค์พระปฐมเจดีย์ไปยังพระราชวังสนามจันทร์โดยรถโดยสารสายรอบเมือง รถสามล้อ รถมอเตอร์ไซด์รับจ้าง หรือเดินเท้าก็ได้ นอกจากนี้ การเดินทางจากกรุงเทพฯ - นครปฐม อาจใช้บริการรถตู้รับจ้าง จากพาตา-นครปฐม ก็ได้

การเดินทางโดยรถไฟ การรถไฟแห่งประเทศไทย มีบริการรถไฟไปจังหวัดนครปฐมทุกวัน (สามารถสอบถามรายละเอียดเกี่ยวกับขบวนรถไฟ และเวลาในการเดินทางได้ที่สถานีรถไฟหัวลำโพง และสถานีรถไฟธนบุรี) โดยขึ้นรถไฟที่สถานีหัวลำโพงหรือสถานีธนบุรีและลงที่สถานีนครปฐม ซึ่งเป็นบริเวณหน้าองค์พระปฐมเจดีย์ และสามารถนั่งรถสายรอบเมือง รถสามล้อ รถมอเตอร์ไซด์รับจ้าง หรือเดินเท้าต่อไปยังพระราชวังสนามจันทร์ ก็ได้เช่นเดียวกับการเดินทางโดยรถประจำทาง

บันทึกความทรงจำ

พระราชวังสนามจันทร์

เอกสารอ้างอิง

นวลผจง เศวตเวช. พระราชวังสนามจันทร์. กรุงเทพมหานคร:มหาวิทยาลัย
ศิลปากร, 2533.

นกุล ชมภูนิช. สิ่งแวดล้อมศิลปกรรมในจังหวัดนครปฐม. สำนักศิลปวัฒนธรรม:
สถาบันราชภัฏนครปฐม, 2543.

สำนักงานโยกย้ายและแผนสิ่งแวดล้อม. การพัฒนาการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมศิลปกรรม.
กรุงเทพฯ: กองอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมธรรมชาติและศิลปกรรม, 2537.

สำนักพิมพ์สารคดี. หนังสือชุด "นายรอบรู้" นักเดินทาง : นครปฐม. กรุงเทพฯ:
บริษัทวิริยะธุรกิจ จำกัด, 2545.

ศูนย์พัฒนาหนังสือ กรมวิชาการ กระทรวงศึกษาธิการ.
นครปฐม ศรีทวารวดี. กรุงเทพฯ : คุรุสภา, 2538.

คำขอขอบคุณ

ผู้จัดทำ ขอขอบพระคุณทุกท่านที่กรุณาสละเวลาให้คำปรึกษา
และแนะนำความรู้ต่างๆในการจัดทำหนังสือเล่มนี้ จนกระทั่งสำเร็จลงได้
ดังมีรายนามดังนี้

- รศ.ทิพย์พรรณ นพวงศ์ ณ อยู่ชยา
ประธานกรรมการที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์
- อ.ดร.ดลพัฒน์ ยศธร
กรรมการที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์
- ผศ.นกุล ชมภูนิช
กรรมการที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์

คู่มือท่องเที่ยว เพื่อความเข้าใจ ในการอนุรักษ์แหล่งท่องเที่ยวโบราณสถาน.

คำชี้แจง

การเรียกชื่อโบราณสถานถือเป็นสิ่งสำคัญ เพราะชื่อโบราณสถานนั้น ๆ เป็นสิ่งที่บ่งบอกถึงลักษณะเด่นเฉพาะของโบราณสถานแต่ละแห่งที่แตกต่างกันออกไป ขึ้นอยู่กับผู้ก่อตั้งว่ามีเจตนารมย์ที่จะบ่งบอกถึงสิ่งใด ชื่อของโบราณสถานมักจะแฝงไปด้วยลักษณะสำคัญของโบราณสถานนั้น ๆ

พระราชวังสนามจันทร์ก็เช่นเดียวกัน ถือเป็นโบราณสถานที่มีลักษณะเด่นเฉพาะอีกแห่งหนึ่ง ซึ่งผู้ก่อตั้งก็คือพระมหากษัตริย์ไทย ซึ่งทรงมีพระราชดำริในการก่อตั้งเพื่อประโยชน์ของบ้านเมืองและประชาชนชาวไทย การเรียกชื่อที่ถูกต้อง จึงควรยึดถือตามพระราชประสงค์เดิมในครั้งแรกตามประกาศแต่งตั้งเมืองนครปฐม ซึ่งออกเมื่อวันที่ 2 กรกฎาคม พ.ศ. 2456 อย่างไรก็ตามปัจจุบันนี้ชื่อพระราชวังสนามจันทร์ที่ใช้กันอยู่ทั่วไปไม่ตรงตามประกาศที่มีมาในเบื้องต้น ดังนั้น เพื่อความเข้าใจที่ถูกต้องจึงได้คัดลอกประกาศแต่งตั้งเมืองนครปฐม มาไว้ ณ ที่นี้ เพื่อให้ทราบโดยทั่วกัน

(ตำนาน)

ประกาศตั้งเมืองนครปฐม

มีพระบรมราชโองการเหนือเกล้าฯ ให้ประกาศมาให้ทราบทั่วกันว่าที่ตำบลพระปฐมเจดีย์ เป็นที่มีราษฎรตั้งภูมิลำเนาทำไร่นาค้าขายอยู่หนาแน่นทั้งเป็นที่ประดิษฐาน โบราณเจดีย์อันเป็นที่นับถือของพุทธศาสนิกชนอย่างสำคัญ เมื่อถึงเทศกาลก็มีผู้ไปนมัสการด้วยอาการรื่นเริงเป็นอันมาก นับว่าเป็นที่ประชุมชนอย่างครึกครื้นได้แห่งหนึ่ง กระทรวงมหาดไทยจึงได้ให้ตั้งศาลาที่ว่าการ มณฑลนครไชยศรีลง ณ ตำบลนั้น บัดนี้ ได้ทรงสถาปนาพระราชนิเวศน์ขึ้น ณ ที่ตำบลสนามจันทร์ ซึ่งได้โปรดเกล้าฯ พระราชทานนามว่า พระราชวังสนามจันทร์ และได้เสด็จพระราชดำเนิน ไปประทับแรม เพื่อพักผ่อนพระราชอิริยาบถอยู่เสมอทุกปี ก็ยังกระทำให้ที่ตำบลนั้นสมบูรณ์มั่งคั่ง ขึ้นอีกเป็นอันมาก จึงทรงพระราชดำริเห็นว่า สมควรจะยกที่ตำบลนี้ขึ้นเป็นเมืองสำหรับมณฑลให้ เป็นการถาวรต่อไป จึงทรงพระราชกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้เรียกที่ตำบลนี้ว่า เมืองนครปฐม สืบไป

ประกาศมา ณ วันพุธที่ ๒ กรกฎาคม พุทธศักราช ๒๔๕๖ เป็นวันที่ ๘๖๕ ใน รัชกาลปัตยุบันนี้

ประกาศตั้งเมืองนครปฐม ในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว
(ที่มา : หอจดหมายเหตุแห่งชาติ)

ประวัติผู้วิจัย

ชื่อ นามสกุล	นางสาวเสาวลักษณ์ จันทราสกุล
วัน เดือน ปี เกิด	28 กันยายน 2511
สถานที่เกิด	กรุงเทพมหานคร ประเทศไทย
ประวัติการศึกษา	พยาบาลศาสตรบัณฑิต วิทยาลัยพยาบาลสภากาชาดไทย พ.ศ. 2530 - 2534 ศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต (สิ่งแวดล้อมศึกษา) มหาวิทยาลัยมหิดล, พ.ศ. 2541 - 2546
สถานที่ทำงานปัจจุบัน	โรงพยาบาลสนามจันทร์ จังหวัดนครปฐม (พยาบาลวิชาชีพ)

EXECUTIVE SUMMARY

**4137429 SHED/M : MAJOR : ENVIROMENTAL EDUCATION ;
M.Ed. (ENVIROMENTAL EDUCATION)**

**SAOWALUK JANTRASAKUL: THE DEVELOPMENT OF A
HANDBOOK ON THE HISTORICAL BUILDINGS IN THE AREA
OF SANAMCHAN PALACE, NAKHON PATHOM PROVINCE.
MAJOR ADVISOR : TIPPAN NAWAWONGS, C.A.S.,
DALAPAT YOSSATORN, Ph.D, NOOKUL CHOMPOONICH,
M.S. (FINE ARTS).**

1. INTRODUCTION

1.1 Rationale and Justification

Tourism is a very important human activity that provides numerous advantage since it is a relaxation, entertainment and creation activities. Moreover, it is an industry that generates huge income of country. In the same time, it also causes the degradation to natural resources and tourism sites if it has good maintenance correctly.

Ancient remains tourism sites are accounted as important tourism sites, it is not only recreation place but also provide knowledge of that sites. Ancient tourism sites are the sites that express the cultural and art values, as national Thai symbol. At presently, it is diminishing every day due to passing time and natural decomposition, especially, the human activities. Therefore, we are the Thai new generation should maintain the ancient remains tourism sites for next generation in order to remind them to realize the history and importance ancient remains that were built by our ancestors further.

Nakhon Pathon Province is an ancient city that had ever been prosperous the history age. It was an ancient city that was recovered in the initiate period of archeology study had a long history and abounding civilization for a range of centuries. There is a source of different ancient remains and one of these is the ancient place was build under the Thai king authority that was “Sanamchan Palace”.

Sanamchan Palace is an important ancient remain in the Nakhon Pathom Province had interesting history in both history and cultural arts objects that representation the distinctive of nation. Some architectural objects had special characteristics that can not be found from other places. Moreover, at present, it has convenient transportation, and Nakhon Pathom Province is not very far from Bangkok Metropolis, so there is a lot of tourists have come to visit. From the information report about the number of tourists who have visited Sanamchan Palace during April 2001-April 2002, it illustrated that there is tendency of tourist increasing in each month, and some month was higher than others, since it may have different factors such as having many holidays more than others, and the appropriate climate facilitated, therefore, increasing of number of tourists, it may cause the impact to environment and ancient remain by intentionally and unintentionally.

From the mentioned above problem, the researcher perceived that it needs to educate the tourists through environmental education arrangement by using the constructed handbook for harmonization with the viewing the real places and objects. The handbook should composed of content and information to assist the tourist to study by themselves, which is appropriate for the ancient remain visiting because it will make the tourists to enhance their knowledge besides viewing the ancient palaces so it make the tourists to gain more knowledge, understanding, appreciation and concerning and having intent to assist to prevent, maintain, restore, and preserve to next generation.

1.2 Research Objectives

To construct the conservative tourism handbook on the historical buildings in the area of Sanamchan Palace, Nakhon Pathom Province.

1.3 Research Question

The constructed tourism handbook on the historical buildings in the area of Sanamchan Palace will increase the tourists knowledge and understanding on conservation or not.

1. The quality of constructed tourism handbook will be evaluated by experts in which levels.
2. The tourist will have satisfactory to the constructed the tourism handbook on the historical buildings in which levels.

1.4 Hypothesis of the Study

To use the constructed tourism handbook on the historical buildings in the area of Sanamchan Palace will increase the tourists knowledge and understanding on conservation statistically significant at 0.05 level.

1.5 Scope of the Study

1. This research was done at only boundary of Sanamchan Palace area, Nakhon Pathom Province.
2. Sample group in this research was Thai Tourists that is interested to visit in the area of Sanamchan Palace.

1.6 Research Operational Definitions

Tourism handbook for the historical buildings meant documents that was prepared in term of book pattern to be used as the interpretation to give knowledge to Thai tourists who entered into the area of Sanamchan Palace, Nakhon Pathom Province.

Tourist meant Thai people who entered into the area of Sanamchan Palace, Nakhon Pathom Province and they are literacy.

Ancient remains meant the historical buildings in the boundary of Sanamchan Palace and registered as ancient remain of Fine Art Department.

Conservation meant to look after and to maintain to be in the existing situation, and to prevent it not to degrade, and to keep value, and in this research meant to conservation of historical buildings.

Efficiency of handbook meant the characteristics or quality of the constructed handbook on the historical buildings in the area of Sanamchan Palace.

1.7 Contributions of the Study

1. To obtain a the constructed handbook on the historical buildings an medium to give knowledge to tourist about the history and importance of ancient remain, and to realize the value of architectural art, including appreciation of ancient value.
2. The constructed handbook will be an important tool to assist the tourist to learn by himself in order to develop thinking, and awareness to lead to practice of ancient remain conservation by himself.

LITERATURE REVIEWS

2.1 Knowledge about Sanamchan Palace

Sanamchan Palace is a national ancient remain and it has the a architectural value by expressing to his majesty the Thai kings who had highly ability and kindness to his people. Sanamchan Palace was built in 1917 according to His Majesty the King Rama the Sixth demand with the objectives it as place for preparedness of the crisis of politics and for relaxation and recreation after free from the obligations, in addition as place for foreign ceremony.

2.2 Knowledge on Ancient Remains and Conservation

2.2.1 Meaning of Ancient Remains

Ancient remains are the environmental art objects that composed of the work of human arts in different fields, and the surrounding ancient remains are also included. Both it occurred naturally or it was human constructing. It can be representative of transferring to realize the involvement connected to living styles,

culture and tradition of people both past and present. It is cultural possessions that should be conserved for next generations.

2.2.2 Problem and cause of destruction or degradation of ancient remains

- From nature, it has been degraded due to the time, climate
- From human activities, it may due to the lack of knowledge

2.2.3 Problem and cause of destruction or degradation of in the boundary of Sanamchan Palace

- Problem due to the development of facilities and infrastructure that encroached into boundary of Sanamchan Palace, it decreased the charisma and fascination of the palace
- Problem due to using it as governmental office, it is human cause since it lack of maintenance.
- Problem due to use it as tourism information for academics and tourism public relation.

2.2.4 Ancient remains conservation: to maintain it in the prior state, and to prevent it from degradation, it included the maintenance and surrounding circumstance development to be good situation and keeping value.

2.2.5 Guideline for ancient remain conservation

- To issue the law to protect the ancient remains
- To establishing measure to punish the wrongdoings seriously.
- To maintain the ancient remains with care and corrected method
- If it is restored, it should be done according the academics methods
- To restore, it should select the committee to implement that it composed of all aspect experts completely.
- To be set in the learning curriculum, particularly the community curriculum.
- To set training course to disseminate knowledge for interested person and general people.

-To hold public relation for the knowledge of ancient remain conservation.

-To arrange the study tour for schools, groups, and clubs.

2.2.6 Guideline for problem solving of tourism sites

-To raise awareness for youth by putting in the curriculum.

-To use the strict measure to who violated the established regulation.

-The parents should be a prototype for child

-The person who take the responsibility to the different tourism sites should prepare the useful information for tourists in the conservation and mean practice while visiting properly.

-It should have labels to explain the details of tourism site to tourists.

2.3 To Produce the Handbook

In this study, there is producing tourism handbook on the historical buildings in the area of Sanamchan Palace by the following process:

2.3.1 To study the primary data about the historical buildings in the area of Sanamchan Palace from document, textbook from Fine Art Department, and the officers who look after Sanamchan Palace.

2.3.2 To analyze content about the importance of each ancient remain station, and to present the principal point, and importance of each site.

2.3.3 To gather the content, and write the content in term of documentary article, and to arrange the picture as complement by presenting through intervening with the conservation content.

2.3.4 To design the form of handbook, and print

2.3.5 To try out according to the process of tool development and to improve.

2.3.6 To use with the sample group for data collection further.

3. RESEARCH METHODOLOGY

This research was quasi-experimental research to construct the tourism handbook on the historical buildings in the area of Sanamchan Palace, Nakhon Pathom Province for Thai tourists who visit Sanamchan Palace by using research design as One group Pretest-Posttest Design as following steps:

1. Study primary data
2. Steps of production of tourism handbook on the historical buildings in the area of Sanamchan Palace
3. To construct and to develop the satisfactory evaluation form, and quality evaluation of tourism handbook on the historical buildings, and knowledge test.
4. To develop the quality of tourism handbook on the historical buildings in the area of Sanamchan Palace.
5. Try out the tourism handbook on the historical buildings in the area of Sanamchan Palace.
6. Data collection and analysis.

The accidental sampling was employed in this research. The target population was tourist who entered in boundary of Sanamchan Palace, Nakhon Pathom Province. The sample group was 30 tourists. The statistical analysis was employed for analysis were mean, maximum values, minimum values, and mode, and t-test for analysis of the comparison of knowledge score for learning achievement of before and after using tourism handbook on the historical buildings in the area of Sanamchan Palace.

4. RESEARCH RESULTS

4.1 Tourism handbook on the historical buildings in the area of Sanamchan Palace, Nakhon Pathom Province, had a size 4.8”X 8”, 26 pages, and composed of content about Sanamchan Palace, history and importance of the historical buildings in the area of Sanamchan Palace, Nakhon Pathom Province, prominent feature, and including the degradation problem, and guideline of conservation according the ecotourism principle.

4.2 Learning achievement of sample group of principle of using tourism handbook on the historical buildings was statistically significant at 0.05 level.

4.3 To evaluate the quality of tourism handbook on the historical buildings by experts was at the level 2.

4.4 The satisfaction of tourists towards to tourism handbook on the historical buildings was at most level.

5. CONCLUSION

This research was to construct the tourism handbook on the historical buildings in the area of Sanamchan Palace, Nakhon Pathom Province, it was quasi-experimental research. The research tools were quality evaluation form, satisfactory evaluation form, learning achievement test, Tourism handbook on the historical buildings in the area of Sanamchan Palace, Nakhon Pathom Province by having a size 4.8”X 8”, 26 pages, covers, introduction, and table of contents, and moreover it had 81 complementary pictures for whole book, and present the content about history of Sanamchan Palace, and historical buildings in the area of Sanamchan Palace, including conservation of ancient remains, the regulation of ancient remains. Sample group was employed in the research was 30 Thai tourist who are literacy and enter into Sanamchan Palace area in the eighth Saturday and 9 ninth Sunday March 2546 by using accidental sampling technique with design as One group Pretest-Posttest Design. After data collection was done, it was analyzed by SPSS/PC program. The descriptive statistics was used were percentage, mean, maximum value, minimum

value, and mode, and the inferential statistic was used for t-test by comparing the learning achievement of tourists of before and after reading tourism handbook. It can be concluded as follows:

1. Learning achievement of tourists of pretest and posttest was different statistically significant at 0.05 level.
2. Quality of handbook was evaluated by experts was at good level.
3. The satisfaction to the handbook was evaluated tourist was at most level.

6. RECOMMENDATIONS

- 1) To construct the tourism handbook, it should regarding to the cost, step of presentation, duration of writing the story, and printing process.
- 2) To write the history content, it should be examined the information in the historical aspect because the historical information from different sources, and it should be consulted with the experts in the historical aspect because it is very important so it should be aware of the distortion of history.
- 3) To scan picture with scanner, it should be set the highest resolution, therefore its outcome should be sharp in order to be convenient to adjust the sharpness of pictures for using in the handbook.
- 4) To print picture, it should be use a fine printer, and high capability in order to get the sharp pictures.